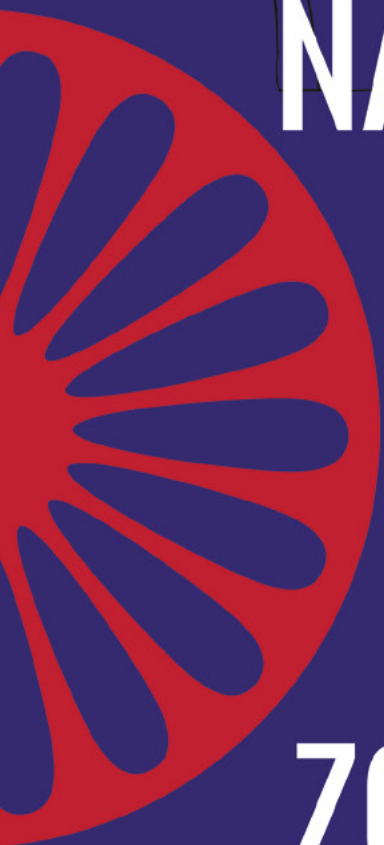
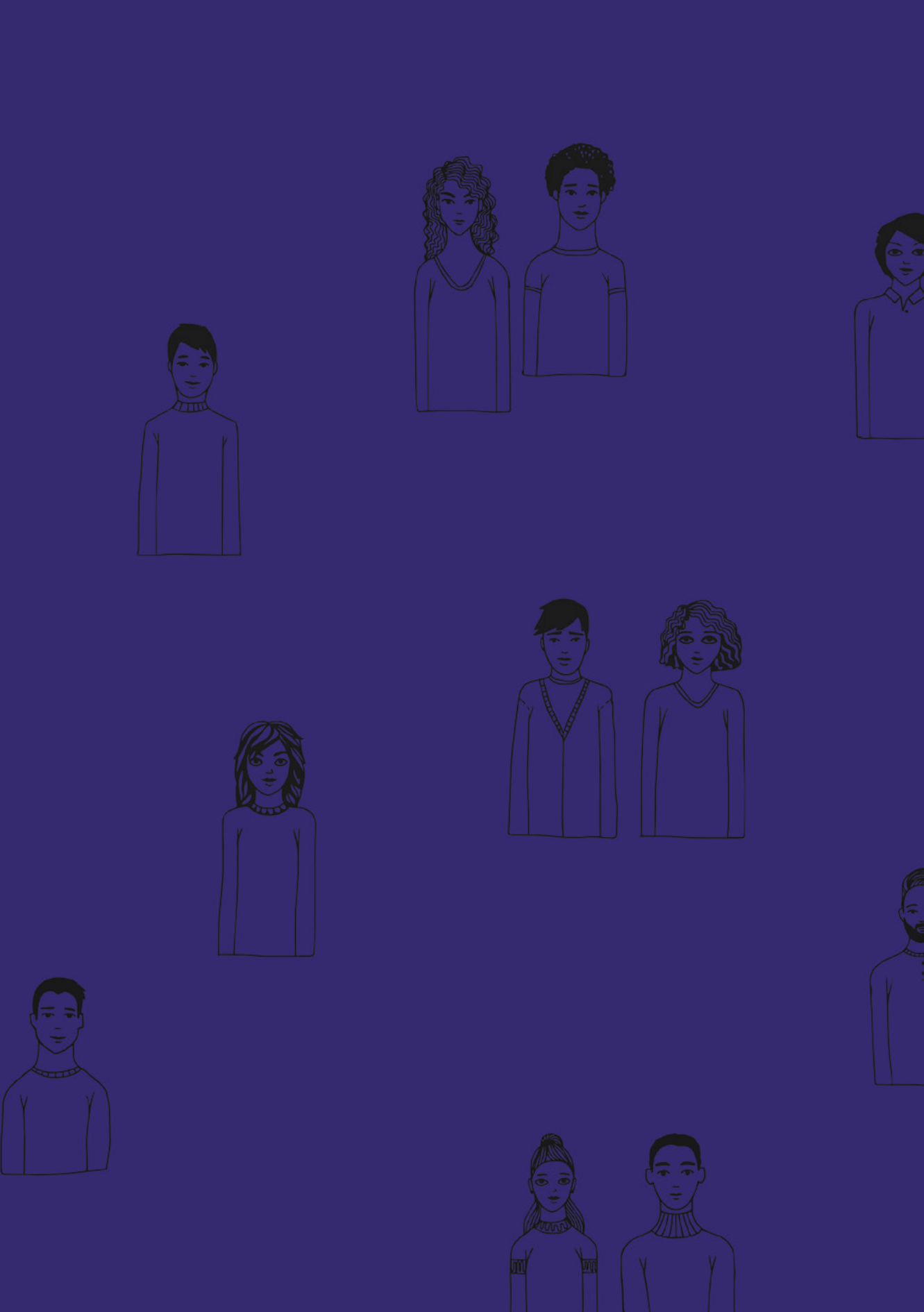

PROGRAMOVÝ MANUÁL NA PODPORU INKLÚZIE RÓMSKEJ MLÁDEŽE ZO SOCIÁLNE VYLÚČENÝCH KOMUNÍT

ZDRUŽENIE KREŠŤANSKÝCH
SPOLOČENSTIEV MLÁDEŽE 2019

PROGRAMOVÝ MANUÁL NA PODPORU INKLÚZIE RÓMSKEJ MLÁDEŽE ZO SOCIÁLNE VYLÚČENÝCH KOMUNIT

Vydavateľstvo
©2019 Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže
Brezová 18/5, 052 01 Spišská Nová Ves
email: zksm@zksm.sk
tel.: 0917 350 164
web: www.zksm.sk

Kolektív autorov:
PhDr. Darina Barančíková
Ing. Mgr. Peter Bešenyei, PhD.
Mgr. Igor Čikoš
Mgr. Peter Forgáč
Ing. Ján Hero
ICLic. ThLic. PaeDr. Peter Horváth
Mgr. Martin Janus
PhDr. Valéria Juričková, PhD.
Mgr. Peter Lazorík
Jaroslav Mačo
Mgr. Martin Mekel
Mgr. Róbert Neupauer, PhD.
Mgr. et Mgr. Silvia Zábavová, PhD.

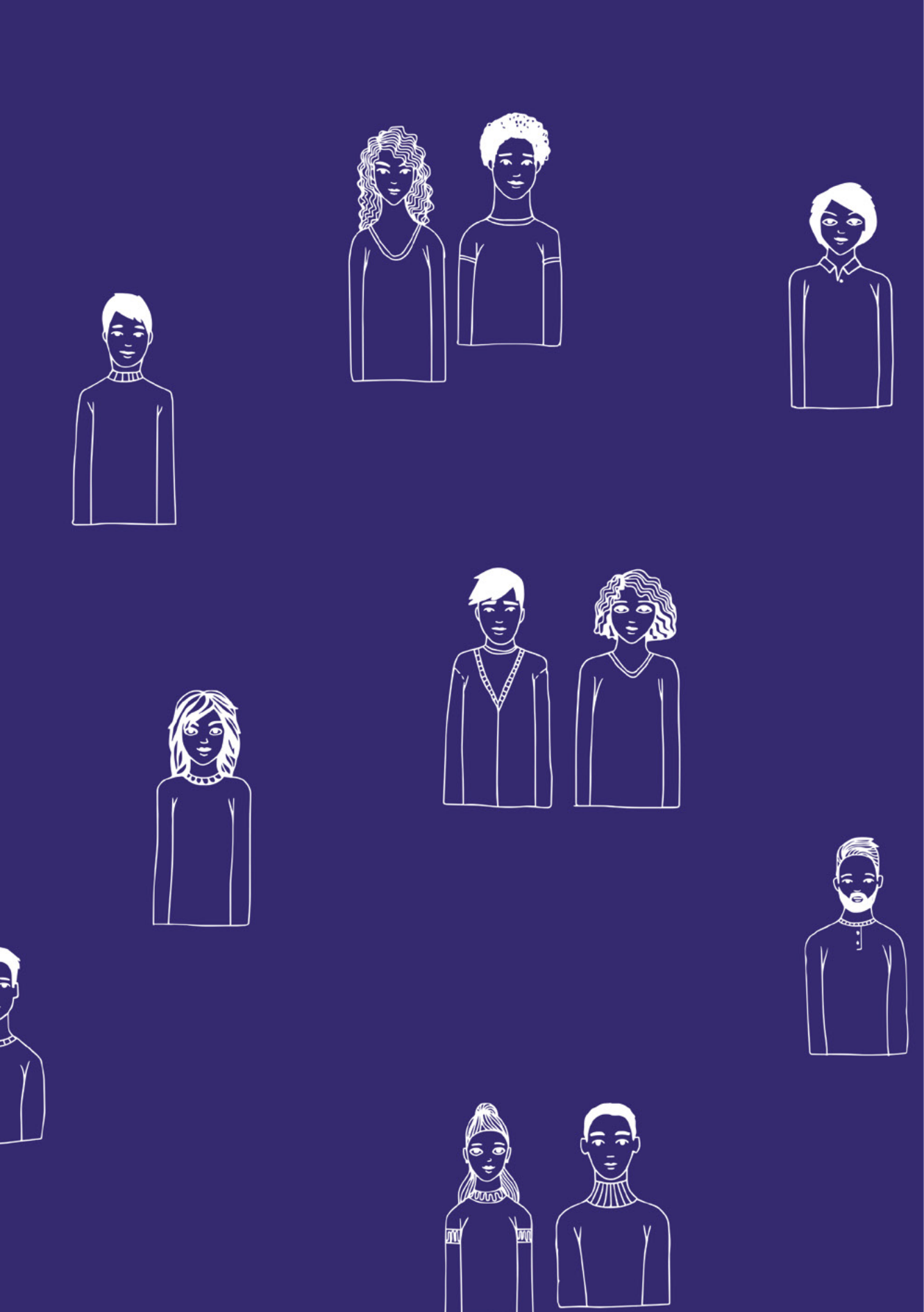
Jazyková úprava: Bc. Katarína Janovská
Obálka a grafická úprava: Marek Malina
Foto: archív GFC pre Rómov
Tlač: FORK, s.r.o.

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tohto manuálu nesmie byť v akejkoľvek forme publikovaná bez písomného súhlasu vydavateľa.

Prvé vydanie, marec 2019
ISBN 978-80-89754-04-5

OBSAH

1 ÚVOD	9
2 PRÍČINY TVORBY PROGRAMOVÉHO MANUÁLU	13
2.1 Východisková situácia	14
2.2 Prognóza	18
2.2.1 Stav v roku 2020	18
2.2.2 Stav v roku 2028	21
2.3 Potreba inklúzie	25
2.3.1 Sociálne vylúčenie a generačná chudoba	25
2.3.2 Bariéry pre sociálne začleňovanie	27
2.3.3 Sociálna zmena a sociálne začleňovanie	28
2.3.4 Motivácie pre sociálne začleňovanie	30
2.4 Očakávaný dopad	32
3 PRÍKLADY Z PRAXE	35
3.1 Kresťanské misie	36
3.2 Komunitná sociálna práca	40
4 HLAVNÉ TÉMY PRE PODPORU INKLÚZIE	49
4.1 Viera pomáha inklúzii rómskej mládeže	51
5 METODOLÓGIA TVORBY PROGRAMOVÉHO MANUÁLU	55
5.1 Systém práce fokusových skupín	56
5.2 Modul - vysvetlenie pojmu	58
5.3 Oblasť - vysvetlenie pojmu	59
5.4 Úroveň - vysvetlenie pojmu	62
5.5 Tabuľka modulu	64
6 ZÁKLADNÉ VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE POSTUPY A FORMY	67
6.1 Spoločné využívanie Modulového systému	68
6.2 Platforma SAVORE pre spoluprácu	70
6.3 Formačná krivka a prístup k jednotlivcovi	71
6.4 Základné formy	74
6.5 Ako používať moduly	76
7 MODULY V JEDNOTLIVÝCH OBLASTIACH	81
7.1 Oblasť Rodina	84
7.2 Oblasť Životný štýl	95
7.3 Oblasť Finančná gramotnosť	111
7.4 Oblasť Spoločnosť	118
7.5 Oblasť Viera	127
8 PODMIENKY K ZAVEDENIU PROGRAMOVÉHO MANUÁLU DO PRAXE	155
8.1 Finančné náklady na pokrytie realizácie programového manuálu	156
8.2 Odporúčania pre prax v oblasti legislatívy	157
9 ZÁVER	161
10 ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	165

01

ÚVOD

Sociálna inklúzia pre Rómov zo spoločensky vylúčených komunít je nevyhnutná. Príklady dobrej praxe vyvážania jednotlivcov, skupín a komunít na Slovensku i vo svete z generáčnej chudoby svedčia o tom, že je možné vyjsť z jej bludného kruhu. Z vlastných skúseností sme svedkami toho, že sociálna inklúzia napomáha a zlepšuje život Rómov v spoločnosti. Sociálna inklúzia pre nás znamená vytiahnutie mladých Rómov zo sociálne vylúčených komunít a zapojenie ich do voľnočasových aktivít mladých ľudí väčšinovej spoločnosti.

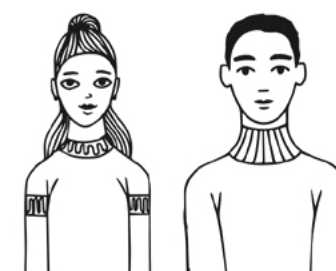
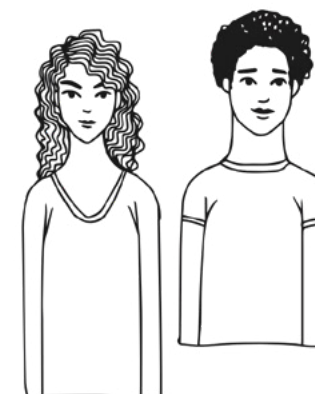
Na základe dlhodobej práce a skúseností Združenia kresťanských spoločenstiev mládeže, rôznych cirkevných organizácií a občianskych združení na území Prešovského samosprávneho kraja (ďalej len „PSK“), vznikli rôzne spôsoby práce

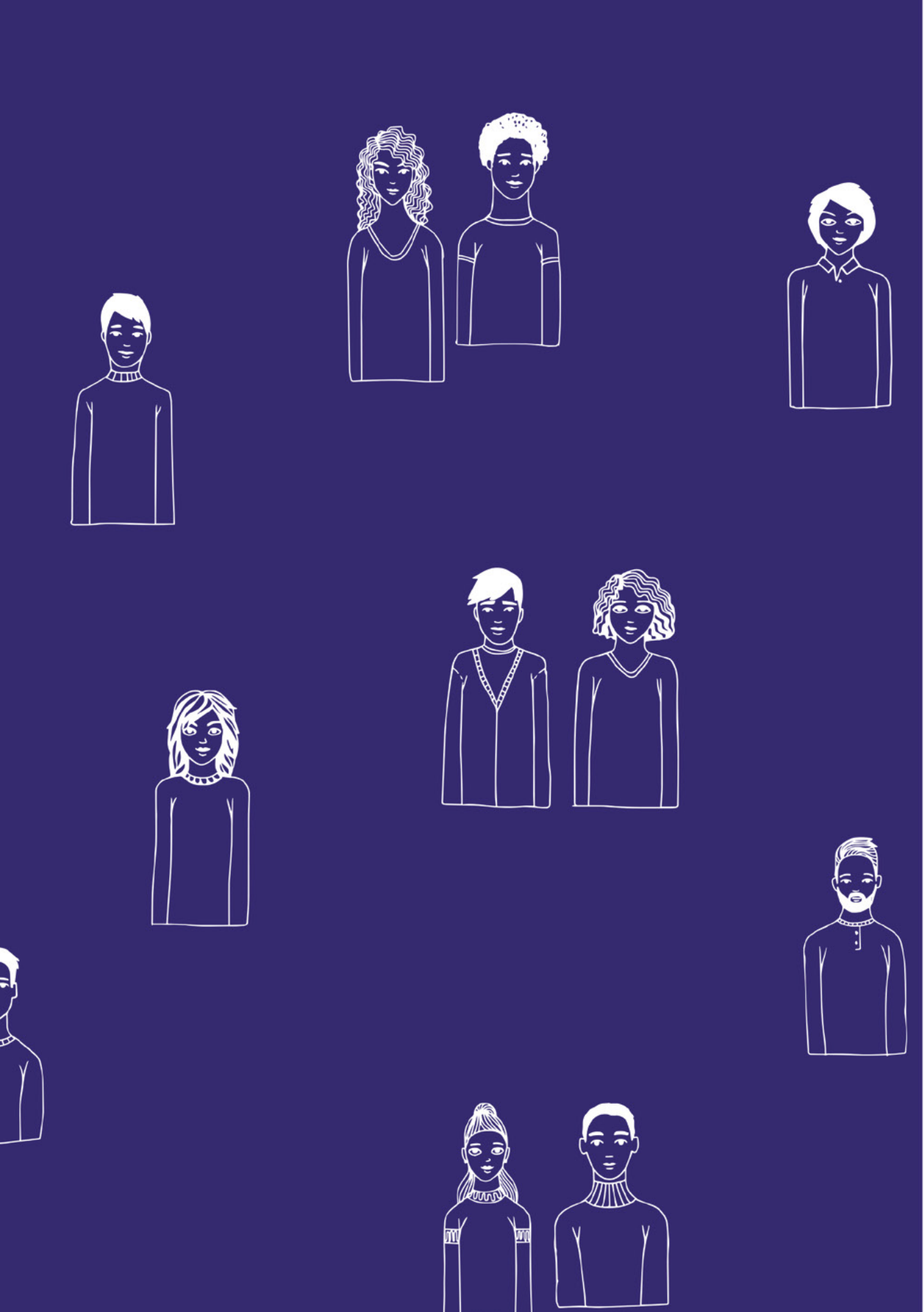
s rómskou mládežou zo sociálne vylúčených komunít. Na základe živej skúsenosti sme preto vytvorili programový manuál pre prácu s mladými Rómami, ktorý bude pomôckou pre súčasných i budúcich aktérov. Manuál môže byť zároveň podkladom pre vznik metodík formácie¹ a výchovy tejto rozrastajúcej sa skupiny mládeže, ohrozenej sociálnym vylúčením a generáčnou chudobou. Stane sa veľmi dobrou pomôckou pre mládežníckych vedúcich a pracovníkov s mládežou, angažujúcich sa v sociálne vylúčených komunitách, keďže mnohí títo aktéri sú svedkami bezradnosti pri výchove a vzdelávaní rómskej mládeže zo sociálne vylúčených komunít. Zároveň má podporovať spoluprácu medzi rôznymi organizáciami pôsobiacimi v tejto oblasti, či už na lokálnej úrovni alebo na širšej medzikomunitnej úrovni.

Toto dielo zahŕňa základné princípy, ktoré fungujú pri práci s mládežou v sociálne vylúčených komunitách a tiež viaceré pozitívne skúsenosti z práce v tejto oblasti.

Nech teda toto malé dielo poslúži veľkému dielu, ktoré sa už uskutočňuje medzi Rómami v komunitách na Slovensku.

¹ Pod pojmom formácia rozumieme: kombináciu výchovy a vzdelávania, ktorá má meniť súbor správania, postojov a zručností človeka podľa stanovených cieľov.

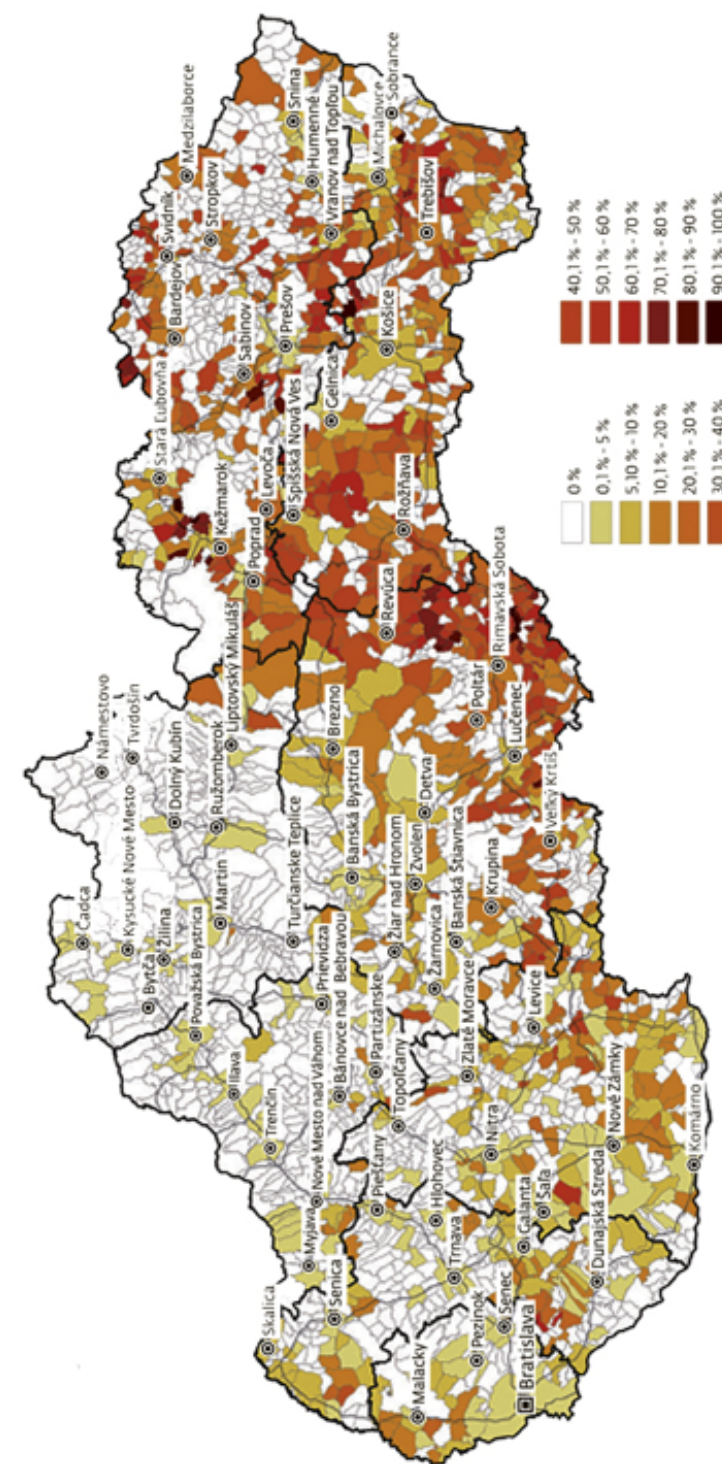
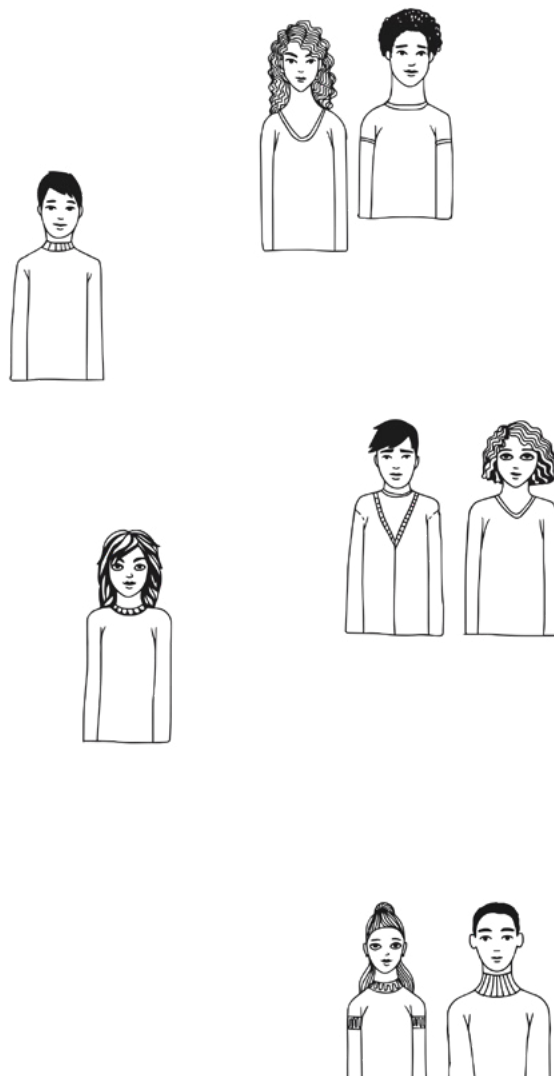
02

PRÍČINY TVORBY PROGRAMOVÉHO MANUÁLU

2.1 Východisková situácia

Pri popise východiskového stavu v oblasti sociálneho začlenenia rómskej mládeže zo sociálne vylúčených komunít na území PSK vychádzame z údajov, ktoré sú zachytené v *Stratégii SR pre mládež na roky 2014 – 2020*, v *Stratégii PSK pre mládež na roky 2015 – 2020*, v *Atlase rómskych komunít 2013*, v *Stratégii SR pre integráciu Rómov do roku 2020* a v iných verejných zdrojoch, ako aj z vlastných výpočtov a odhadov.

Podľa *Atlasu rómskych komunít 2013* žilo na Slovensku v roku 2013 odhadom 402 592 Rómov (7,44 % obyvateľov SR) a z nich viac ako polovica rómskeho obyvateľstva (53,5 %) žilo v sociálne vylúčených komunitách.²

Obrázok č. 1:

Podiel Rómov na celkovom obyvateľstve v jednotlivých obciach Slovenska v roku 2013

Zdroj: Atlas rómskych komunít 2013

² ROZVOJOVÝ PROGRAM OSN, *Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013*, s. 16.

V roku 2013 žilo v PSK 114 169 Rómov, čo predstavovalo 13,94 % z celkového obyvateľstva kraja. Na území 189 obcí sa nachádzalo 208 sociálne vylúčených komunít a spolu s Rómami, ktorí žili v koncentrovaných komunitách vnútri obcí, tvorili 77,8 % všetkých Rómov na území regiónu. Približne 20 % Rómov v PSK žije začlenených medzi majoritou a časť z nich tvorí tzv. rómsku strednú triedu, z ktorých väčšina v období transformácie po roku 1989, spadli do pásma chudoby. Z vlastnej skúsenosti poznáme mnoho mladých Rómov, ktorý pochádzajú zo sociálne vylúčených komunít a nemali by mať problém začleniť sa do spoločnosti. No aj na nich doliehajú mnohé negatívne vplyvy, ktoré sú späté so životom v sociálne vylúčenej komunite. To sa odráža aj v štatistikách. Najvyššia miera rizika chudoby je v PSK na úrovni 18,1 %, čo je najvyššia miera ohrozenia spomedzi všetkých krajov SR, celoslovenský priemer je 12,4 %.³

Vekovú štruktúru sociálne vylúčených komunít charakterizuje progresívny typ populácie s výrazne zastúpenou detskou a mládežníckou zložkou. Je to znak rozšírenej reprodukcie, kedy je každá ďalšia mladšia kategória obyvateľstva početnejšia, pričom málopočetné je zastúpenie staršieho obyvateľstva. Vekovú štruktúru majoritnej populácie charakterizuje regresívny typ. Detská zložka je u majority minimálna. Zvýšené je zastúpenie staršieho obyvateľstva.⁴

V PSK je najvyšší podiel detí a mládeže od 0 do 26 rokov zo všetkých mladých žijúcich v SR (17,28 %). Pri demografickej štruktúre rómskeho obyvateľstva v PSK, kde vyše 60 % tvorí veková kategória od 0 do 26 rokov, tak žije takmer 50-tisíc detí a mládeže v sociálne vylúčených komunitách, kde sú vystavení negatívnym vplyvom generačnej chudoby.

³ KOVÁČOVÁ, Y. – VLAČUHA, R., EÚ SILC 2017 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia, s. 11.

⁴ MLÁDEK, P. – PUKÁČOVÁ, J., Mladé vekové štruktúry Rómov na Slovensku, s. 11.

Tabuľka č. 1:

Podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže PSK v roku 2013

Okresy PSK	Počet Rómov	% podiel v celkovom obyvateľstve	Počet rómskej mládeže 15-26 r.	Počet mládeže z majority vo veku 15-26 r.	% podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže vo veku 15-26 r.
Bardejov	10 782	13,85	2447	8 049	23,32
Humenné	3 382	5,29	768	7 263	9,56
Kežmarok	18 555	25,79	4212	6 407	39,66
Levoča	6 000	17,94	1362	3 293	29,26
Medzilaborce	1 530	12,43	347	1 294	21,17
Poprad	11 543	11,06	2620	11 144	19,04
Prešov	17 165	10,03	3896	18 484	17,41
Sabinov	11 152	18,99	2532	5 708	30,72
Snina	2 463	6,53	559	4 233	11,67
Stará Ľubovňa	7 793	14,63	1769	5 457	24,48
Stropkov	2 089	10,05	474	2 244	17,45
Svidník	4 413	13,33	1002	3 442	22,54
Vranov nad Topľou	17 302	21,57	3928	7 551	34,22
Prešovský kraj	114 169	13,94	25916	84 570	23,46
Slovenská republika	402 592	7,44	91388	601 249	13,19

Zdroj: Atlas rómskych komunít 2013 a vlastné výpočty

Podľa *Stratégie SR pre integráciu Rómov*, len 60 % Rómov malo ukončené základné vzdelanie. Podľa výskumu *Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010* len 15 % Rómov, ktorí žijú v sociálne vylúčených komunitách ukončí stredoškolské vzdelanie. U tých Rómov, ktorí žijú v rozptyle medzi majoritou je situácia len o trochu lepšia, pričom ide o 20 % Rómov, ktorí ukončia stredoškolské vzdelanie.⁵

Rómovia zo sociálne vylúčených komunít tvoria najväčšiu skupinu dlhodobu

nezamestnaných na Slovensku. Hlavnou prekážkou ich zamestnávania je nízka kvalifikácia a zručnosti, ktoré sú dôsledkom slabých výsledkov v školskom systéme. Ďalšou bariérou, ktorá výrazne ovplyvňuje výsledky Rómov v škole, je aj nízke vzdelanie ich rodičov pochádzajúcich z prostredia chudobnej domácnosti. Veľmi dôležitou je predškolská výchova rómskych detí, no ani 30 % rómskych detí z vylúčených komunít nenavštevuje materskú školu na rozdiel od väčšinovej populácie, kde materskú školu navštevuje 80 % detí.

2.2 Prognóza

V nasledujúcej podkapitole popisujeme ako sa vyvinula situácia s rómskou mládežou v sociálne vylúčených komunitách od roku 2013 do súčasnosti, pričom sa

snažíme o približnú prognózu na súčasný stav (rok 2020) a pri popísaní rôznych trendov a možných scenárov s vyhlídkou na rok 2028.

2.2.1 Stav v roku 2020

Do stavu v roku 2020 sme sa snažili zahrnúť aj rôzne regionálne trendy ako napr. výrazný odliv mladých ľudí z majority za štúdiom a zamestnaním do iných regiónov Slovenska, resp. krajín EÚ. Najvyššia miera „odlivu mozgov“ do zahraničia je z okresov PSK. Najviac zasiahnutý odchodmi je okres Snina, z ktorého medzi rokmi 2005 a 2015 odišlo do zahraničia viac než 6,5 % obyvateľstva. Nasledujú okresy Humenné (6,3 %), Medzilaborce, Stropkov a Svidník (5,8 %), Stará Ľubovňa (5,5 %),

Levoča (5,4 %), Poprad (5,3 %), Bardejov (5,1 %) a Kežmarok (4,9 %). Podľa údajov za obdobie 2010 až 2015 má viac ako polovica odchádzajúcich menej ako 30 rokov, zväčša ide o vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí než ich rovesníkov s nižším stupňom vzdelania. Ďalšou ich charakteristikou je, že sú zväčša slobodní. Počet odchádzajúcich prudko rástol po dovŕšení dospelosti a vrcholil vo veku 25 rokov, čo je obvyklý vek čerstvých absolventov vysokej školy.⁶

Keďže ide o mladých ľudí, ktorí sa ešte v živote nezakorenili a nezaložili si rodiny v PSK, existuje silný predpoklad, že sa už nebudú vracieť do rodného regiónu (podľa prieskumov na pôde rôznych univerzít až 70 % tých, ktorí opustili Slovensko sa neplánuje vrátiť).⁷ Štatistický úrad SR ich vykazuje ako obyvateľov kraja, lebo z viacerých dôvodov tu majú stále nahlásený trvalý pobyt. Avšak títo mladí ľudia už v regióne s veľkou pravdepodobnosťou v budúcnosti nebudú žiť, ale v súčasnosti, napr. kvôli administratívnej náročnosti, si ešte nezmenili trvalý pobyt.⁸

V PSK je najvyššia miera nezamestnanosti, mnohí ľudia nevidia uplatnenie v tomto regióne a je veľká pravdepodobnosť, že odídu do zahraničia alebo iných regiónov SR kvôli práci. Zaujímavým úkazom v oblasti nezamestnanosti je jav, že dlhodobu nezamestnanosť odchádzajú zriedkavejšie než tí, ktorí boli nezamestnaní len jeden rok. Tento jav môže byť spôsobený skutočnosťou, že dlhodobu nezamestnanosť strácajú pracovné zručnosti, a preto je pre nich náročnejšie zamestnať sa v zahraničí.⁹ Medzi dlhodobu nezamestnaných spadajú Rómovia zo sociálne vylúčených komunít, preto zastávame názor, že ich sa trend odchodu za prácou do zahraničia netýka, aj z dôvodu zakladania rodín v mladšom veku, čím sú viac usadení a spätí s regiónom. V súčasnosti sledujeme u Rómov trend, cestovania za prácou mimo svoj región alebo Slovensko, avšak väčšinou na týždenné či

mesačné turnusy a vracajú sa späť do regiónu. V posledných rokoch viacerí vycestovali za prácou do Veľkej Británie, ale to sa týka skôr komunít mimo PSK, resp. ide o Rómov zo strednej triedy. Avšak aj tento trend sa vplyvom Brexitu môže výrazne obmedziť.

Ďalším dôležitým javom je rozdiel medzi hrubou mierou pôrodnosti v sociálne vylúčených komunitách a u majoritného obyvateľstva. Hrubá miera pôrodnosti v sociálne vylúčených komunitách je na priemernej úrovni 31,2 ‰, čo predstavuje narodenie 31,2 dieťaťa na 1000 obyvateľov sociálne vylúčených komunít za rok. Pri majoritnej populácii je to v priemere len 9,3 ‰, čo predstavuje narodenie 9,3 obyvateľov na 1000 obyvateľov majoritnej populácie za rok.¹⁰ Vďaka vyššej hodnote hrubej úmrtnosti na úrovni 10,7 ‰ nedochádza k prirodzenému prírastku väčšinového obyvateľstva, ale k postupnému starnutiu populácie, ktorý bude spojený so stále rýchlejšim prirodzeným úbytkom, pretože až 32,1 % väčšinovej populácie tvoria osoby vo veku nad 50 rokov. Toto číslo bude narastať na rozdiel od sociálne vylúčených komunít, kde osoby nad 50 rokov tvoria len 12,8 %.¹¹

⁵ ROZVOJOVÝ PROGRAM OSN, *Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010*, s. 92 – 93.

⁶ HALUŠ, M. a kol., *Odliv mozgov po slovensky. Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000*, s. 3.

⁷ <https://kosicednes.sk/tema-dna/odchod-mladych-sposobi-kolaps-vychodu/>

⁸ HALUŠ, M. a kol., *Odliv mozgov po slovensky. Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000*, s. 2.

⁹ HALUŠ, M. a kol., *Odliv mozgov po slovensky. Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000*, s. 3.

¹⁰ MLÁDEK, P. – PUKÁČOVÁ, J., *Mladé vekové štruktúry Rómov na Slovensku*, s. 20.

¹¹ MLÁDEK, P. – PUKÁČOVÁ, J., *Mladé vekové štruktúry Rómov na Slovensku*, s. 11.

Tabuľka č. 2:

Podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže PSK v roku 2020 (odhad)

Okresy PSK	Počet Rómov	% podiel v celkovom obyvateľstve	Počet rómskej mládeže 15-26 r.	Počet mládeže z majority vo veku 15-26 r.	% podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže vo veku 15-26 r.
Bardejov	12 759	17,12	2 896	7 412	28,10
Humenné	4 002	6,70	908	6 688	11,96
Kežmarok	21 958	30,87	4984	5 900	45,79
Levoča	7 101	21,93	1 612	3 033	34,70
Medzilaborce	1 811	15,43	411	1 191	25,65
Poprad	13 660	13,77	3101	10 262	23,20
Prešov	20 313	12,53	4611	17 022	21,32
Sabinov	13 197	23,15	2 996	5 257	36,30
Snina	2 915	8,23	662	3 898	14,51
Stará Ľubovňa	9 222	18,05	2093	5 026	29,41
Stropkov	2 472	12,55	561	2 066	21,36
Svidník	5 222	16,51	1 185	3 169	27,22
Vranov nad Topľou	20 475	26,11	4 648	6 954	40,06
Prešovský kraj	135 107	17,23	30 669	77 879	28,25
Slovenská republika	476 427	8,76	108 149	595 357	15,37

Zdroj: vlastné výpočty

Vychádzajúc z vyššie uvedených štatistík, sme celkový počet obyvateľov PSK k roku 2020 vplyvom migrácie znížili takmer o 50-tisíc obyvateľov majoritnej populácie v porovnaní s rokom 2013. Predpokladáme, že v roku 2020 bude na Slovensku žiť približne 476-tisíc Rómov, čím budú tvoriť 8,7 % celkovej populácie SR, čo predstavuje len mierny nárast oproti roku 2013. Čo sa týka demografického zloženia obyvateľov v PSK, bude situácia v roku 2020 oveľa viac posunutá v porovnaní s rokom 2013. V PSK bude žiť približne 135-tisíc Rómov, ale budú tvoriť už 17,2 % obyvateľov kraja, čo predstavuje trojpercentný nárast oproti roku 2013. Ide o tri okresy (Kežmarok, Vra-

2.2.2 Stav v roku 2028

Demografické trendy sú už naštartované, a preto za predpokladu, že sa neudeje nijaká mimoriadna výrazná udalosť na medzinárodnej scéne, ktorá by otriasla Slovenskom alebo EÚ, načrtneme demografickú prognózu PSK v roku 2028 s prihliadnutím na sociálne vylúčené komunity. V roku 2028 bude žiť na Slovensku odhadom 576-tisíc Rómov, čím prekročia 11 % hranicu celkovej populácie. Na území PSK bude v roku 2028 vyše 163-tisíc Rómov a budú tvoriť približne 21,5 % obyvateľstva kraja a už tu sledujeme 4%-tný nárast rómskeho obyvateľstva oproti roku 2020.

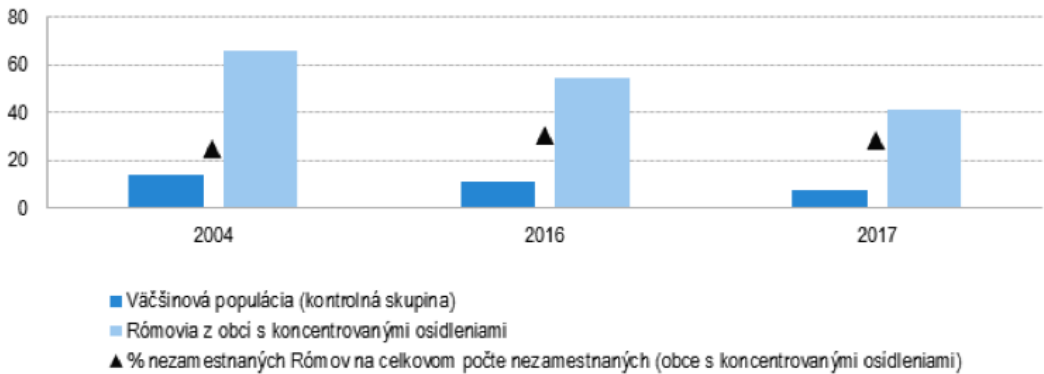
Predpokladáme, že trend odlivu mladých ľudí z majority za štúdiom a prácou sa vplyvom zaostalosti regiónu, najmä z menej rozvinutých častí PSK, bude zvyšovať. Odliv mladých ľudí ešte viac prehĺbi sociálne a ekonomické riziká spojené s demografickou krízou a starnutím obyvateľstva. Počet kvalifikovaných ľudí bude čoraz

nov nad Topľou, Prešov), kde ich celkový počet bude vyšší než 20-tisíc a tri okresy (Bardejov, Poprad a Sabinov), kde ich bude celkovo viac než 10-tisíc, pričom okres Stará Ľubovňa bude rovnako, blízko k dosiahnutiu tohto počtu. Vychádzajúc z porovnania demografického správania sa sociálne vylúčených komunít a majority sme usúdili, že v kategórii rómskej mládeže vo veku od 15 do 26 rokov, na ktorú sa zameriavame, budú v PSK v roku 2020 štyri okresy, kde budú Rómovia tvoriť viac ako tretinu celkovej mládeže daných okresov (Kežmarok 45,79 %, Vranov nad Topľou 40,06 %, Sabinov 36,3 %, Levoča 34,7 %).

viac chýbať a podniky a nevýrobná sféra budú pociťovať akútny nedostatok kvalifikovaných pracovníkov. Bude potrebné, aby aj do PSK podobne ako to je už v regiónoch západného Slovenska v súčasnosti do výrobné a sociálnej sféry prišli tisíce zamestnancov z tretích krajín. To môže mať za následok bezpečnostné riziká, ak by išlo o ľudí z kultúrne cudzieho prostredia a tlak na sociálne služby, ale aj oblasť školstva, v prípade, že by prišli aj so svojimi rodinami. Nedokončená cestná infraštruktúra, starnutie populácie a klesajúci počet kvalifikovanej pracovnej sily bude odrádzať potenciálnych investorov a môže viesť k sťahovaniu už existujúcej výroby do iných regiónov a krajín a k prehľbovaniu ekonomickej zaostalosti PSK. Rast počtu ľudí žijúcich v sociálne vylúčených komunitách môže viesť k sociálnym a národnostným konfliktom a rastu extrémistických nálad v spoločnosti.

Pre sociálne vylúčené komunity to môže mať aj pozitíva. Odlivom mladých ľudí z majority a starnutím majoritného obyvateľstva v týchto okresoch, keď mnohí kvalifikovaní zamestnanci vstúpia do dôchodkového veku, sa ešte viac otvorí trh práce a zamestnávateľia budú v čoraz väčšej miere ochotní prijať do zamestnania

Graf č. 1:
Podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže PSK v roku 2020 (odhad)

Zdroj: Inštitút finančnej politiky podľa údajov Sociálnej poisťovne a ÚPSVaR

Zároveň sa bude viac otvárať pracovný trh, hlavne v prípade pracovných pozícií, ktoré sú pre kultúrne bariéry, zatiaľ nedostupné. Pozitívne zmeny, ktoré sa dejú v súčasnosti a ktoré spôsobujú rapídne znižovanie počtu rómskych detí v špeciálnom školstve prispievajú k tomu, že viac mladých zo sociálne vylúčených komunít bude

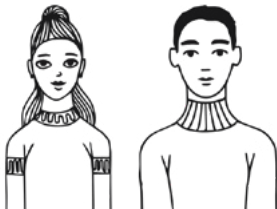
ľudí zo sociálne vylúčených komunít, čím sa zvýši zamestnanosť ľudí z tohto prostredia. Rómovia budú mať čoraz silnejší vplyv na hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj regiónu. Tento jav je pozorovateľný aj teraz a viacero Rómov zo sociálne vylúčených komunít si nachádza prácu.

pripravených ísť študovať učebné odbory. Po roku 1989 sa tak vytvára jedinečná príležitosť, aby viac Rómov chápalo prepojenie medzi prácou a vzdelaním tým, že budú mať zamestnanie a budú sa usilovať získať lepšie zamestnanie, kde budú potrebovať adekvátne vzdelanie.

Tabuľka č. 3:
Podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže PSK v roku 2028 (odhad)

Okresy PSK	Počet Rómov	% podiel v celkovom obyvateľstve	Počet rómskej mládeže 15-26 r.	Počet mládeže z majority vo veku 15-26 r.	% podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže vo veku 15-26 r.
Bardejov	15 433	21,37	3 503	6 816	33,95
Humenné	4 841	8,63	1 099	6 150	15,16
Kežmarok	26 560	37,00	6 029	5 426	52,63
Levoča	8 589	26,98	1 950	2 789	41,15
Medzilaborce	2 190	19,35	497	1 095	31,22
Poprad	16 523	17,36	3 751	9 437	28,44
Prešov	24 571	15,85	5 578	15 653	26,27
Sabinov	15 964	28,38	3 624	4 834	42,84
Snina	3 526	10,56	800	3 585	18,25
Stará Ľubovňa	11 155	22,46	2 532	4 622	35,40
Stropkov	2 990	15,88	679	1 900	26,32
Svidník	6 317	20,64	1 434	2 915	32,97
Vranov nad Topľou	24 767	31,73	5 622	6 395	46,79
Prešovský kraj	163 426	21,50	37 098	71 618	34,12
Slovenská republika	576 287	11,21	130 817	547 490	19,29

Zdroj: vlastné výpočty

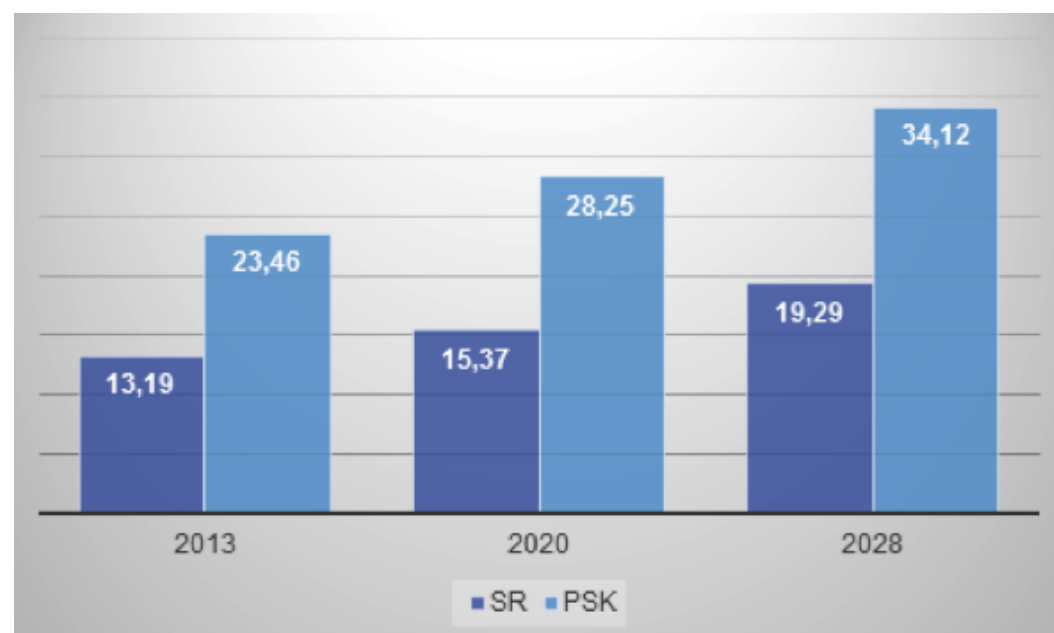

V PSK v roku 2028 budeme sledovať ešte výraznejší rozdiel medzi vekovou štruktúrou majoritného obyvateľstva a rómskeho obyvateľstva. Bude to kraj rómskych detí, mládeže a slovenských dôchodcov. Tento trend starnutia slovenského obyvateľstva môžeme sledovať už teraz. Napríklad v okrese Medzilaborce, kde dochádza k odlivu väčšinového obyvateľstva, najmä jeho mladšej zložky, k jeho starnutiu a vymieraniu a kde zároveň, hoci nie sú veľké rómske komunity, pomaly, ale isto sa zväčšuje ich podiel a budú tvoriť viac než 30 % mládežníckej zložky okresu. Priemerný vek majoritnej populácie v PSK bude v roku 2028 vyšší než 40 rokov, pričom viac než

30 % všetkých obyvateľov kraja budú tvoriť ľudia v dôchodkovom veku s populačne silnými ročníkmi zo 70-tych rokov minulého storočia, ktoré sa budú približovať k hranici dôchodkového veku. Na rozdiel od majoritnej populácie v PSK bude žiť mladá rómska populácia, s priemerným vekom okolo 26 rokov, ktorá bude v okrese Kežmarok mať podiel vyšší ako 50 % mladých vo veku 15 – 26 rokov. V ďalších troch okresoch (Vranov nad Topľou, Sabinov, Levoča) bude zastúpenie rómskej mládeže vyššie než 40 % podielu na celkovom podiele mladých vo veku 15 – 26 rokov. Rómsku mládež bude v PSK tvoriť viac ako 34 %.

Graf č. 2:

Podiel rómskej mládeže v celkovom počte mládeže PSK v roku 2020 (odhad)

Zdroj: Inštitút finančnej politiky podľa údajov Sociálnej poisťovne a ÚPSVaR

V grafe si môžeme všimnúť postupné zvyšovanie počtu rómskej mládeže vo veku 15 – 26 rokov, na ktorú sa prioritne zameriavame, za obdobie 15 rokov (2013-2028). Výrazne rastúci trend oproti celoslovenským štatistickým údajom pozorujeme za sledované obdobie obzvlášť v PSK, kde je to za obdobie 15 rokov odhadovaný ná-

2.3 Potreba inklúzie

Predchádzajúca kvantitatívna analýza a prognóza nám poskytla celkový pohľad na vzťah PSK a demografického zloženia mládeže so špecifickým zameraním na rómsku mládež. Tento pohľad nám však okrem konštatácie, že vyše 77 % Rómov na území PSK žije v sociálne vylúčenom prostredí, a že rastie podiel rómskej mládeže, nemôže dať odpoveď na otázku, prečo sa mládež z týchto komunit neposúva v oblasti sociálneho začleňovania. Zároveň nám tiež neodpovie na ešte zaujímavejšiu otázku, aké sú faktory motivácie tej časti rómskej mládeže, ktorá nastúpila na cestu sociálneho začleňovania. V nasledujúcej kvalitatívnej analýze chceme načrtnúť, prečo majú mladí ľudia zo sociálne znevýhodneného prostredia problém sociálne sa začleňovať, a aké sú motivujúce faktory, ktoré

25
rast o vyše 10 % rómskej mládeže vo veku od 15 do 26 rokov na celkovom počte mládežníckej zložky kraja. Z tohto dôvodu sa zameriavame na rómsku mládež zo sociálne vylúčených komunit, ktorý žijú v PSK. Dôležitosť ich sociálnej inklúzie v tomto regióne bude v budúcnosti len narastať.

podporujú ich rozhodnutie nastúpiť na cestu sociálneho začleňovania, a tak získať viac príležitostí pre väčšie uplatnenie sa v dospelom živote.

V *Stratégii SR pre mládež na roky 2014 – 2020* sa konštatuje, že problematika sociálneho začlenenia/vylúčenia dosiaľ nebola komplexne rozpracovaná v žiadnom strategickom dokumente venovanom mládežníckej politike a práci s mládežou. Ani v *Stratégii PSK pre mládež na roky 2015 – 2020* sa táto cieľová skupina takmer vôbec nespomína. Preto sme ako podklady použili výstupy z nami realizovaných fokusových skupín v troch komunitách PSK, výstupy z fokusovej skupiny odborníkov ako aj závery z niektorých už realizovaných kvalitatívnych výskumov a odborných štúdií.

2.3.1 Sociálne vylúčenie a generačná chudoba

Mnohé situácie sociálneho vylúčenia, s ktorými sa Rómovia stretli v minulosti i súčasnosti, majú svoj pôvod v negatívnom nastavení väčšinovej spoločnosti voči nim. Strategický dokument EÚ týkajúci sa

Rómov poukazuje na to, že 10 – 12 miliónov Rómov žijúcich v Európe sa vo svojom živote stretáva s predsudkami, intoleranciou, diskrimináciou, sociálnym vylúčením a marginalizáciou.¹²

¹² EURÓPSKA KOMISIA, Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020. [online]. [cit. 19.2.2019]. Dostupné na internete: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0173:SK:NOT> str.2.

Podobne v strategickom dokumente vlády SR sú dôsledky sociálneho vylúčenia Rómov zo strany majority zhutnené do troch výrazov: stigmatizácia, segregácia a getoizácia.¹³

Na druhej strane, sociálne zaostávanie Rómov nie je vždy spôsobené len zlou vôľou zo strany ostatných sociálnych vrstiev, ale často je dané samotnou spoločenskou štruktúrou, v ktorej žijú, a ktorá si vyžaduje integráciu ako nutnú podmienku rozvoja. Vzdelanie, snaha o profesionálnu kvalifikáciu, osobnú iniciatívu a zodpovednosť sú hodnoty, ktoré oceňujú a posilňujú najmä rodičia. Veľká časť rómskej populácie však ešte stále so sebou nesie dedičstvo, v ktorom toto vedomie, aj v dôsledku ich izolovanosti, chýba. Hoci ich za to neraz nemožno viniť, ani to nesúvisí s ich etnicitou¹⁴, ale koreň problému u Rómov žijúcich v týchto uzavretých a vylúčených komunitách je v ich kultúre chudoby, ktorá preniká ich zmýšľanie, hodnotový rebríček a spôsob správania.¹⁵

Kultúra chudoby je na rozdiel od situácie chudoby jav prenášaný generačne, ktorý postihuje dve a viac po sebe nasledujúce generácie.¹⁶ Chudoba v takomto ponímaní znamená mieru, v ktorej jednotlivec žije bez potrebných zdrojov, a nie je redukovaná len na materiálnu a finančnú oblasť. Pri nedostatku týchto rôznych životných

zdrojov sa jednotlivci alebo komunity stanú chudobnými a postupne sociálne vylúčenými. Tieto životne dôležité zdroje sa delia do nasledujúcich kategórií:

- finančné (mať peniaze na nákup tovarov a služieb),
- emocionálne (schopnosť ovládať sa predovšetkým v nepríjemných situáciách a neuchyľovať sa k sebadeštruktúre správaniu),
- mentálne (mať duševného vloh a schopnosti pre každodenný život ako čítanie, písanie, počítanie),
- duchovné (veriť v Boha a Božiu prozreteľnosť),
- fyzické (zdravie a schopnosť pohybu),
- podporné systémy (mať rodinu, priateľov a ďalšie podporné zdroje v prípade potreby),
- životné vzory,
- znalosť nepísaných pravidiel spoločenskej triedy,
- techniky prekonávania životných ťažkostí (byť schopný vnútornej reči a vedieť premýšľať o veciach nielen v rovine konkrétnej ale aj abstraktnej).¹⁷

Prostredie generačnej chudoby vedie k odlišným hodnotám a vzorcom správania, než aké má stredná trieda v spoločnosti. Hybnou životnou silou pre strednú triedu je dosiahnutie úspechu v práci, kariére. U ľudí z prostredia generačnej chudoby sú však

hybnou životnou silou úplne iné činitele: prežitie, vzťahy a zábava.¹⁸

2.3.2 Bariéry pre sociálne začleňovanie

Prežitie - život v chudobe

Vzorce správania generačne chudobných, vedú k zacykleniu sa v bludnom kruhu chudoby, z ktorého je ťažké vystúpiť. V prostredí kultúry chudoby je výhodnejšie pracovať málo a spoliehať sa na pomoc ostatných, prípadne na sociálne dávky, aj keď to z vonkajšieho pohľadu vyznieva ako lenivosť. Ide však o racionálnu reakciu na dané spoločné majetkové usporiadanie, ktoré vedie na jednej strane k podpore zo strany širšej rodiny v prípade problémov, ale na druhej strane k povinnosti prispievať širšej rodine, ak má problémy niekto iný. Rómske komplexné rodiny sú tak formou poistenia a Rómovia musia venovať mnoho úsilia pri budovaní a udržiavaní týchto

vzťahov výrazne presahujúcich nukleárnu rodinu. Tento cyklus chudoby by sa dal označiť nasledovne: vnútorné solidárne siete vedú k neefektívnemu chovaniu => neefektívne chovanie vedie k diskriminácii zo strany väčšinovej spoločnosti => diskriminácia vedie k vylúčeniu na okraj a k chudobe => chudoba vedie k spoločnému vlastníctvu a neefektívnym solidárnym sieťam.¹⁹

Mladí ľudia zo sociálne vylúčených komunít tak žijú v prostredí generačnej chudoby, ktorá sa prejavuje rôznymi negatívnymi podobami boja o prežitie: nehospodárnymi nakladaním s financiami, veľkou zadlženosťou rodín, úžerou, závislosťou na sociálnom systéme atď.

Narušené vzťahy

Pre ľudí žijúcich v generačnej chudobe sú vzťahy životne dôležité, a to najmä vzťahy v rodine a najbližšej komunite. Jedinou formou sociálneho zoskupenia sú v rómskych osadách spoločenstvá príbuzných. Z toho môžeme vyvodiť, že rómsku osadu tvoria rodiny, rodiny a zase len rodiny a ich obytné domy a potom už len kôlne, chlievy

a záchody; žiadne verejné priestranstvo, žiadne verejné budovy, či verejný zdroj vody alebo toalety. Len rodiny a ich majetok.²⁰ Úzke vzťahy umožňujú prežitie, ale tiež vedú k deštruktívnym a neefektívnym vzorcom správania sa, lebo vzorce myslenia a správania sa kultúry chudoby majú tendenciu sa reprodukovať a medzigeneračne

¹³ VLÁDA SR, Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020. [online]. [cit. 19.2.2019]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?romske-komunity-uvod&subor=160449>> s. 9.

¹⁴ JAKOUBEK, M., Multikulturalismus vs. kultura (na příkladu tzv. Romů a „jejich“ kultury). In Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit – antropologická perspektiva. s. 231 – 232.

¹⁵ ĎZAMBAZOVIČ, R. – JURÁSKOVÁ, M., Sociálne vylúčenie Rómov na Slovensku. In Čačipen pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku, s. 551 – 552.

¹⁶ PAYNE, R. K. – DEVOL, P. – SMITH, T. D., Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity, s. 13.

¹⁷ 16 PAYNE, R. K. – DEVOL, P. – SMITH, T. D., Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity, s. 13.

¹⁸ PAYNE, R. K. – DEVOL, P. – SMITH, T. D., Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity, s. 13.

¹⁹ STEINER, J., Ekonomie sociálního vyloučení. In Romové: Kulturologické etudy, s. 218 – 229.

²⁰ BUDILOVÁ, L. – JAKOUBEK, M., Cigánska osada – rodina nebo obec? In Rómske osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu, s. 42.

predávať, takže nasledujúca generácia je do týchto vzorcov primárne socializovaná.²¹

Vo fokusových skupinách preto silno zaznievalo zo strany participantov, že prostredie, v ktorom vyrastali narušilo najmä ich vzťah voči sebe samému. Popisujú, že pred osobnou zmenou prežívali hnev, nenávisť, odmietnutie, výsmech, podceňovanie sa, odsúdenie druhými a pod., čo neraz vedie k duševným a duchovným problémom

Zábava - únik do závislostí

Kto bojuje o prežitie, zábava mu prináša aspoň chvíľkový oddych a uvoľnenie. Zábavačský talent, schopnosť rozprávať historky a mať zmysel pre humor sú veľmi cenenými vlastnosťami v tomto prostredí. Zábava sa však neraz môže preklápať do únikových aktivít z ťažkej reality, ktoré majú rôzne podoby.

danej osoby. Zároveň sa vo väčšine zhodli, že zlá partia bola priestorom, kde sa učili ďalšiemu deštruktívnemu správaniu, ktoré ich držalo v zlom stave. Odborníci poukazovali na to, že narušené vzťahy začínajú už v rodine a prejavujú sa aj vďaka segregovanosti a uzavretosti komunit, v ktorých rómska mládež vyrastá, lebo často nezažijú iné prostredie ako osadu a preto im chýbajú pozitívne vzťahy s majoritou.

U mladých ľudí vo fokusových skupinách sa pred ich zmenou prejavovala prechodom do rôznych závislostí ako alkoholizmus, pornografia, drogy, gamblerstvo, nadmerné pozeranie televízie a stále viac sa rozmáhajúca závislosť na sledovaní internetu. Tieto únikové aktivity sú veľkým priestorom na nasávanie negatívnych vzorcov správania, ktoré vedú k zotrvaniu v sociálnom vylúčení.

2.3.3 Sociálna zmena a sociálne začleňovanie

V každej komunite, kde je kultúra chudoby, sa nachádzajú ľudia, ktorých správanie im umožňuje riešiť problémy, ktoré ostatní členovia komunity, aj napriek prístupu k tým istým zdrojom, riešiť nedokážu. Čo sú motivácie mladých ľudí zo sociálne vylúčených komunit, ktorí nastúpili na cestu sociálneho začleňovania?

Existujú isté intervenujúce podmienky, ktoré sú výrazným predpokladom pre na-

stúpenie mladého človeka na cestu sociálneho začleňovania. Napríklad ak pochádza z malej komunity, menej segregovaného spoločenstva alebo ak ide o komunitu začlenenú medzi majoritu. Alebo ak ide o mladých Rómov z lepšie sociálne situovaných rodín, tzv. rómskej strednej triedy, alebo ak navštevoval materskú školu a nenavštevoval tzv. rómsku triedu na základnej škole, alebo ak sú rodičia takého mladého člove-

ka zamestnaní. Zo skúseností našich organizácií však vidíme, že na cestu sociálneho začleňovania nastupujú aj mladí ľudia, ktorí nespádajú do týchto intervenujúcich podmienok.

Jedným z dôležitých faktorov bolo preto naštartovanie procesu sociálnej zmeny v sociálne vylúčených komunitách, ktoré sa deje prostredníctvom pastoračnej práce. To potvrdzuje aj rozsiahly výskum *Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou*, ktorý bol vykonaný na vzorke pätnástich lokalít, kde pôsobia rôzne cirkvi a náboženské spoločnosti registrované na Slovensku. Výsledky tohto výskumu ukázali to, že v komuni-

tách, kde cirkvi a náboženské spoločenstvá systematicky a dlhodobo pôsobili medzi Rómami a viedli ich k vnútornej osobnej zmene, prejavilo sa to postupne v sociálnej zmene v týchto jednotlivcov a ich rodín. Táto sociálna zmena bola predpokladom k sociálnej inklúzii Rómov. Cirkvi mali veľmi vysokú úspešnosť v hodnotených kritériách sociálnej zmeny, ktorá je chápaná ako zmena v sociálnych zvykoch, kompetenciách, zručnostiach a v správaní sa jednotlivca alebo komunity.²² Ide o dynamický jav, pri ktorom je možné proces sociálnej zmeny rozčleniť do troch fáz: prvotná, rozvíjajúca sa a prehĺbujúca sa sociálna zmena.²³

Obrázok č. 2:

Proces sociálnej zmeny v troch fázach

²² PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T., Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou, s. 96 – 98, s.163.

²³ NEUPAUER, R., Integrálny rozvoj Rómov v kontexte pastoračnej práce a sociálnej práce v Čičave, Lomničke a Veľkej Lomnici, s. 130 - 141.

2.3.4 Motivácie pre sociálne začleňovanie

Prvotná sociálna zmena ako impulz k osobnej zmene

30

Prvotná sociálna zmena je spojená s osobnou zmenou a začiatkom sociálnej zmeny v rodine. Je spätá s tým, že mladý človek zo sociálne vylúčenej komunity získava impulz pre osobnú zmenu, keď si uvedomí, že niečo v živote nie je v poriadku a získava vnútornú motiváciu prekonať tieto problémy. Táto fáza je preto dôležitá na naštartovanie celého procesu sociálnej zmeny, pričom môže trvať 2–4 roky. Impulzy z vnútornej a osobnej zmeny jednotlivca sa neraz prenášajú ďalej do sociálnej zmeny v rodine a na úroveň širších vzťahov. Ako uvádza jeden odborník: „*Niekedy sa výrazne menia veci charakteru, niekedy veci rodinného života sú úplne naruby, ako boli predtým.*“ Narušené vzťahy na úrovni rodiny a blízkej

komunity sú pre rómskych participantov kľúčové, a preto je potrebné, aby sociálna zmena okrem úrovne jednotlivca prebehla aj na úrovni rodiny. V opačnom prípade to môže mať výrazný obmedzujúci vplyv na ďalší proces sociálnej zmeny a sociálneho začlenenia u daného jednotlivca, lebo v tejto fáze existujú najsilnejšie prekážky zo strany vylúčenej komunity, ktorá sa usiluje stiahnuť zmeneného jednotlivca alebo skupinu k predchádzajúcemu stavu.

Vo fokusových skupinách mladí Rómovia uvádzali, že pri počiatkoch ich osobnej zmeny stál znovu nadobudnutý vzťah s Bohom, sposed', rodina, dobrá partia, odpustenie.

Rozvíjajúca sa sociálna zmena ako impulz k sociálnemu začleňovaniu

Rozvíjajúca sa sociálna zmena je spojená s prehĺbením sociálnej zmeny v rodine, vyrovnaním sa so závislosťami a finančnými problémami a nadobúdaním rôznych zručností. Počas tejto fázy sa zvykne štartovať proces sociálneho začleňovania vo vnímaní vzdelania ako hodnoty, v aktívnom hľadaní zamestnania ako aj v získavaní pozitívnych vzťahov s majoritou. Táto fáza je kritická na to, aby sa sociálna zmena hlboko zakorenila. Prebieha v období 3–8 rokov od naštartovania procesu sociálnej zmeny. Vďaka tomu, že Rómovia navštevujú rôzne podporné systémy (malé spoločenstvá, misijné centrum, komunitné

centrum a pod.), rozvíjajú sa tiež ich komunikačné schopnosti a organizačné a komunikačné zručnosti potrebné na riešenie vzťahov v rodine i medzi sebou, schopnosti poradiť si jeden druhému, ale aj vychádzanie zo seba a schopnosť komunikovať s ľuďmi z majority. Začínajú aktívne využívať čas a zapájať sa do rôznych dobrovoľníckych aktivít (práca s deťmi, mládežou, hudobná služba a pod.).

Každý z participantov, ktorý prešiel fázou rozvíjajúcej sa sociálnej zmeny, či už predtým v niektorých ukazovateľoch vykázal sociálne začlenenie alebo bol podľa väčšiny ukazovateľov sociálne vylúčený, sa

v nejakom ukazovateli sociálneho začlenenia posunul. Vo fokusových skupinách zväčša išlo o mladých Rómov, ktorí mali ukončené stredoškolské vzdelanie, niektorí študujú na vysokých školách, niektorí ich už absolvovali a ďalší sú už zamestnaní. Zdieľali sa, že im v tejto fáze pomáhala spoločenstvo, návšteva liturgie, zapojenie

do služby, povzbudenie od druhých, dobré manželstvo, čítanie Biblie. Odborníci poukazovali na to, že dosiahnutie istej úrovne dáva mladým ľuďom pocit hodnoty a vedie ich k rozvoju rôznych zručností. Preto potrebujú zažívať v tejto fáze spoločenstvo, kde môžu zdieľať rovnaké hodnoty.

31

Prehľbujúca sa sociálna zmena ako impulz k aktívnej participácii

Prehľbujúca sa sociálna zmena je spätá s procesmi smerujúcimi k aktívnej participácii a širšiemu sociálnemu začleneniu. Nastáva po ôsmich rokoch od začiatku procesu sociálnej zmeny. Počas tejto fázy sa vnútorná sociálna zmena jednotlivca ešte viac prehľbuje tým, že mladí ľudia vedú aktívne a zmysluplne využívať svoj čas, začínajú sami pracovať na seba a vzdelanie sa pre nich stáva vysokou hodnotou. Rozvíjajú sa u nich rôzne špecifické zručnosti potrebné pre aktívnu participáciu, stávajú sa viac uplatniteľní na trhu práce, vedú morálny život a vidia ako svoje poslanie, keď sa cez participácie v komunite a širšej

spoločnosti stávajú darom pre druhých. Zároveň sociálne začlenenie u nich pokročilo ešte výraznejšie. Mení sa ich spoločenský status a vymaňujú sa z myslenia generačnej chudoby. Neraz chcú opustiť prostredie sociálne vylúčenej komunity.

Mladí ľudia vo fokusových skupinách, ktorí boli v tejto fáze, boli zväčša aktívni v miestnych komunitách alebo v širšom spoločenskom rámci. Zapájali sa do rôznych služieb s vyššou pridanou hodnotou v rámci cirkvi (evanjelizácie, hudobné kapely, modlitby) alebo širšej spoločnosti. Mali vzťahy s mladými ľuďmi z majority, s ktorými komunikovali ako rovnocenní.

Vedúci, mentori a pozitívne vzory

Podľa výstupov z fokusových skupín pri iniciovaní procesu sociálnej zmeny, sociálneho začleňovania a aktívnej participácie zohrával v danej komunite dôležitú úlohu líder (starosta, sociálny pracovník, pastoračný pracovník, pracovník s mládežou), ktorý potrebuje v sebe niesť komplexnú víziu rozvoja nejakej komunity od prvotnej, po prehľbujúcu sa sociálnu zmenu. Potrebuje tiež mať adekvátne kompetencie a zručnosti, aby vedel podnecovať sociálne začleňo-

vanie a aktívnu participáciu v danej komunite. Líder a jeho spolupracovníci môžu tiež pôsobiť ako mentori pri individuálnom vedení konkrétnych jednotlivcov. Mentoring je jeden z najúčinnějších nástrojov pri sociálnom začleňovaní. Keď sa v jednom výskume pýtali študentov alebo pracovníkov, ktorí žili kedysi v generačnej chudobe, ale prepracovali sa do strednej triedy, ako sa im to podarilo, deväť z desiatich tvrdilo, že to bolo vďaka vzťahu – s učiteľom, po-

radcom, kňazom, trénerom, nadriadeným a pod., ktorí sa o nich zaujímali a radili im.²⁴

Schopný líder vytvára okolo seba tím a sieť spolupracovníkov, ktorí vedú Rómov k ich protagonizmu a aktívnej participácii. Z výstupov fokusových skupín je totiž zjavné, že pre sociálne začleňovanie sú dôležité pozitívne vzory z radov samotných Rómov, ktorí sú následne iniciátormi ďalších zmien. Kritické množstvo takýchto Rómov vedie k tomu, že je nielen dostatok aktívnych Rómov, ktorí dokážu vplývať svojím

2.4 Očakávaný dopad

Programový manuál, ktorý držíte v rukách je nástroj s inkluzívnym prístupom na podporu sociálnej inklúzie mladých Rómov zo sociálne vylúčených komunít. Jeho aplikovaním dôjde k procesu zachytenia a získavania cieľovej skupiny v segregovanom prostredí v prvotných fázach, cez ich následné vyvádzanie z prostredia sociálne vylúčených komunít a sprevádzanie pri sociálnej inklúzii prostredníctvom neformálneho vzdelávania, mentoringu a zapojenia do výchovných a záujmových spoločenstiev. Tento proces bude zväčša prebiehať mimo segregované prostredie cez ich vovádzanie a prípravu na dobrovoľnícku službu a angažovanosť v spoločnosti prostredníctvom koučingu až po budovanie líderských kapacít z ich radov a začlenenie do spoločnosti.

Vytvorený manuál je základom pre vznik podrobnejších metodík, ktoré budú slúžiť pracovníkom s mládežou a rómskej mládeži. Manuál prinesie pre mládežníckych

príkladom na sociálnu zmenu vo vlastných komunitách, ale že dochádza k obnove a zmiereniu v neraz narušených vzťahoch medzi Slovákmi a Rómami. Takých Rómov potrebujú obce do verejnej služby v daných komunitách. Takých Rómov potrebuje štát, aby sa z dôvodu nepriaznivej demografickej situácie zamestnali a mohla fungovať ekonomika, aby vedeli vstúpiť do sociálnej sféry, zdravotníctva, školstva a iných spoločenských sfér.

vedúcich, mladých vedúcich a pracovníkov s mládežou do práce s rómskou mládežou systematickosť. Zjednoduší sa práca pracovníkov s mládežou, pomôže im vyhnúť sa nesprávnym postupom a zníži sa miera vyhorenia pracovníkov a dobrovoľníkov. Očakávame, že vytvorený manuál bude mať pozitívny dopad na sociálne vylúčené rómske komunity a predovšetkým prinesie sociálnu zmenu pre samotnú cieľovú skupinu mládeže, ktorá následne podporí jej sociálnu inklúziu pomocou zvýšenia vzdelanostnej úrovne, neformálneho vzdelávania a interkultúrneho učenia. Udeje sa to tým, že naučí mladých Rómov aktívne a zmysluplne tráviť voľný čas, zvýši ich kompetencie pri príprave na spoločenský a pracovný život. Umožní im vnímať a rozumieť rozmanitosti iných kultúr, objavovať a rešpektovať iné pohľady na svet pri hlbšom uvedomovaní si svojej vlastnej kultúrnej identity. Napokon sa to udeje tým, že sa posilní ich postavenie a angažovanosť v spoločnosti.

²⁴ PAYNE, R. K. – DEVOL, P. – SMITH, T. D., Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity, s. 151.

V závere tejto časti manuálu je potrebné dodať, že očakávaný dopad sa oveľa jednoduchšie dosiahne za pomoci štátu a prijatých opatrení v sociálne vylúčených komunitách. Uvádzame niekoľko opatrení, ktorých zavedenie do praxe bude nápomocné pre účinnú aplikáciu manuálu.

1. PODPORA PASTORAČNEJ PRÁCE

Pastoračná práca vedie k integrálnemu rozvoju jednotlivcov a skupín v rómskych komunitách, čo je prínosné aj pre štát. Štátna správa a tvorcovia politik by mali vnímať pastoračnú prácu ako efektívny sociálny nástroj. Rôzne výskumy poukazujú na to, že výrazne prispieva k sociálnej zmene osôb zo sociálne vylúčených komunít, napomáha k ich sociálnemu začleneniu a vedie k aktívnej participácii na živote cirkvi a spoločnosti. Preto je potrebné vytvárať systémové predpoklady pre jej fungovanie aj zo strany štátu. Keďže cirkvi majú obmedzené zdroje, no zároveň vlastnú autonómiu fungovania, odporúčame vytvoriť dotačný mechanizmus pre tie cirkvi, ktoré o takúto podporu zo strany štátu prejavia záujem a budú vedieť zdokladovať jej realizáciu a prínos pre sociálne vylúčené komunity kde pôsobia.

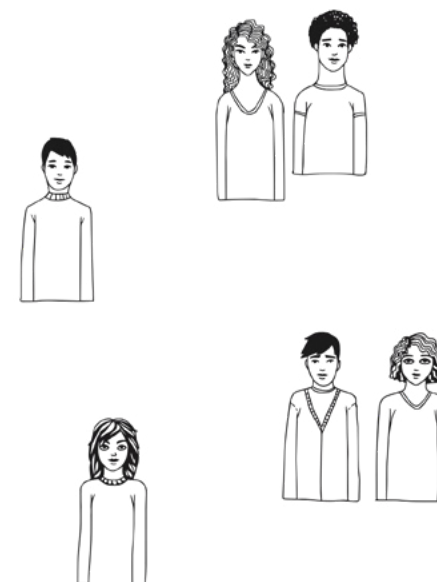
2. PODPORA KOMUNITNEJ PRÁCE

Ak v nejakej komunite dochádza k sociálnej zmene, prospešné sú rôzne komunitné aktivity, ktoré vedú k rozvoju rôznych zručností. Na území PSK fungujú viaceré komunitné centrá, ktoré spravujú obce, neziskové a cirkevné organizácie. Tieto komunitné centrá sú podporované z euro-

fondov, ale nejestvuje kontinuita medzi rôznymi programovacími obdobiami, čo vnáša neistotu a vedie pracovníkov komunitných centier k hľadaniu si uplatnenia inde. Z tohto dôvodu by bolo dobré, aby štát podporil prechod financovania komunitných centier na štátny rozpočet, aby ľudia zamestnaní v komunitných centrách neboli závislí od projektového financovania a mali väčšiu stabilitu pre svoju prácu.

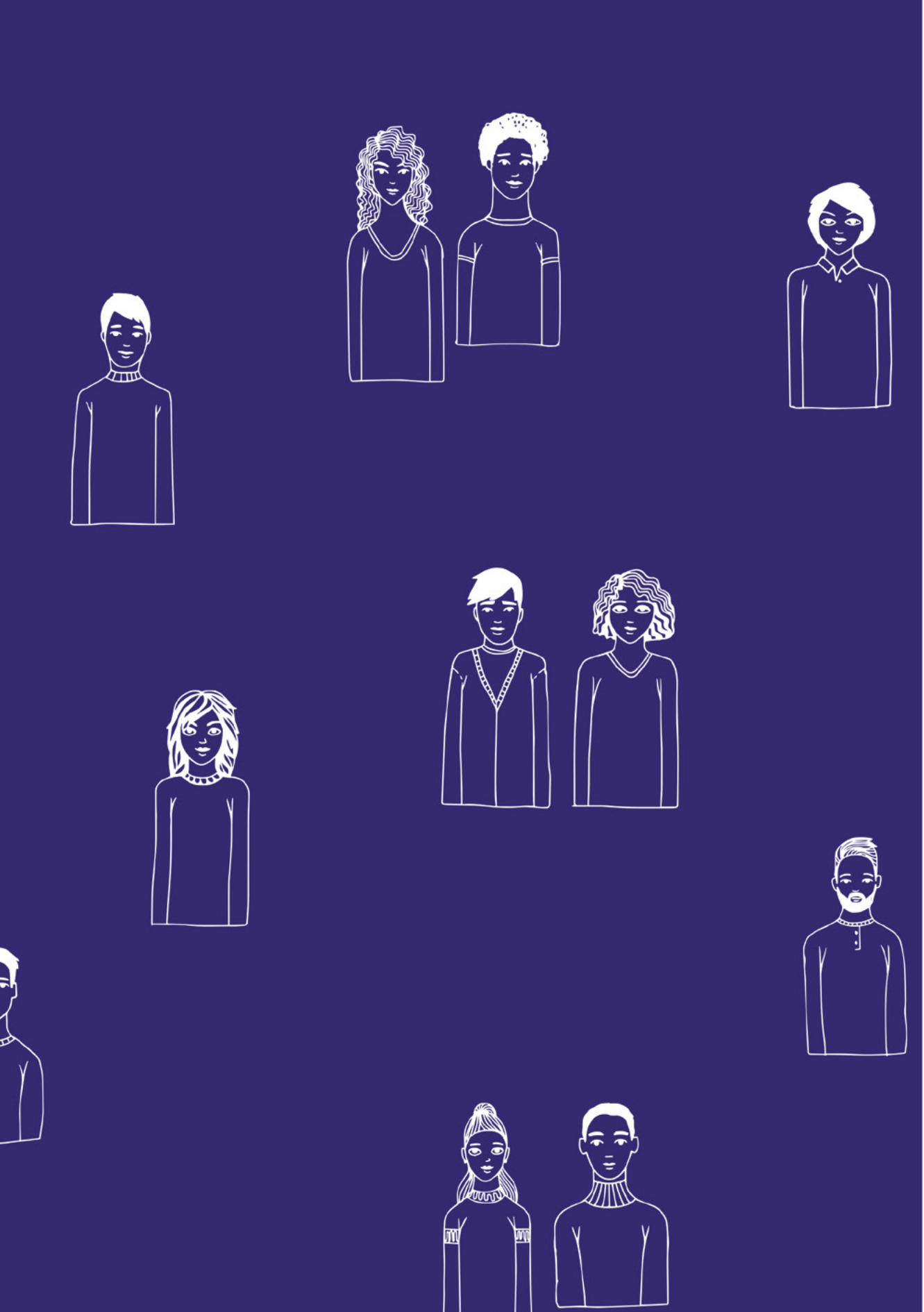
3. PODPORA PROGRAMOV NEFORMÁLNEHO VZDELÁVANIA MLÁDEŽE ZO SOCIÁLNE VYLÚČENÝCH KOMUNIT

Pre Rómov zo sociálne vylúčených komunít je potrebné vytvárať čo najmenej formálne prostredie pre vzdelávacie aktivity. Škola je pre nich vysoko formalizované prostredie. Preto je potrebné na národnej a regionálnej úrovni pre prácu s mládežou vytvárať mechanizmy, ktoré budú podporovať neformálne vzdelávanie mládeže, ktoré bude mať nízkoprahový charakter.

²⁵ NEUPAUER, R., Stredné školstvo a sociálne vylúčené komunity na území Prešovského kraja, s. 31.

03

PRÍKLADY Z PRAXE

P

o opísaní doterajších skutočností sa pozrieme na vybrané doterajšie prístupy k tejto problematike. Ako prvé zhrnieme kresťanské misie, ktoré sa pomerne úspešne pričiňujú o sociálnu inklúziu Rómov zo sociálne vylúčených komunit. V druhej časti priblížime prínos komunitnej a sociálnej práce.

3.1 Kresťanské misie

Ježiš pri rozlúčke s Apoštolmi povedal: „*Chodte teda a získavajte mi učeníkov vo všetkých národoch a krstite ich v mene Otca i Syna i Svätého Ducha a naučte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal.*“ (Ekumenický preklad Mt 28, 19–20) Toto poverenie apoštolov zostalo v kresťanských cirkvách až podnes. Aj napriek rozkolom v cirkvách a vznikom rôznych denominácií, Cirkev neustále ohlasuje získavanie nových učeníkov. Povolanie získavať učeníkov zo všetkých národov láme predsudky a bariéry u ohlasovateľov viery a idú k rôznym ľuďom aj tých čo sú na okraji spoločnosti. Na Slovensku žijú na okraji majoritnej spoločnosti práve Rómovia. V súčasnosti medzi nimi pôsobí približne štrnásť registrovaných a päť neregistrovaných cirkví vo viac než stotridsiatich lokalitách.²⁶

Je zaujímavé, že pôsobenie týchto cirkevných spoločenstiev a viery pozitívne a vo veľkej miere vplýva na sociálnu inklúziu

a sociálnu zmenu Rómov. Tomuto vzťahu medzi vierou a inklúziou sa podrobnejšie venuje vedecký výskum *SIRONA 2010*.

Pri získavaní viery u rómskej populácie nám veľkým podielom vedú pomôcť rôzne misijné aktivity. S ich vykonávaním a praktizovaním je to však o niečo ťažšie ako u majority.

Má to niekoľko odôvodnení:

- 1.** V prvom rade je to odlišnosť mentality. Aj napriek tomu, že žijeme na jednom území, používame rovnaký úradný jazyk, mnohokrát je bariérou nepochopenie sa, vychádzajúce z odlišného prístupu k niektorým veciam.
- 2.** Bežne sa stretávame s predsudkami majority, ale aj minority. Veľkou bariérou sú vzájomné predsudky, ktoré podporujú a tvoria okrajový príslušníci oboch skupín.
- 3.** Stereotypné predstavy o prežívaní viery u Rómov.

Vo všeobecnosti panujú o viere Rómov tieto stereotypy:

- A.** nestabilita (Rómovia sa rýchlo pre vieru nadchnú, ale zároveň rýchlo opadnú),
- B.** uzavretosť (Rómovia uprednostňujú len domácu zbožnosť a individuálne prejavy zbožnosti),
- C.** formalizmus (Rómovia sa len formálne hlásia k prevládajúcej cirkvi, ale reálne nepraktizujú svoju vieru),
- D.** vypočítavosť (Rómovia sa hlásia k viere čisto z vypočítavých dôvodov),
- E.** neschopnosť dodržiavať Božie prikázania.

Z výsledkov výskumu *SIRONA 2010*, ale vyplýva, že tieto stereotypy neplatia plošne:

- A.** Rómovia dokážu byť stabilnými členmi

kresťanského spoločenstva. V bežných rómskych spoločenstvách prevláda istý druh nestálosti súvisiaci s netrpezlivosťou, nezodpovedným prístupom a malou mierou vytrvalosti. Vo vzťahu k viere to naozaj mnohokrát vyzerá tak, že spočiatku prichádza veľa nových členov, ale po čase viacero z nich odchádza. No zároveň zostávajú stáli členovia. Tento jav je bežný, ale nevyskytuje sa len u Rómov. Ak člen stráca motiváciu zúčastňovať sa aktivít komunity, odchádza. **B.** Rómovia sa vedú hromadne zapájať a zúčastňovať na náboženských aktivitách. Takzvaná domáca zbožnosť a viera je bežná aj u majority. Mnoho katolíkov sa vyjadruje spôsobom „*Boh áno, cirkev nie*“. Uprednostňovanie takéhoto prejavu viery je výsledkom naplňovania potreby veriť, ale zároveň prítomnosti určitej príčiny, ktorá demotivuje jedinca zúčastňovať sa spoločných aktivít a verejného prežívania v Cirkvi. Môže to byť sklamanie, odmietnutie, náboženská vylúčenosť, ktorá kopíruje sociálnu vylúčenosť, neochota podriať sa autorite... Tento postoj potom vedie k formalizmu voči cirkevnej inštitúcii.

C. Rómsky formalizmus je najčastejšie podmienený náboženskou vylúčenosťou. Aj mimo kostola, do ktorého neprídu kvôli predsudkom, žijú intenzívne duchovne. Formalizmus alebo takzvaný „matrikový kresťan“ je bežnou súčasťou veriacich skupín majoritnej aj minoritnej spoločnosti. Tomuto stavu napomáha tradicionalizmus, dodržiavanie nejakých zvykov a pocit plnenia si povinností. Z náboženstva sa stáva istý druh folklóru, ktorý k životu patrí, ale zásadne ho neovplyvňuje.

D. Rómovia dokážu nezištne vkladať úsilie a financie do svojho cirkevného spoločenstva. Existuje stále skupina ľudí, ktorá robí

²⁶ PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T., Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou, s. 11.

zo svojej viery „biznis“ a vieru praktizuje na základe možnosti materiálneho zisku či uznania. Táto skupina ale rýchlo opúšťa cirkevné spoločenstvo.

E. Konvertovaní Rómovia dokážu po náleži-

Nástrahy kresťanských misií

Aj napriek úspešnosti kresťanských misií jestvuje niekoľko problematických bodov, ktoré znižujú efektivitu misijných snáh a teda aj spomaľujú, alebo dokonca zastavujú proces sociálnej inklúzie. Pôsobenie a práca len s jednou vekovou skupinou je výslovne neefektívna. Ak má byť misijná práca úspešná, potrebuje sa venovať všetkým skupinám sociálne vylúčenej spoločnosti. Práca napríklad len s deťmi je málo funkčná. Deti po čase opúšťajú cirkev, pretože životný štýl celej rodiny vytvára tlak, ktorému nakoniec podľahnú. Venovať sa len dospelým má opäť nedostatok z dlhodobého hľadiska. Stratiť deti znamená stratiť nové generácie veriacich. Ideálne sa ukazuje práca s malými skupinkami rozdelenými na základe veku, pohlavia a záujmu. Chlapci, dievčatá, muži, ženy, kapela, lídri a podobne. Takto kresťanská misia zasahuje každého člena spoločnosti. Zachytáva celú rodinu, a tým vytvára dobrý predpoklad pre úspešnosť misie.

Ďalším dôležitým predpokladom pre úspešnosť misie je permanentná a intenzívna práca v komunite. Tu treba rozlišovať medzi prvotnou evanjelizáciu a pastoraáciu. Prvotná evanjelizácia funguje menej intenzívne. Prebieha základné ohlasovanie a pripravuje sa pôda pre intenzívnu misijnú činnosť. Ak je intenzita nasledujúcej pasto-

tej katechéze pochopiť a dodržiavať Božie prikázania. Miera kriminality v osadách je vysoká. Drobná kriminalita je životným štýlom, ale to sa dá zmeniť.²⁷

račnej práce slabá, ich bežný spôsob života, ktorým doteraz fungovali prevládne nad tým novým ponúkaným.

Členovia sa musia postupne aktivizovať a začleniť sa do štruktúry cirkvi. Teda výchova nových lídrov, delegovanie rôznych úloh ako napríklad starostlivosť o kaplnku, spev a kapely, animátorstvo, funkcie počas bohoslužieb. Človek nesmie zostať len pasívnym prijímateľom informácií, zážitkov a služieb. Musí sa začleniť a sám participovať na týchto veciach.

Uzavretosť cirkevného spoločenstva v danej lokalite je z dlhodobého hľadiska škodlivá. Aktivita by mali byť aj nadlokálneho charakteru. To umožňuje vytvárať vzťahy s inými členmi cirkvi. Je potrebné ponúknuť dostatočný priestor na tvorbu nových vzťahov, a to aj s majoritou, nielen medzi Rómami.

Pôsobenie dvoch a viacerých cirkví na jednom území môže byť kontraproduktívne, ak budú vzájomne súperiť v exkluzivite pastoračného modelu. Skôr je potrebná vzájomná tolerancia a rešpektovanie odlišností.

Nespolupráca s médiami, lokálnou samosprávou a inými denomináciami často vedie k tvorbe predsudku sektárstva. To potom sťažuje celkovú sociálnu inklúziu.

Dávanie darov jednotlivcom je kon-

traproduktívne. Neprináša to požadovaný efekt ba naopak. Funguje tu skôr opačným spôsobom. Ak členovia prispievajú do svojej cirkvi, viac si uvedomujú, že sú jej súčasťou a rýchlejšie sa stávajú jej stabilnými členmi.

Dlhodobé pôsobenie je nevyhnutnosťou. Ak má byť misia úspešná musí pôsobiť dlhodobo.²⁸

Vylúčenie Rómov majoritnou spoločnosťou sa často reprodukuje aj v Cirkvi. Rómska kolónia vo farnosti je ako „zem nikoho“, aj pre miestneho kňaza. Toto fyzické oddelenie sa odráža aj v duchovnej rovine. Ak chceme Rómom pomôcť, musíme mať

nadprirodzené motívy, živú vieru, osobný vzťah s Bohom a lásku k ľuďom. Opustíme svoje pohodlie, znížme svoj životný štandard, naučme sa zriekať a deliť. Postupne nadobudneme vnútorné presvedčenie, že to, čo robíme má zmysel. Buďme pripravení znášať pokoru a trpezlivosť, až z poza hraníc svojich fyzických a psychických síl. Zachovajme rozvahu a vnútorný pokoj pri znášaní krivdy. Učme sa ich prijímať s úctou a čakajme na ich pomalý rast. Chudobní majú v sebe niečo krásne, čo nemajú deti strednej ani vyššej vrstvy. Majú skúsenosť prežitia v podmienkach krutosti, nedostatku, násillia, nespravodlivosti.

Tri zásady misijného pôsobenia medzi Rómami:

1. *Byť s ľuďmi tam* – kde je Cirkev málo prítomná, prinášať im nádej. Byť Cirkvou otvorenou.

2. *Dialóg* – styčnými bodmi pre dialóg s kresťanstvom je rómska kultúra a tradičná rómska rodina.

3. *Inkultúracia* – prinášať evanjelium do miestnej kultúry a vnášať miestnu kultúru do života Cirkvi. Z tohto procesu vyrastie nová kultúra, v ktorej sa zakorenia hodnoty kresťanstva.

Ciele misijného pôsobenia v rómskych lokalitách:

- napomáhať k praktickému prežívaniu viery,
- viesť k rastu zodpovednosti rodičov za ľudskú a kresťanskú formáciu vlastných detí,

- kultivovať obyvateľov (znižovať agresivitu, meniť mentalitu, odstrániť ľahostajnosť).

Riziká ovplyvňujúce stabilitu misijnej prítomností:

- nestálosť a nepripravenosť personálu, nepravdivý prísun ľudských zdrojov,
- nedôvera adresátov misie, predsudky, negatívne skúsenosti, zranenia, vyhorenie,
- neexistujúce vízie a chýbajúce perspektívy dlhodobej udržateľnosti,

- nedostatočná komunikácia s inými inštitúciami (škola, obec, mesto, samosprávny kraj, komunitné centrum),
- finančná neistota (krátkodobé projektové provizória),
- nepochopenie autorít.

²⁷ PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T., Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou, s. 17-18.

²⁸ PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T., Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou, s. 116.

Základné piliere dlhodobej udržateľnosti rómskej misie:

- líder misie (protagonista, charizmatická osobnosť),
- tímová práca (široká spolupráca),
- výchova a angažovanosť rómskych lídrov,
- inštitucionálne zastrešenie.

3.2 Komunitná sociálna práca

Cieľom komunitnej sociálnej práce je poskytnúť odbornú pomoc obyvateľom na komunitnej, ale aj individuálnej báze, a to nielen tým, ktorí sú v nepriaznivej sociálnej situácii a sú sociálne vylúčení alebo v ohrození sociálneho vylúčenia a nie sú schopní sami ani s pomocou rodiny, blízkyh osôb, komunity nájsť primerané riešenie svojho sociálneho problému. Taktiež jedným zo základných cieľov komunitnej sociálnej práce je formou komunitno-občianskeho vzdelávania vytvárať predpoklady a podmienky na zvyšovanie všeobecnej, vzdelanostnej a kultúrnej úrovne obyvateľstva, na kultiváciu vzájomného spolunažívania, nezmieriteľnosť s prejavmi rasizmu, xenofóbie, kriminality a na pestovanie politickej kultúry. V komunitnej práci sa mapujú a analyzujú potreby cieľových skupín.

Hlavnými princípmi komunitnej sociálnej práce je partnerstvo medzi všetkými účastníkmi a zapájanie miestnej komunity, t.j. obyvateľov daného územia do skvalitnenia života obyvateľov. Za týmto účelom sa volia metódy a formy oslovenia a zapojenia tak, aby zaujali a motivovali k aktívnej spolupráci obyvateľov, mysliac aj na ich rôznorodosť, napr. v spôsobe života, záujmov, zdravotného stavu, sociálnej situácie, veku, príslušnosti k obci a pod. Zapojením obyvateľov, oslovovaním a vyhľadávaním sa získavajú informácie o potrebách jed-

notlivých skupín, o kvalite poskytovaných sociálnych služieb, ako i názory a návrhy na ďalší rozvoj sociálnych služieb.

Komunitné centrum je sociálna služba podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách § 24 písm. d).

(1) V komunitnom centre sa fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii podľa § 2 ods. 2 písm. h) predmetného zákona:

a) poskytuje:

1. Základné sociálne poradenstvo.
2. Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov.
3. Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia.

b) vykonáva preventívnu aktivitu

c) zabezpečuje záujmovú činnosť

(2) V komunitnom centre sa vykonáva komunitná práca a komunitná rehabilitácia.

(3) Sociálnu službu v komunitnom centre možno poskytovať ambulantnou sociálnou službou a terénou formou sociálnej služby prostredníctvom terénneho programu.

Povinné odborné činnosti v komunitnom centre:

a) poskytuje:

1. Základné sociálne poradenstvo

Sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Cieľom

sociálneho poradenstva je znižovanie rizík, vyplývajúcich zo sociálneho vylúčenia, konfliktných spoločenských situácií, spôsobu života a rizikového správania, ale aj zvýšenie sociálnych kompetencií a sociálnej mobility klientov; podpora sociálneho začlenenia klientov, rodín, komunít; predchádzanie vzniku krízových situácií v rodinách obmedzovanie a odstraňovanie negatívnych vplyvov; poskytovanie, alebo sprostredkovanie konkrétnej pomoci.

2. Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov

Spočíva najmä v poradenstve (so súhlasom plnoletej fyzickej osoby) pri vybavovaní úradných záležitostí, dokladov, v distribúcii klienta do relevantných inštitúcií a úradov, v poradenstve pri spisovaní a podávaní písomných podaní či úradných tlačív, asistencií a pomoci pri písomnej komunikácii s úradmi a inštitúciami, vrátane doprovodu a sprostredkovania rokovania s inštitúciami, ktoré sa podieľajú na riešení klientovej situácie. Odborná činnosť sa vykonáva so súhlasom a v záujme klienta a je poskytovaná terénou formou v prirodzenom prostredí klienta alebo ambulantnou formou v priestoroch komunitného centra.

3. Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia

Odborná činnosť sa v komunitných centrách realizuje s cieľom zvýšenia školskej úspešnosti detí a mládeže zo sociálne vylúčených rómskych lokalít a tým rozšírenia ich možností na slobodný výber životnej cesty a na budúce uplatnenie sa v spoločnosti. Je poskytovaná terénou formou v prirodzenom prostredí klienta

alebo ambulantnou formou v priestoroch komunitného centra. Cieľom je motivovať deti a mladých ľudí, aby ukončili povinnú školskú dochádzku a pokračovali v štúdiu na stredných odborných školách. Realizujú sa rôzne aktivity, aby si mladí ľudia uvedomili, že dobré vzdelanie im uľahčí ich budúci život. Následne je pre nich ľahšie uplatniť sa na trhu práce, čím predchádzajú osobným nárážkam zo strany verejnosti a stávajú sa tak viac sebestační a získavajú väčšie sebadovedomie.

Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a vyučovanie sa môže realizovať prostredníctvom nasledovných typov aktivít:

- predškolské kluby a programy včasnej starostlivosti,
- doučovanie, tútoring a mentoring pre deti a mládež,
- kariérne poradenstvo.

b) vykonáva preventívne aktivity

Cieľom preventívnych a aktivizačných činností je prostredníctvom motivácie, vzdelávania, aktivizácie a dobrovoľníckej činnosti prevencia vzniku nepriaznivých situácií a podpora sociálneho začleňovania detí, mládeže a dospelých, taktiež predchádzanie, zabraňovanie a zmierňovanie následkov rizikového správania, ktoré sa vyskytuje u cieľovej skupiny detí a mládeže v danej lokalite.

V prevencii je vhodné zamerať sa na problémy, ktoré sa už vyskytli, a rovnako aj na problémy, ktoré sa potenciálne ešte len môžu vyskytnúť. V tejto súvislosti môže byť nápomocné vnímať jednotlivé preventívne aktivity v nasledujúcich vrstvách či kategóriách:

Primárna prevencia – rozumieme intervenciu ešte pred tým, ako sa problém objaví, prípadne aktivity zamerané na to, aby problém nevznikol.

Sekundárna prevencia – zameriava sa na identifikovanie a odstránenie už prejavajúcich problémov, pracuje proti ich budúcnému prehlbovaniu.

Terciárna prevencia – má predchádzať zhoršovaniu stavu už vzniknutého problému či jeho recidíve.

V komunitných centrách je možné realizovať aktivity a programy v oblasti prevencie:

• **preventívne programy** – komunitné centrá môžu realizovať pravidelné preventívne besedy zamerané na rôzne témy (napr. v oblasti zdravia, rodičovských zručností, sexuálnej výchovy), ale aj dlhodobšie preventívne a osvetové programy (napr. zvyšovanie finančnej gramotnosti a prevencia pred zadlženosťou a neplatičstvom, osvetové a poradenské programy v oblasti bývania; programy prevencie a riešenia konfliktov). Je dobré zamerať sa na poskytovanie pravdivých informácií o tom, aké následky môže mať určitá činnosť (napr. užívanie návykových látok, predčasný a nechránený sex, gamblerstvo, záškoláctvo a predčasné ukončovanie vzdelávania), ktorou sú klienti reálne ohrození, alebo túto nežiaducu činnosť už aj praktizujú.

Pri preventívnych programoch v oblasti zdravia je veľmi vhodná spolupráca komunitného centra s pracovníkmi v oblasti zdravia a lekármi. Taktiež krátkodobé a dlhodobé aktivity pre deti a mládež ako prevencia sociálno-patologických javov a rizikového správania. Prostredníctvom neformálneho vzdelávania sa realizujú

rôzne zážitkové aktivity, aby účastníci tohto vzdelávania lepšie chápali ich význam. Organizovanie besied a zážitkových tematických workshopov prispieva k prevencii sociálno-patologických javov.

Spôsob realizácie preventívnych aktivít by mal odrážať nastavenie cieľovej skupiny a byť pre ňu dostatočne atraktívny. Najmä pri ucelenejšom preventívnom programe, týkajúcom sa konkrétnej témy, je vhodné kombinovať viacero spôsobov prezentácie preventívnej aktivity: napr. rozhovory s klientmi, otvorená diskusia v skupine, plagáty a letáky (alebo spoločná tvorba plagátov), premietanie filmu s danou tematikou a následná diskusia, beseda so zaujímavým človekom, ktorého sa daná téma dotýka (alebo dotýkala), tvorba komiksu k danej téme, vedomostný kvíz a mnohé ďalšie. Po zrealizovaní preventívneho programu je vhodné získať spätnú väzbu od klientov, ktorá môže odrážať hodnotenie aktivity klientmi.

c) zabezpečuje záujmovú činnosť

Cieľom záujmovej činnosti v komunitných centrách je zabezpečenie aktívneho, kvalitného, bezpečného a zmysluplného trávenia voľného času detí a mládeže, ako najvhodnejšieho typu prevencie pred negatívnymi nástrahami spoločnosti na jednotlivca. Podporuje sa rozvoj životných zručností, kompetencií, schopností, znižovanie výskytu sociálno-patologických javov a rizikového správania a podpora budovania vzájomných kontaktov a akceptácie medzi deťmi a mládežou z rôznych skupín (Rómami a nerómami, deťmi z rôznych sociálnych vrstiev). Záujmová činnosť v komunitných centrách sa môže realizovať prostredníctvom:

• **voľnočasových aktivít a záujmových krúžkov** – Ich ponuka by mala odrážať aktuálne potreby a dostupnosť voľnočasových aktivít v obci a v komunite. Komunitné centrum by nemalo vytvárať paralelný systém, kopírujúci ponuku existujúcich centier voľného času, základných umeleckých škôl či záujmových krúžkov, realizovaný na základných školách. Naopak, komunitné centrum by malo „vyplňať“ existujúce medzery a to v oblasti obsahu a zamerania voľnočasových aktivít, a rovnako aj v oblasti cieľových skupín, pre ktoré je existujúca ponuka nevyhovujúca alebo dokonca nedostupná (z finančných dôvodov, vzdialenosti a pod). Záujmová činnosť môže byť obohatená o rôzne záujmové krúžky napr.: (počítačový krúžok, krúžok ručných prác, tvorivé dielne, tanečný, hudobný, divadelný, športový atď.), podľa záujmu klientov a možností centra, ktoré prispievajú k rozvoju zručností, vedomostí a využiteľnosti v ďalšom živote klientov. V rámci voľnočasových aktivít sa môžu realizovať aj skupinové aktivity (výlety, exkurzie), realizované mimo lokality, ktoré eliminujú strach detí a mládeže z neznámeho prostredia a podporujú životné zručnosti potrebné pre ďalší rozvoj (schopnosť cestovať, orientovať sa v cudzom prostredí, komunikovať a pod.). Ponuku voľnočasových aktivít je potrebné prispôbovať aktuálnym potrebám klientov. Organizovanie voľnočasových aktivít môže mať veľký potenciál v oblastiach prepájania rôznych skupín (najmä Rómov a nerómov) v obci, odstraňovania bariér, predsudkov a vytvárania vzájomných kontaktov medzi skupinami.

• **nízkoprahových klubov pre deti a mládež** – Predstavujú komplex ambulantne a terénne poskytovaných sociálnych slu-

žieb deťom a mládeži, ktoré sú ohrozené spoločensky nežiaducimi javmi, vyhýbajú sa štandardnej inštitucionálnej pomoci alebo pre nich nie je dostupná a neukladá na nich vysoké nároky (finančné, časové, fyzické, psychologické) a u ktorých je predpoklad, že takúto pomoc potrebujú. Cieľom je zlepšiť kvalitu života detí a mladých ľudí predchádzaním alebo znížením rizík, súvisiacich so spôsobom ich života, umožniť im lepšie sa orientovať v sociálnom prostredí a vytvárať podmienky na riešenie ich sociálnej situácie. Sociálna služba spočíva v dennej prevádzke nízkoprahového klubu, v ktorom majú deti a mladí ľudia možnosť zmysluplne tráviť voľný čas. Základným prostriedkom pre nadviazanie kontaktu s deťmi a mládežou je prevádzkovanie nízkoprahového klubu s ponukou spontánnych voľnočasových aktivít, ktoré vytvárajú podmienky pre ďalšiu prácu s jednotlivcami (a skupinami). Okrem voľnočasových aktivít nízkoprahové kluby/programy zahŕňajú poradenské, preventívne, výchovné, motivačné a aktivizačné činnosti, sprostredkovanie kontaktu so širším sociálnym prostredím, podporu a vytváranie podmienok pre sociálne začlenenie.

Nízkoprahový klub poskytuje bezpečný priestor pre deti a mladých ľudí, kde môžu tráviť svoj čas. Ponuka v nízkoprahovom klube môže byť realizovaná prostredníctvom rôznych typov spoločenských hier (stolové hry, karty, pexeso atď.), výtvarnými a tvorivými aktivitami (papiere, ceruzky, farby, rôzne výtvarné materiály), pomôcok na športové aktivity (napr. lopty, stolný futbal, šípky, pingpongový stôl), knižnicou, CD prehrávačom a pod.

Pokiaľ sa klienti cítia v klube bezpečne a považujú ho za „svoj“ priestor, otvára to

pracovníkom komunitného centra príležitosti pre ďalšiu prácu s deťmi a mladými ľuďmi (napr. poskytovanie poradenstva pri riešení osobných problémov, zapojenie do cielených preventívnych aktivít a podobne). Zároveň je pravdepodobné, že budú čas tráviť v klube a nie „na ulici“, kde môžu byť

vystavení rôznym rizikám. Pre dobré fungovanie nízkoprahového klubu je nevyhnutné vytvoriť si pravidlá a sankcie v spolupráci s klientmi. Tento krok pomáha predchádzať problémovým situáciám a konfliktom v klube a konštruktívne ich riešiť, ak náhodou nastanú.

Nepovinné/doplňkové činnosti v komunitnom centre

A. Formálne alebo neformálne vzdelávacie kurzy, tréningy, školenia a iné

Kurzy pre mládež a dospelých, pre ktorých nie sú dostupné žiadne príležitosti na ďalšie vzdelávanie. Zámerom kurzov je okrem nadobúdania nových vedomostí, zručností a získavania kvalifikácie, aktivizácia ako aj prepájanie Rómov a nerómov v obciach, s cieľom inklúzie.

B. Podpora dobrovoľníctva

Podpora dobrovoľníctva môže spočívať v dobrovoľníckej výpomoci mládeže a dospelých pri realizácii aktivít v komunitnom centre (napr. mimoriadne a komunitné aktivity, skupinové aktivity, doučovanie, príprava podujatí), ako aj v podpore dobrovoľníckej činnosti klientov centier v iných inštitúciách či v zahraničí (napríklad v rámci programov Európskej dobrovoľníckej služby). Dobrovoľník/čka je niekto, kto na základe svojho slobodného rozhodnutia prejaví záujem venovať svoj voľný čas, energiu, zručnosti, schopnosti a vedomosti v prospech takých činností, za ktoré nedostane finančnú odmenu, no získava osobnostný a profesionálny rast, dobrý pocit a životné skúsenosti.

Úlohou pracovníkov komunitných centier je, aby motivovali mladých ľudí z komunity na zapájanie sa do dobrovoľníckej čin-

nosti. Môže to začať jednoduchou formou napr. prípravou nástenných novín, prípravou miestností na podujatie. Pri dlhodobej dobrovoľníckej spolupráci môžu byť dobrovoľníci nápomocní pri vedení záujmových krúžkov v rámci záujmovej činnosti a taktiež môžu byť užitoční pri realizovaní preventívnych aktivít, alebo aj pri doučovaní slabších žiakov, ale aj pri organizovaní rôznych podujatí. Pre mladých ľudí s nedostatkom príležitostí, je potrebné prenášanie zodpovednosti, aby sa cítili potrební a užitoční.

C. Interkultúrne aktivity

Interkultúrne aktivity sú zamerané na obyvateľov obcí, ktorí musia byť tiež informovaní o prínose činností pre celkové zlepšenie života všetkých obyvateľov obcí a na zvyšovanie akceptácie rôznorodosti, posilňovanie kultúrnej identity a senzibilizácie s cieľom prekonať ich prípadné negatívne nastavenie pre intervencie zamerané na integráciu sociálne vylúčených komunit, ich desegregáciu, destigmatizáciu a degetoizáciu. Môže ísť napríklad o deň otvorených dverí v komunitnom centre, prezentácia potreby boja proti rasizmu a xenofóbii, prezentovanie spoločných potrieb rómskej aj majoritnej časti obyvateľstva obcí a možností ich spoločného riešenia, prípadne iné

spoločenské a komunitné aktivity a akcie (prezentácie, súťaže, participačné mládežnícke divadlo, živá knižnica a podobne) mimo komunitného centra zamerané na širokú verejnosť, na ktorých sa budú podieľať zamestnanci komunitných centier a dobrovoľne i klienti komunitných centier.

Súčasťou aktivít môže byť tiež divadlo utlačovaných, do ktorého sú zapojení tiež členovia majoritnej časti obyvateľstva. Divadlo utlačovaných využíva predstavenia ako nástroj komunitnej práce podporujúcej kritické myšlienky a dialóg. V divadle utlačovaných neostávajú diváci iba pozorovateľmi, ale vstupujú a vytvárajú dej. Takto navrhnutý formát pre nehercov vytvára priestor pre zdieľanie potrieb, očakávaní a riešení medzi členmi komunity.

Cieľom aktivity je získať podporu obyvateľov obcí pre realizáciu aktivít, ktoré prispievajú k zlepšeniu životov všetkých obyvateľov. Podporovať účasť obyvateľov všetkých sociálnych a etnických skupín na aktivitách komunitných centier a predchádzanie prípadnému odporu s činnosťou a aktivitami. Účasť klientov komunitných centier je potrebná z dôvodu prepojenia podujatí na skutočné potreby a problémy, ktoré v obciach rezonujú, ale tiež preto, aby sa zviditeľnila participácia cieľových skupín na činnosti komunitných centier – klienti komunitných centier nebudú prezentovaní iba ako pasívni prijímatelia, ale ako aktívni spoluorganizátori podujatí pre všetkých obyvateľov obce. Interkultúrne aktivity majú prispieť k zmene postojov spoločnosti v oblasti sociálneho začlenenia a boja proti chudobe, čím sa vytvoria vhodnejšie podmienky pre realizáciu a dopad konkrétnych opatrení.

D. Participácia na Komunitnom plánovaní, komunitnom organizovaní a rozvoji

Cieľom komunitnej práce je identifikácia a prekonanie štrukturálnych bariér, ktorých dôsledkom je sociálne vylúčenie skupiny obyvateľov obce. Zameriava sa na zvýšenie participácie všetkých občanov na verejnom živote obcí, prepájanie a zlepšovanie vzťahov medzi rôznymi sociálnymi, etnickými, vekovými a inými skupinami v obci a podporu svojpomocných kapacít komunity pri riešení vlastných problémov. Je systematickým procesom, ktorý smeruje k aktivizácii členov komunity, k vyvolaniu a podporovaniu zmeny v rámci miestneho spoločenstva.

Komunitné plánovanie, organizovanie a rozvoj sú príklady nástrojov, prostredníctvom ktorých sa komunitná práca realizuje. Budovanie komunity a komunitný rozvoj je oblasť komunitnej práce zameraná na praktické vytváranie a podporu silnej a samostatnej komunity ľudí žijúcich v spoločnej lokalite alebo spojených spoločným záujmom. V prvom rade ide o nasledovanie komunitného plánu, ale rovnako dôležité je reagovanie na aktuálne potreby obyvateľov komunity. Súčasťou je posilňovanie obyvateľov komunity cez učenie zručností okolo vytvárania skupinového konsenzu, vyjednávania s inštitúciami, konštruktívneho riešenia konfliktov, zručnosti budovania a vedenia svojpomocných a dobrovoľníckych skupín atď.

Komunitné organizovanie je typ komunitnej práce, zameraný na priebežné posilňovanie a aktivizáciu občianskej základne za účelom prevencie nerovnomerného rozdelenia verejnej moci a jej preváženia na stranu inštitucionálnej či finančnej moci. Základnými princípmi komunitného organizovania

sú oslovovanie a zapájanie ľudí z komunity do riešenia ich problémov, výber vedúcich osobností spomedzi ľudí z komunity, nie zvonka. Orientácia profesionálneho komunitného organizátora na proces, nie na výsledok, nadobúdanie zručností u ľudí z komunity cez riešenie malých komunitných problémov, udržiavanie komunikácie medzi ľuďmi z komunity aj po vyriešení konkrétneho problému.

E. Stredisko osobnej hygieny a práčovňa

Poskytovateľ sociálnej služby v komunitnom centre môže poskytovať aj podporné služby, napríklad stredisko osobnej hygieny a práčovňa, ktoré umožňujú vykonávanie základnej hygieny tým osobám, ktoré nemajú zabezpečené podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb, majú ťažké zdravotné postihnutie alebo dovŕšili dôchodkový vek. Keďže sa jedná o sociálnu službu v zmysle zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách, je možné ju poskytovať len na základe zápisu do registra poskytovateľov sociálnych služieb, ktorý vedie príslušný vyšší územný celok.

F. Poskytovanie nevyhnutného ošatenia a obuvi

Poskytovateľ sociálnej služby v komunitnom centre môže vykonávať ďalšie činnosti pre naplnenie a zabezpečenie nevyhnut-

ných podmienok, na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby a to prostredníctvom poskytnutia nevyhnutného ošatenia a obuvi.

G. Iné činnosti a aktivity komunitného centra na podporu zamestnanosti

Aktivity smerujúce k zvyšovaniu zamestnateľnosti a zamestnanosti obyvateľov vylúčených rómskych lokalít, ale aj obyvateľov ostatných častí obce., ktoré môžu byť realizované formou:

- poskytovania služby pracovného poradenstva,
- prevádzkovania pracovných inkubátorov,
- podpory zakladania sociálnych a obecných podnikov,
- služby a aktivity na podporu bývania s cieľom zlepšiť základné životné podmienky,
- organizovania aktívnej a dobrovoľníckej činnosti.

H. Postpenitenciárna starostlivosť

Postpenitenciárna starostlivosť je cieľavedomá podpora jednotlivcov po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody pri jeho opätovnom začlenení sa do občianskej spoločnosti. Úlohou postpenitenciárnej starostlivosti je vytvárať u jednotlivcov aktívny vzťah k práci, k spoločnosti a jej normám a pomáhať im pri zaradení sa do občianskej spoločnosti.

Príklady dobrej praxe z komunitnej sociálnej práce

Jednou z prioritných úloh komunitného centra, čo sa týka priamej práce s mládežou v záujmovej a preventívnej činnosti, je motivácia a zapojenie do aktivít mladých ľudí s nedostatkom príležitostí, ktorí pochádzajú zo sociálne znevýhodneného

prostredia a ktorí majú menej príležitostí, ako ich rovesníci. Motivácia je dôležitá, aby mladí ľudia vôbec navštívili komunitné centrum, potom je už úloha pracovníkov komunitného centra navrhovať tak atraktívne podujatia, aby mladí ľudia o ne prejavili zá-

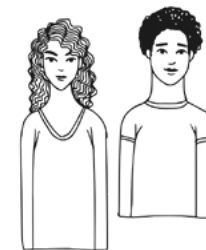
ujem, nie len samotnou pasívnou účasťou, ale aby sa aj aktívne podieľali na príprave, realizácii a hodnotení. Práve zapojením sa do všetkých troch fáz realizácie aktivít majú možnosť sa veľa naučiť. Sú rôzne typy aktivít, ktoré je možné v komunitnom centre pre mladých ľudí realizovať. Je tak tiež dôležité každú aktivitu vyhodnotiť, aby mali mladí ľudia šancu vyjadriť sa a navrhnúť vylepšenia, čím majú šancu zdokonaľovať sa v komunikačných zručnostiach, naučia sa prezentovať svoj názor pred skupinou a získajú sebavedomie.

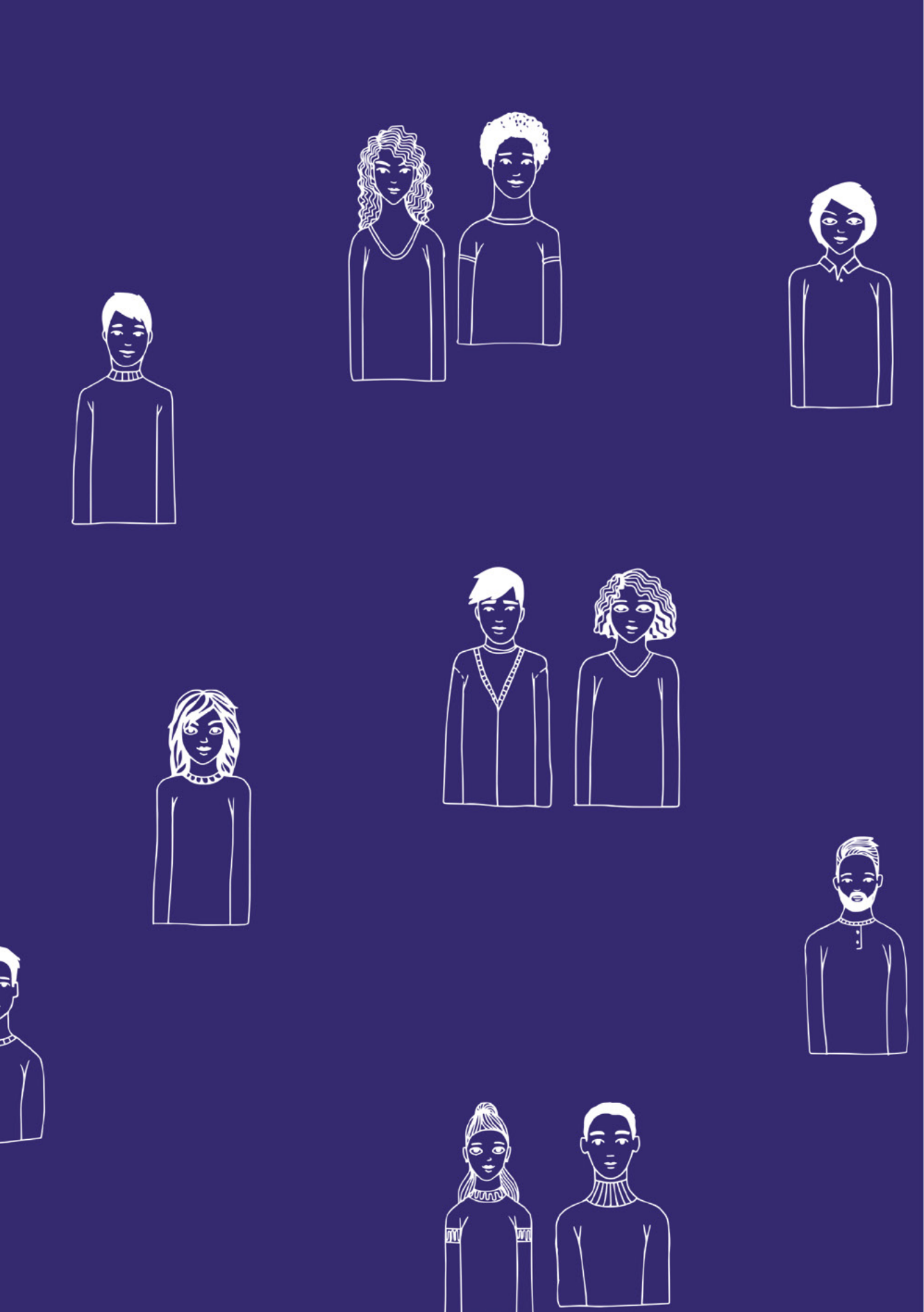
Pre deti je zaujímavé zbierať body za rôzne činnosti. Pomôcť starším, doučovať spolužiaka, nevynechať vyučovanie, pomôcť pri upratovaní komunitného centra a podobne. Získané body následne môžu využiť pri aktivitách, napr. kúpiť si čas, aby si mohli zahrať hru na PC, zahrať si biliard, stolný futbal a pod. Naučia sa obchodovať s časom, vymenia svoj čas za možnosť zúčastniť sa inej aktivity. Tieto možnosti majú taktiež motivačný prvok, aby dokázali ovládať svoj čas, aby sa naučili rozhodnúť, čo je dôležitejšie, čo im viac prospeje, čo môžu urobiť nie len pre seba, ale aj pre iných.

Jednou z možností, a dobrým príkladom z praxe pre mladých ľudí, je využitie možností, ktoré ponúka Juventa – Národná agentúra pre oblasť mládeže a športu v rámci grantového programu európskej únie Erasmus+. Účasť tejto cieľovej skupiny na medzinárodných projektoch či už medzinárodných mládežníckych výmenách, alebo Európskej dobrovoľníckej službe môže byť pre mladých ľudí s nedostatkom príležitostí veľmi cennou skúsenosťou, ktorá im zmení život. Účasť na medzinárodných projektoch znamená oveľa viac, ako len cestovanie, aj keď pre niektorých mladých ľudí

môže byť aj samotné vycestovanie veľkým úspechom a to z dôvodu kontaktu s inými kultúrami, ktorý im otvára oči, myseľ a srdce. Keďže medzinárodné projekty reagujú na potreby účastníkov, samotnou účasťou na projekte by sa mala zmeniť ich východisková situácia k lepšiemu. Skúsenosti potvrdzujú, že účasť mladých ľudí na medzinárodných aktivitách a podieľanie sa na realizácii projektov v rámci programu Erasmus+ je pre nich veľkou motiváciou a má pozitívny vplyv na rozvoj ich kompetencií, ktoré môžu využiť v škole, v živote, pri uplatnení sa na trhu práce a pri zapojení sa do aktívneho občianstva a do dobrovoľníctva. Podpora inklúzie a rozmanitosti, sú základnými piliermi medzinárodných aktivít, preto program Erasmus+ kladie osobitný dôraz na zapojenie mladých ľudí s nedostatkom príležitostí. Výhodou programu je, že sa do realizácie projektov môžu zapojiť okrem občianskych združení a rôznych organizácií aj neformálne skupiny mladých ľudí vo veku 13–30 rokov.

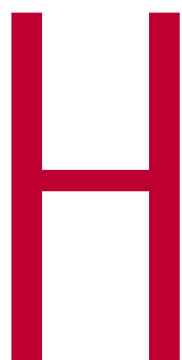
Pracovníci s mládežou, mládežnícki pracovníci, komunitní pracovníci, sociálni pracovníci, pedagógovia, ktorí pracujú s deťmi a mládežou (nezáleží od typu organizácie). Všetci potvrdia skúsenosť, že najlepšia prevencia pre deti a mládež voči negatívnym nástrahám spoločnosti na vývin jedinca je vytvoriť priestor, aby mohli zmysluplne tráviť svoj čas. Pridanou hodnotou zmysluplne stráveného času, či už čas venujú sebe, alebo iným, ako dobrovoľníci, budú získané kompetencie, ktoré môžu využiť v škole, v živote, pri lepšom uplatnení sa na trhu práce.

04

HLAVNÉ TÉMY PRE PODPORU INKLÚZIE

Hlavné témy pre podporu sociálnej inklúzie sme stanovili na základe výstupov z fokusových skupín s rómskou mládežou zo sociálne vylúčených komunit a fokusovej skupiny odborníkov pracujúcich s rómskou mládežou. Všetky témy, ktoré sme získali z fokusových skupín sme rozdelili do piatich oblastí:

1. Rodina,
2. Životný štýl,
3. Finančná gramotnosť,
4. Spoločnosť,
5. Viera.

Takto sa v nich nachádza väčšina tém. Sú usporiadané tak, aby sa navzájom neprekrývali. Týchto päť oblastí zachytáva základne oblasti, v ktorých sa môže človek zo sociálne vylúčenej komunity formovať. Zachytávajú rizikové oblasti, v ktorých sa jednotlivec môže nachádzať. Niektoré témy bolo nutné zlúčiť, pretože sa ich obsah navzájom prekrýval. Niektoré zdanlivo zmizli, pretože sa stali obsahom inej témy, a niektoré zas celkom vylúčili, pretože patrili

do vyššej úrovne formácie, ktorá už nie je predmetom tohto manuálu.

Z doterajších skúseností odborníkov vychádza, že podstatnými bariérami v inklúzii je generačná chudoba, vedúca k rôznym formám negatívneho správania, narušené vzťahy v rodine, voči sebe a voči majorite, a tiež unikanie z reality pomocou omamných látok, hazardu a internetu. Práve preto sme ako hlavné témy pre inklúziu vybrali, tie ktoré sa dotýkajú práve týchto problémov, či už priamo alebo nepriamo. Prvými vybranými témami boli *Spravovanie majetku* a *Spravovanie financií*. Tieto sme zahrnuli do osobitnej oblasti *Finančná gramotnosť*. Druhá tematická oblasť zahŕňa narušené vzťahy. V prvom rade: *Vzťah k sebe*, potom *Vzťah k ľuďom*, teda myslí sa blízkeho okoliu a nakoniec *Vzťah k verejnosti*. Tieto témy sme zahrnuli do okruhu *Spoločnosť*. Pre vzťahy v rodine sme urobili samostatnú oblasť, pretože je to široké spektrum rôznych ďalších problémov. *Rodina* bola ďalšou vytvorenou oblasťou. V nej sme definovali témy *Manželstvo*, *Výchova* a *Vzťahy v rodine*. Pre ostatné vonkajšie zložky problémov, ktoré podporujú segregáciu sme vytvorili oblasť *Životný štýl*. Táto oblasť zahŕňa širšie spektrum tém. Prvou je starostlivosť o zdravie, ktorú sme nazvali *V zdravom tele zdravý duch*. Druhá téma sa týka vzťahu k životnému prostrediu, pretože problém odpadu je prvým viditeľným problémom.

Pre zovšeobecnenie sme použili názov *Environmentálna výchova*. Treťou témou v tejto oblasti je *Voľný čas*. Táto téma je všeobecným problémom mladých dnešnej doby. Poslednou témou je téma *Závislosti*. Bola síce definovaná medzi prvými, ale hľadali sme pre ňu miesto v niektorej z vybraných oblastí, pretože závislosti ovplyvňujú širokú oblasť života. Narušajú vzťahy, spravovanie majetku a financií, rozbiehajú vzťahy v rodine. Z tohto dôvodu bola téma *Závislosti* zahrnutá do oblasti *Životný štýl*. Poslednou oblasťou je *Viera*. Ako nám to potvrdila skutočnosť, je kľúčovou v procese sociálnej zmeny. Problematika viery je veľmi široká a dotýka sa mnohých oblastí napr. rodiny, majetku, vzťahu k sebe a blízkym. Preto sme témy pre oblasť viery vybrali na základe praxe rôznych cirkevných spoločenstiev pri ohlasovaní a vyučovaní základov viery. Tieto témy majú presnejšie špecifikovanú postupnosť, ktorá opisuje viac-menej starobylú prax Cirkvi. Prvá téma má predstaviť Boha a jeho podstatu, ktorou

je láska a zároveň pozvať človeka k odpovedi na ňu. Názov témy je: *Sme stvorení s túžbou po Božej láske*. Druhá téma predstavuje jeden zo základných pilierov viery: Božie Slovo. Názov sme zvolili: *Každý verí, ale ty môžeš veriť správne*. Tretia téma má názov: *Spasení milosťou skrze vieru*. Štvrtou je *Sloboda v Kristovi*, hovorí o hriechu a slobode. Piata téma s názvom *Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi* má oboznámiť človeka s ďalšími dvoma základnými piliermi viery a to Svätým Duchom a Cirkvou ako spoločenstvom, kde sa viera žije. Posledná šiesta téma obsahuje informácie o Sviatosťoch. Keďže v tomto bode sa náuka jednotlivých cirkví výraznejšie odlišuje, je uvedená ako posledná. Názov oblasti je *Sviatosťi – Kristove dary pre Cirkev*. Celá oblasť tém Viery nemá za úlohu sprostredkovať kresťanský folklór, či nejaký tradicionalizmus, ale živú vieru postavenú na osobných duchovných zážitkoch a upevňovanie svojho presvedčenia cez informáciu a skúsenosť.

4.1 Viera pomáha inklúzii rómskej mládeže

Zaujímavým spoločným zistením zo všetkých fokusových skupín bolo, že viera zohrávala mimoriadne významnú úlohu v procese inklúzie. Všetci zúčastnení sa zhodovali v tom, že ak by neboli formovaní cez vieru k žiadnej výraznejšej zmene by nedošlo. V niektorých prípadoch nešlo o vonkajšiu zmenu, ale o vnútornú, ktorá vedie k dobrému nasmerovaniu.

Tento fakt v podstatnej miere potvrdzuje aj vedecký výskum SIRONA z roku 2010.

Záver tohto výskumu hovorí že: „všetkých 14 nami skúmaných indikátorov vykazovalo minimálne 80 % úspešnosť.“²⁹ Nejde však o sociálnu inklúziu, ale skôr o sociálnu zmenu. Táto pozitívna zmena má však vysoký potenciál dospieť až k sociálnej inklúzii. Plná inklúzia je „beh na dlhé trate“, ale začína sa sociálnou zmenou. Môže začať jednou generáciou, ale ukončí sa až ich vnúťatami. Vo výskume SIRONA 2010 sledovali štrnásť indikátorov, ktoré nastavili

²⁹ PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T., Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou, s. 11.

jemnejšie aby zachytili drobnejšie zmeny. Tieto indikátory boli súčasťou dotazníka na ktorý odpovedali nielen pastori a rómski konvertiti, ale aj pasívny pozorovateľia nekonvertovaní Rómovia, samospráva, nerómski spoluobčania.

Skúmané indikátory boli:

1. Zlepšenie dochádzky detí do vzdelávacích zariadení.
2. Zníženie miery zadlženosti.
3. Zníženie miery úžery.
4. Zvýšenie aktivity pri hľadaní práce.
5. Uplatnenie na trhu práce.
6. Zníženie drobnej kriminality.
7. Zníženie problémov s alkoholizmom a inými návykovými látkami.
8. Zníženie miery gamblerstva a závislosti na hazardných hrách.
9. Zvýšenie miery gramotnosti (odstránenie negramotnosti).
10. Nárast komunikačných zručností.
11. Nárast sociálnych zručností.
12. Zvýšenie frekvencie pozitívnych kontaktov s inými Rómami (Rómami z iných obcí).
13. Zvýšenie frekvencie pozitívnych kontaktov s majoritou.
14. Odstránenie vžitých stereotypov.
15. Iné.³⁰

Medzi najúspešnejšie indikátory patrili podľa zistení kvalitatívneho výskumu obmedzenie závislosti od návykových látok 98 %, výrazné zníženie miery drobnej kriminality 95 % a zníženie miery zadlženosti 90 %, u tých Rómov, ktorí sa stali členmi náboženských hnutí.³¹

³⁰ PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T., Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou, s. 97.

³¹ PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T., Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou, s. 98.

Hlavnými kľúčovými zisteniami sú:

1. Pri náboženskej zmene dochádza aj k sociálnej zmene. Nastáva veľmi široká zmena sociálnych návykov aj správania sa jednotlivcov, prípadne celej skupiny.
2. Náboženská zmena produkuje sociálnu zmenu s vysokým potenciálom trvanlivosti. Zmena nie je len krátkodobým javom, ale má dlhodobú perspektívu. Má pozitívny charakter, čo dosvedčujú nielen tí, ktorých sa to týka – pastori a rómski konvertiti, ale aj pasívni pozorovatelia, nekonvertovaní Rómovia, samospráva, nerómski spoluobčania.
3. Sociálna zmena má vysoký potenciál viesť k sociálnej inklúzii, práve vďaka jej pozitívnemu charakteru.
4. Náboženská zmena vedúca k sociálnej zmene nemá za následok len pokles negatívneho sociálneho správania, ale v značnej miere aj nárast pozitívnych sociálnych zručností a kompetencií. Zmena od zlého nevedie len k neutralite, ale výslovne k pozitívnemu nasmerovaniu.
5. Takto nadobudnuté sociálne zručnosti a kompetencie dokážu v jedincoch zostať aj pri vystúpení z cirkvi, či pasivite voči viere. Zmena má významne trvalejší charakter.

6. Náboženské spoločenstvo umožňuje človeku zapojiť sa do sociálnej siete. Vznikajú nové kontakty a priateľstvá. Z uzavretosti vychádza k otvorenosti a participuje v nových vzťahoch.

7. Náboženské spoločenstvo umožňuje človeku využívať novú sociálnu sieť, ktorá je širšia a má vyšší kapitál. Tieto faktory hrajú podstatnú úlohu pri vzájomnej pomoci. Nové spoločenstvo ho podrží vo finančnej kríze, pomôže nájsť prácu a pod.

8. Cez vieru sa Rómovia môžu realizovať a rozvíjať svoje tzv. „romipen“ cez náboženské piesne v rómskom jazyku, rómčina ako pastoračný jazyk, výchova rómskych lídrov a pod. To sa uskutočňuje vďaka cirkvi, ktorá prepája viaceré Rómske komunity.

9. Stabilita sociálnej zmeny je istejšia, ak prebieha na komunitnej úrovni a keď sa na nej spolupodieľa širšia skupina ľudí.

10. K sociálnej inklúzii nestačí len pozitívna zmena sociálne vylúčených Rómov, je potrebná aj otvorenosť majoritnej spoločnosti. Bez tejto otvorenosti je ťažké dokončiť proces sociálnej inklúzie.³²

Jedným zo záverečných odporúčaní výskumu bolo: „V odporúčaníach nasmerovaných pre cirkev a náboženské hnutia sme v rámci projektu vypracovali model tzv. „komplexného pastoračného balíčka“, ktorý prináša najvýraznejší efekt sociálnej zmeny/inklúzie Rómov.“³³ Práve tento komplex pastoračného balíčka obsahuje tento programový manuál.

Z výsledkov výskumu teda vyplýva, že viera výrazným spôsobom posúva k soci-

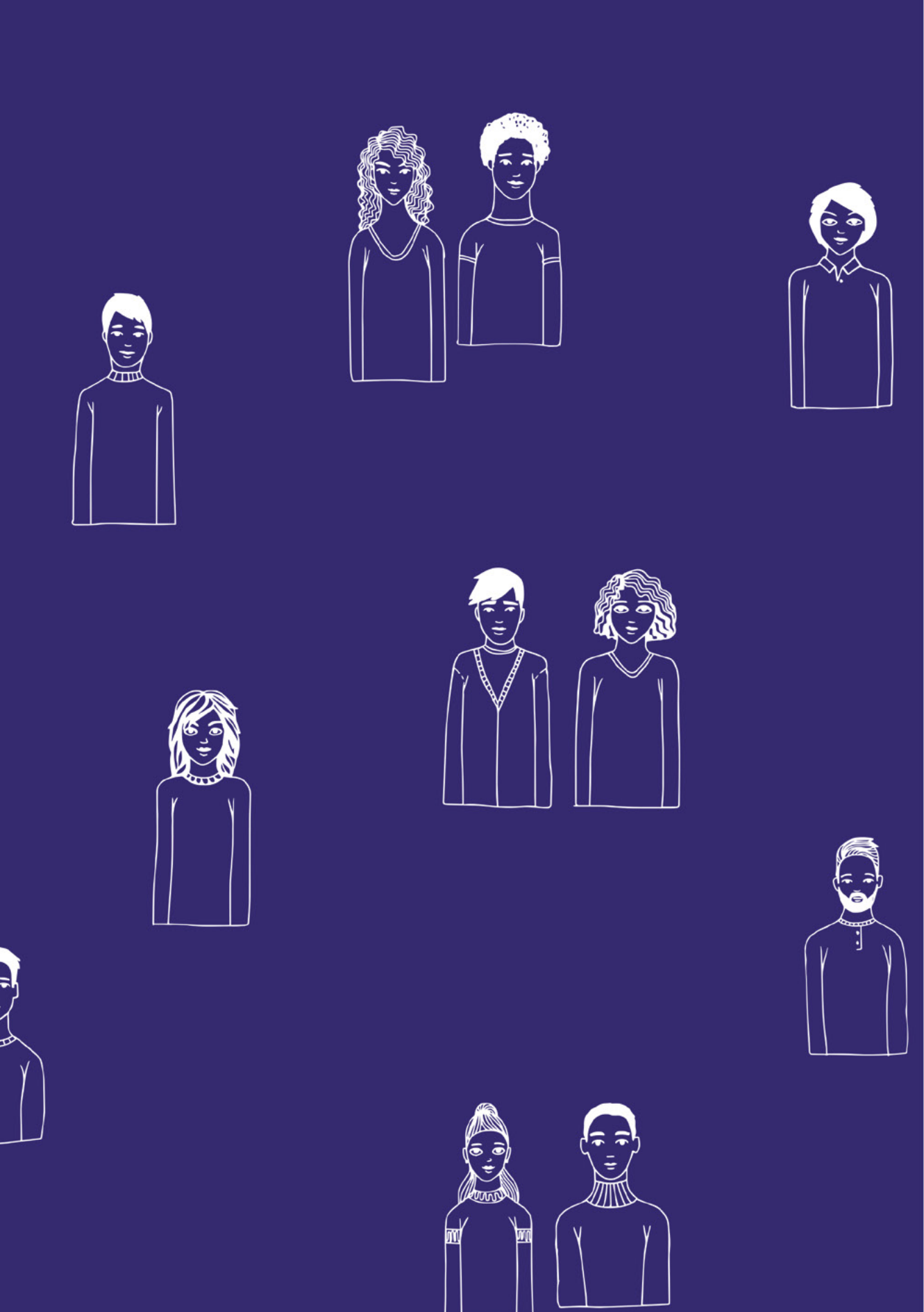
³² HRUŠTIČ, T. - PODOLINSKÁ T., Dopad náboženských misií v rómskych komunitách na zamestnateľnosť, In Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku. Pokrízová obnova SR: Zvyšovanie zamestnanosti a inklúzia Rómov. Národný konvent o EÚ, s. 159-160.

³³ HRUŠTIČ, T. - PODOLINSKÁ T., Dopad náboženských misií v rómskych komunitách na zamestnateľnosť, In Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku. Pokrízová obnova SR: Zvyšovanie zamestnanosti a inklúzia Rómov. Národný konvent o EÚ, s. 163.

álnej zmene, ktorá z dlhodobého hľadiska môže viesť k sociálnej inklúzii. Preto rozmer viery plní nenahraditeľnú úlohu v tomto procese. Aj výsledky fokusových skupín hovoria o veľkom vplyve viery. Viera je mimoriadne dôležitý zdroj motivácie. Preto aj celá formácia by mala začínať sprostredkovaním kresťanskej viery. Pod pojmom formácia rozumieme kombináciu výchovy a vzdelávania, ktorá má meniť súbor správania, postojov a zručností človeka podľa cieľov, ktoré sa stanovujú.

Neodstránime materiálnu biedu, ak neodstránime biedu duchovnú. Prijatie kresťanských hodnôt privádza Rómov k mravnej zodpovednosti. Rozvoj národa sa neuskutočňuje cez peniaze a materiálnu pomoc alebo cez technické štruktúry, ale cez formovanie svedomia, dozrievania v postojoch a zvykoch. Dobrá formácia zabezpečuje lepšiu budúcnosť. Túžba po zmene musí dozrieť aj v Rómoch, aby boli pripravení riešiť a prekonávať svoje hendikepy a prehodnotiť svoje vlastné postoje. Rómovia sa nemôžu len donekonečna ľutovať alebo sťažovať, ale musia prejavovať túžbu dostať sa z ťažkej životnej situácie, v ktorej sa nachádzajú. Rómovia sú schopní samostatného rastu, ak majú vhodné podmienky a vnútornú motiváciu.

05

METODOLÓGIA TVORBY PROGRAMOVÉHO MANUÁLU

5.1 Systém práce fokusových skupín

56

V rámci projektu boli realizované fokusové skupiny s rómskou mládežou, ktoré sa konali na troch mapovacích miestach. Konkrétne to bolo v Soli, v okrese Vranov nad Topľou, v Bardejove – Poštárka a v Krížovej Vsi. Tieto skupiny boli tvorené približne z desiatich členov, ktorí si buď prešli určitou formáciou k inklúzii prostredníctvom rôznych organizácií, alebo naopak, patria medzi predstaviteľov organizácií, ktoré túto formáciu zabezpečujú. Fokusovým skupinám predchádzalo stretnutie odborníkov a krátke individuálne pohovory s jednotlivcami, kde sme testovali metódu zberu informácií.

Cieľom týchto stretnutí bolo zmapovanie situácie v danej lokalite a získanie informácií o procese začlenenia sa do spoločnosti so zreteľom na pohľad jednotlivca a jeho osobnej skúsenosti. Na stretnutiach sme si ďalej vytýčili ciele a dôležité témy v tomto procese v jednotlivých oblastiach formovania a určenie si dôležitosti konkrétnych krokov v rámci procesu formovania k inklúzii.

Hlavnou metódou tvorby programového manuálu bol zber informácií cez fokusové skupiny. Fokusová skupina bola vybraná pre výhody, ktoré ponúkala. Hlavnou výhodou je možnosť generovať viac informácií na daný subjekt a tiež príležitosť vyjadriť reakcie priamo na mieste. Vďaka tomu sa môžu vynárať prvotne nepovšimnuté nápady a zaujímavosti. Nevýhodou sa zdá pomerne veľká časová náročnosť a tiež náročnosť analýzy získaných dát. Práve preto sme bežnú metódu fokusovej skupiny upravili a na priamy zber informácií sme využili nielen moderovaný dialóg, ale aj samostatné vpisovanie svojich názorov a odpovedí do vopred pripraveného spoločného dotazníka. Tie sme na záver spoločne konzultovali. Takto sme získali mnoho cenných informácií s dobrou výpovednou hodnotou a podstatne jednoduchšou analýzou.

Na hlavný zber informácií sme zvolili formu dotazníka. Pretože osobné skúsenosti a svedectvá by zaberali mnoho času a mohli by sa minúť cieľu. Preto bol zvolený plošný dotazník. Tento dotazník sa skladal zo štyroch oblastí. Prvá oblasť sa týkala grafu rastu jednotlivca. Skladal sa zo štyroch otázok. Kde jednotlivci mali zaznamenať, čo im pomáhalo rásť, čo naopak ich viedlo k úpadku, čo ich udržovalo v dobrom stave a čo zase v zlom stave, vo vzťahu ku integrácii.

Druhá oblasť obsahovala otázku očakávania od cirkvi, keďže cirkvi zohrávajú podstatnú rolu pri inklúzii. V tretej časti sme zisťovali, ktoré informácie a zážitky mali pre nich rozhodujúci význam pri integrovaní. Poslednou, štvrtou oblasťou sme zisťovali dôležité témy pre formáciu, ktorá má viesť k inklúzii. Forma bola jednoduchá. Na veľké plagáty sa napísali otázky a účastníci písali svoje odpovede. Ak sa ich odpoveď zhodovala s už napísanou, označili ju bodkou na znak súhlasu. Takto sme eliminovali opakujúce sa odpovede a zároveň stimulovali tvoriť ďalšie.

Stretnutia fokusových skupín mali jednoduchý priebeh. V prvej časti bolo predstavenie projektu. V druhej bola predstavená forma dotazníka, vysvetlenie jednotlivých otázok s krátkou diskusiu. V treťom bode účastníci samostatne vyplnili dotazník. Po jeho vyplnení nasledovala diskusia a zároveň fokusovej skupiny.

Ako prvé bolo stretnutie fokusovej skupiny odborníkov. Odohralo sa v Prešove v Gréckokatolíckom centre pre mladých. Tam sa predstavil projekt a v diskusii sa objasnili základné ciele a podmienky projektu. Na záver odborníci vyplnili rovnaký dotazník ako neskôr vyplnili aj účastníci ďalších fokusových skupín.

Prvou zrealizovanou fokusovou skupinou s rómskou mládežou bola skupina v Bardejove – Poštárke. Toto stretnutie tvorili hlavne ľudia, ktorí prešli formáciou prostredníctvom misie rehole Saleziánov. Pastорácia Rómov, tam prebieha približne od roku 1991. Preto viacerí účastníci mali okolo štyridsať rokov. Nepatrili síce k mládeži, ale ako mladým sa im venovalo, čo v nich spôsobilo sociálnu zmenu. Charak-

teristickou črtou zúčastnených bola hlboká viera, ktorá bola spúšťačom pre ich ďalší vývoj. Všetci zúčastnení tohto stretnutia sa zhodli, že zlom v ich živote nastal vďaka osobe, ktorá sa im pravidelne venovala, kvôli čomu aj nadobudla dôveru a zároveň ich vychovávala. Tohto stretnutia sa zúčastnili aj mladí z okresu Vranov nad Topľou, ktorí stále prechádzajú formáciou. Dôležitou prioritou pre ich život sa stalo uvedomenie a nastolenie si priorít v živote. Vzdelanie, ktoré ako sami priznali, by nikdy nebolo pre ich život dôležitou témou, keby neprešli určitým procesom formovania.

Vo Vranove nad Topľou sa na stretnutí zišlo približne desať ľudí. Prevažne išlo o osoby v strednom veku, ktoré sa už venujú ostatným v ich okolí a sú nápomocní v procese inklúzie, ktorá stále prebieha prostredníctvom miestnej gréckokatolíckej misie, ale zároveň sa podieľajú na práci iných organizácií pracujúcich v tejto oblasti. Charakteristickou črtou tejto skupiny je práve ich angažovanosť v tejto problematike. Ich spolupráca s miestnymi organizáciami je založená na vlastnej skúsenosti v tomto procese a ich snaha ísť príkladom v konkrétnych veciach ako napr. vzdelanie. Dôležitým aspektom je podľa ich skúsenosti pravidelnosť, zapojenie sa, komunikácia a styk s majoritou.

Fokusová skupina v Krížovej Vsi bola zmesou ľudí starších i mladších, ktorí mali aj vďaka tomuto faktoru odlišné postrehy. V tejto komunite taktiež zohráva dôležitú úlohu v procese inklúzie viera, ktorá bola v ich životoch spúšťačom pre ich rozvoj. Prostredie, ktoré ich obklopuje a ktoré im neponúka veľa pracovných a realizačných príležitostí je podľa ich názoru dôležitým

57

problémom generácie mladých, ktorá v tejto oblasti vyrastá, a preto považujú vieru za ich hlavnú a najúčinnejšiu vnútornú motiváciu. Pre ich osobnostný rozvoj bolo dôležité venovanie sa umeleckej tvorbe. Priestor na sebarealizáciu videli v ich zapájaní do usporadúvania rôznych akcií pre mládež alebo seniorov. Tieto skúsenosti im dávali pocit hodnoty.

Na základe získaných informácií a autentických svedectiev členov fokusových skupín sme zistili mnohé spoločné podmienky na správny vývoj inklúzie a zároveň aj odlišnosti v tomto procese a to v dôsledku prostredia a jeho okolností vplyvajúce na tento proces. Tieto okolnosti sme sa, samozrejme, snažili zohľadniť pri spracovaní výslednej práce.

Všetky výsledky sme potom analyzovali v užšej pracovnej skupine, kde sme ich

5.2 Modul - vysvetlenie pojmu

Sociálne vylúčené komunity sa odlišujú jedna od druhej. Rómovia tvoria rôznorodé skupiny, ktoré majú špecifické spôsoby kultúrneho i sociálneho života. Preto aj vytváranie nejakého striktného manuálu nebude mať zmysel a minie sa svojmu cieľu. Ak by aj fungoval v jednej komunite, v ostatných nemusí prinášať požadované výsledky. Preto volíme flexibilnejší systém modulov, ktorý umožní „ušiť“ čo najlepší formačný postup pre danú komunitu. Moduly predstavujú väčšie tematické celky, ktoré by mali jednotlivci postupne absolvovať. Ich poradie nie je určené, až na výnimky. Takto si pracovník s mládežou sám vyberá poradie tém, formu ich preberania aj prípadné

triedili a vytvárali hlavné tematické okruhy a postupne z toho vytvárali systém modulov.

Z hlavných tém modulov sme potom zostavili prehľadnú tabuľku, do ktorej sme potom rozdelili príslušné témy modulov. Skupina odborníkov potom cez zdieľaný súbor postupne doplnila ciele a konkrétne obsahy tém modulov. Zároveň sa pripomienkovali samotné témy. Po tomto vyplnení cieľov a obsahov sa vytvárali samotné moduly, kde opäť cez zdieľané dokumenty mali odborníci možnosť vkladať svoje skúsenosti vo vybranej oblasti. Hlavnou používanou metódou bol „brainstorming“. Množstvo získaných nápadov a informácií sa postupne preosialo na čo najjednoduchšiu a najzrozumiteľnejšiu podobu.

opakovanie, podľa aktuálnych potrieb komunity. Modul je súbor 2 – 4 menších tém z vybranej oblasti. Špecifikuje sa v ňom obsah a ciele jednotlivých tém. Uvádzajú sa návrhy pre jeho realizáciu a iné údaje. V princípe sa podobá školskému časovo-tematickému plánu, ktorý nemá časový harmonogram.

Modul nie je konečným návodom pre prácu, ani metodikou na vyučovanie a formovanie. Modul má byť kostrou s opornými bodmi, na ktorých sa dá postaviť konkrétna metodika. Obsahuje odporúčania a aj praktické skúsenosti v danej problematike.

5.3 Oblasť - vysvetlenie pojmu

Témy modulov sme rozdelili do piatich základných oblastí: 1. Rodina, 2. Životný štýl, 3. Finančná gramotnosť, 4. Spoločnosť, 5. Viera. Toto rozdelenie vzniklo na základe informácií z fokusových skupín. Každá oblasť obsahuje niekoľko modulov, ktoré sú rozvetvené do menších tém. Oblasti majú pomáhať systematizovať celú formáciu. Ich poradie nepridáva na význame jednotlivým oblastiam.

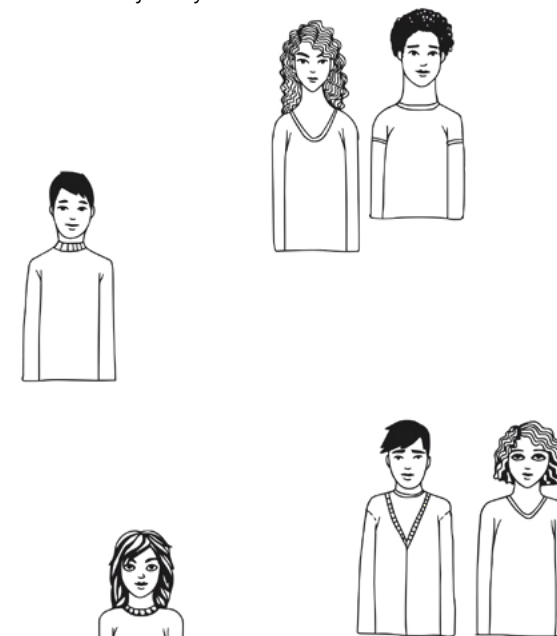
1. Rodina - zahŕňa tri moduly: manželstvo, výchova a život v rodine. Rodina je základ rímskej komunity a zohráva dôležitú rolu v živote jednotlivca. Preto je dôležité formovať zdravé rodinné vzťahy. Problémom tejto oblasti je rozdielnosť v povahe a dôležitosti tém na základe svojho stavu. Slobodných a bezdetných je ešte zbytočné poučać o výchove detí, preto je tieto moduly a ich témy potrebné vyberať a prispôbovať cieľovej skupine a po zmene stavu znovu pripomenúť.

2. Životný štýl - v tejto oblasti nájdeme štyri moduly zahŕňajúce rôzne oblasti bežného života ako starostlivosť o zdravie, prírodu a rozumné trávenie voľného času. Je tu tiež osobitný modul venujúci sa škodlivým závislostiam. Táto oblasť a moduly v nej obsiahnuté vyžadujú značnú dávku trpezlivosti a pomalé a efektívne formovanie.

3. Finančná gramotnosť - obsahuje len dva moduly. Zamerané na správu hmotného majetku a financií. Nejde tu o finančnú hmotnú pomoc, ale skôr o vedenie k múdreému spravovaniu majetku a rešpektovaniu osobného vlastníctva.

4. Spoločnosť - táto oblasť sa týka formálnych i neformálnych vzťahov. Obsahuje tri moduly rozdelené na základe typu vzťahu. Prvým je vzťah k sebe samému. Určujúci je vzťah samého k sebe ako plnohodnotného člena spoločnosti. Druhý je vzťah k ľuďom. Tu sa hovorí o neformálnych vzťahoch k iným členom spoločnosti. Tretí je vzťah k verejnosti, ktorý hovorí o formálnych vzťahoch, vzťahoch k politike, vláde a k službám, ktoré poskytuje štát.

5. Viera - tento okruh hoci je posledný, tvorí zásadnú zložku formovania z pohľadu tohto manuálu, ktorá motivuje a stimuluje zmenu v človeku. Obsahuje šesť modulov: 1. Sme stvorení s túžbou po Božej láske, 2. Každý verí, ale ty môžeš veriť správne, 3. Spasení milosťou skrze vieru, 4. Sloboda v Kristovi, 5. Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi, 6. Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev. Témy týchto základných modulov sú postavené tak, aby boli použiteľné pre každú denomináciu. Výnimku tvoria témy šiesteho modulu. Celý tento okruh tvorí základ kresťanskej viery.

Tabuľka č. 4:

Oblasti, moduly a témy modulov

Oblasť	Modul	Témy modulu
Rodina	Manželstvo	Manželský vzťah
		Sexualita
	Výchova	Zodpovedné rodičovstvo
		Výchova detí
		Výchova - rozvoj talentov
Životný štýl	Život v rodine	Problematické deti
		Spoločný čas v rodine
		Vzťahy v rodine
	V zdravom tele zdravý duch	Starostlivosť o zdravie
		Čistota pol života
		Stravovanie
	Environmentálna výchova	Pohyb a šport
		Recyklácia odpadu
		Vážime si prírodu
		Domáce zvieratá
Finančná gramotnosť	Voľný čas	Umenie pre radosť z krásy
		Hobby
	Závislosti	Návykové látky
		Hazard a hry
		Internet a sociálne siete
	Majetok	Osobné vlastníctvo
		Dom, záhrada a ulica
		Domáce hospodárenie
		Dlhy
	Financovanie	

Oblasť	Modul	Témy modulu
Spoločnosť	Vzťah k sebe	Moja hodnota
		Budúcnosť je v mojich rukách
	Vzťah k ľuďom	Priateľstvo je vzácny dar
		Rasizmus a predsudky
	Vzťah k verejnosti	Vláda
Viera	1. Sme stvorení s túžbou po Božej láske	Služby
		Boh je milosrdný a rád odpúšťa
		Si stvorený, aby si bol milovaný
	2. Každý verí, ale ty môžeš veriť správne	Božia láska a Božia spravodlivosť
		Veriť podľa Božieho slova
		Desatoro a Ježišove prikázania
		Čo sa stalo, keď Ježiš zomrel na kríži
	3. Spasení milosťou skrze vieru	Spása skrze vieru
		Odvzdanie života Kristovi
		Kto je Svätý Duch
	4. Sloboda v Kristovi	Nemusíš žiť v hriechu
		Zriekanie sa a oslobodenie z pút okultizmu
		Potrebuješ odpustiť, aby ti bolo odpustené
	5. Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi	Tiene predkov
		Svätý Duch a Turíce
		Svätý Duch Ťa volá do spoločenstva veriacich
		Cirkev živého Boha - tvoj domov
	6. Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev	Čo si dostal od Boha, keď si bol pokrstený
		Keď prijímaš Eucharistiu, prijímaš Ježiša
		Boh a manželstvo
		Liturgia

5.4 Úroveň - vysvetlenie pojmu

Celý systém modulov je rozdelený do troch úrovní podľa základných črt formovaného jednotlivca. Našou prioritou bude prvá základná úroveň, pretože po jej

A. Základná úroveň

Cieľom prvej úrovne formovania nie je sociálna inklúzia, ale nasmerovanie k nej. Podstatu tvorí samotné nasmerovanie. Hlavnou úlohou je budovať vnútornú motiváciu jednotlivca, ktorá ho potom bude posúvať ďalej. Teda podstatou každého modulu je nadchnúť človeka. Ukázať mu niekedy nepríjemnú pravdu a zároveň neustále prinášať nádej. Nie je dôležité zmeniť človeka, ale nasmerovať ho k tejto zmene. Bez tohto nasmerovania nedôjde k zmene, bude chýbať vnútorná motivácia. Túto úroveň by mal absolvovať každý člen spoločenstva, pretože tvorí úplný základ formovania. Niektoré témy bude nutné pravidelne opakovať v rôznych časových intervaloch, podľa potrieb jednotlivca a komunity.

Po absolvovaní tejto úrovne sa očakáva, že jednotlivec bude:

- Pracovať na správnom fungovaní rodiny.
- Učiť sa správne žiť svoju rolu (otca, matky, syna, dcéry, súrodenca).
- Pozitívne pristupovať k vytváraniu zdravého životného prostredia.
- Objavovať potrebu v zdokonaľovaní sa v oblasti spravovania majetku a financií.
- Užívať si život zodpovedne.
- Zápasíť so škodlivými závislosťami.
- Objavovať východiská z chudoby.
- Začínať s plánovaním.

absolvovaní máme pred sebou človeka, ktorý sa chce formovať a teda posúvať ho ďalej je jednoduchšie.

- Vnímať seba ako plnohodnotného člena spoločnosti. Pracovať na odbúraní komplexov.
- Budovať si úctu k sebe a k ľuďom.
- Vnímať potrebu spoločenstva (z pohľadu viery).
- Vnímať zmysel utrpenia (z pohľadu viery).
- Chcieť sa učiť a spoznávať nové veci.

Z pohľadu viery je táto úroveň zhodná s evanjelizáciou a predkatechumenátom, kde je dôležitým momentom obrátenie sa od starého hriešneho spôsobu života k novému životu s Kristom.

B. Pokročilá úroveň

Druhá úroveň sa úzko prepája s prvou. Dobre nasmerovaný človek už sám chce robiť kroky. Je otvorenejší prijímať zmenu, preto sa jednotlivé témy môžu preberať hlbšie. Okrem prehĺbenia základných tém sa jednotlivec posúva k vlastnej angažovanosti v komunite. Jeho nasmerovanie z prvej úrovne by už malo prinášať viditeľné zmeny. Túto úroveň by mali absolvovať schopní členovia, ktorí prijali a pochopili témy prvého stupňa, aj keď niektoré základné témy bude nutné pravidelne opakovať.

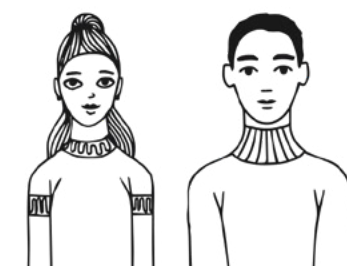
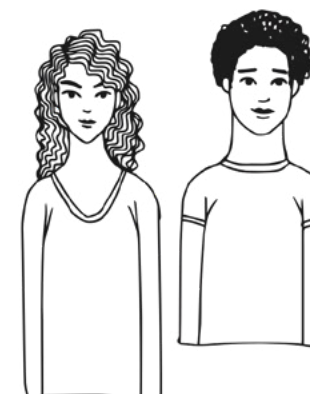
Po absolvovaní tejto úrovne sa od jednotlivca očakáva:

- V rámci možností žije v usporiadanej rodine.
- Učí sa správne žiť svoju rolu (otca, matky, syna, dcéry, súrodenca).
- Vytvára okolo seba zdravý životný priestor.
- Je finančne gramotný, teda vie spravovať svoj majetok.
- Žije bez škodlivých závislostí.
- Pracuje na tom, aby vyšiel z cyklu chudoby.
- Plánuje si veci.
- Vníma sa ako plnohodnotný člen spoločnosti a začína sa v nej angažovať.
- Je aktívny vo svojom spoločenstve (z pohľadu viery).
- Je proaktívny v spoznávaní nových vecí.

Z pohľadu viery je v druhej úrovni človek, ktorý by sa dal nazvať učeníkom. Teda niekto, kto na sebe aktívne pracuje, necháva sa formovať a výsledky sú už badateľné navonok.

C. Líderská úroveň

Je to najvyššia a zároveň veľmi špecifická úroveň. Do tejto úrovne dorástlo zatiaľ len málo jednotlivcov zo sociálne vyčlenených komunít. Vyžaduje si osobitné sprevádzanie a formovanie vo vybranej oblasti, teda hlavnú rolu hrá mentoring. Ide o formáciu lídra, teda niekoho, kto už dokáže formovať a posúvať iných, alebo je aktívny na vyššej spoločenskej úrovni. Na tejto úrovni nemožno stanovovať nejaké všeobecné ciele. Rast a posun záleží na každom jednotlivcovi a jeho cieľoch a oblastiach, v ktorých sa chce angažovať.

5.5 Tabuľka modulu

Pre zjednodušenie a sprehľadnenie sme moduly urobili tabuľkovým systémom. Prvou tabuľkou je tzv. kostra modulu, ktorá popisuje a vysvetľuje čo je obsahom jednotlivých častí tabuliek. Podrobnejšie vysvetlenie je v nasledujúcej tabuľke.

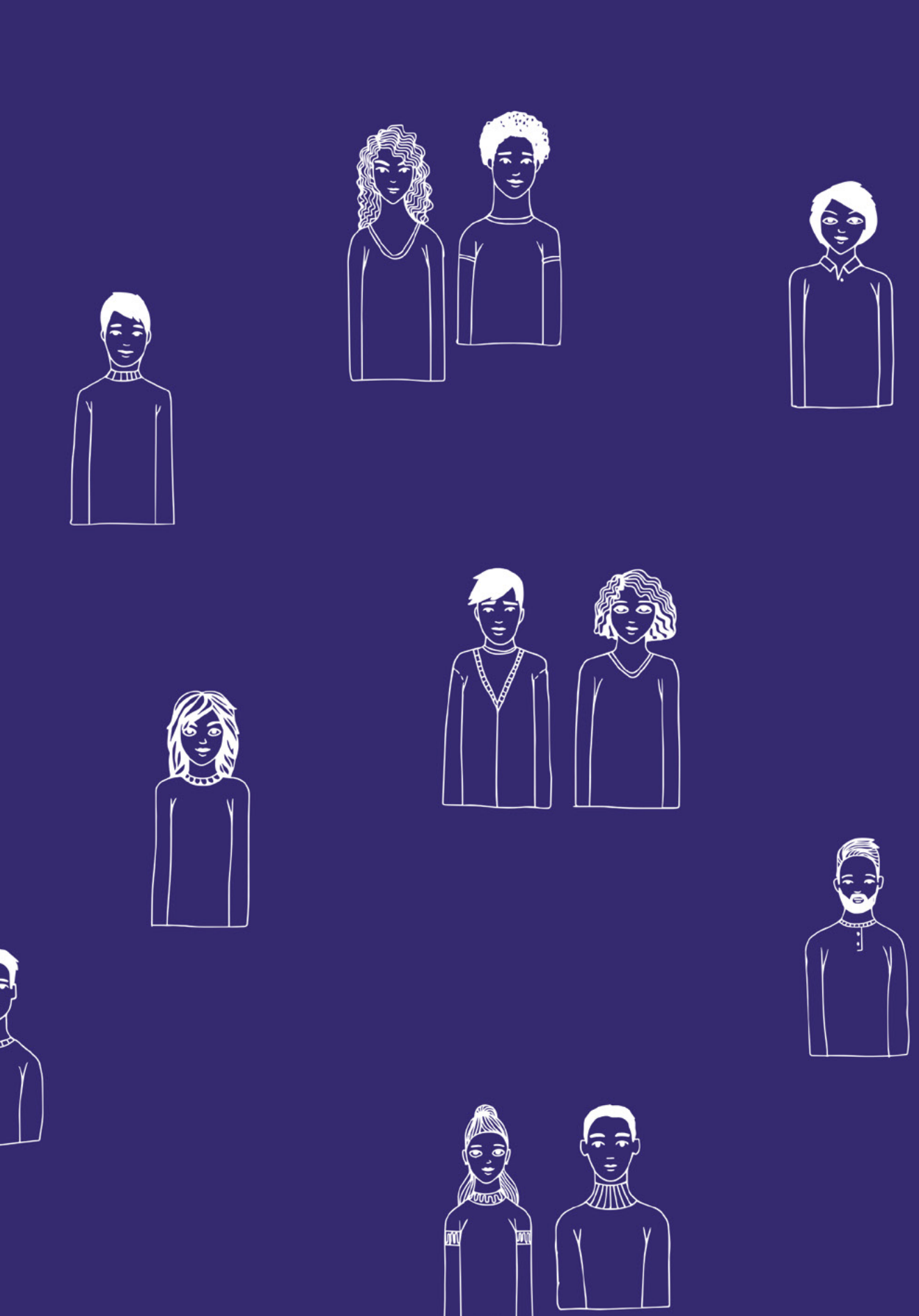
Tabuľka č. 5:
Kostra modulu

Spoločnosť	Stručný názov témy modulu	Oblasť:	Oblasť, do ktorej modul patrí
Prečo táto téma:	Vysvetliť odôvodnenosť tejto témy, jej dôležitosť a miesto v celom systéme formovania.		
Priorita:	Vytýčenie potreby preberania tejto témy.		
Hlavné ciele:	Stručné vymenovanie hlavných cieľov. Čo by mal jednotlivec ovládať, v čom by mal získať zručnosť a postoje.		
Čo predchádza túto tému:	Aké témy môžu predchádzať danej téme.		
Aké témy nadväzujú:	Vymenovanie tém, ktorými sa dá pokračovať.		
Periodicita:	Slovný opis potreby opakovania, či už kompletného alebo čiastkového.		
Názvy tém modulu:	Téma 1:	Téma 2:	Téma 3:
Test:	Spoločný test pre všetky témy, dáva sa na začiatku, aby sa zistila gramotnosť v danej téme, jednak pre vedúceho a jednak pre samého jednotlivca, a zároveň na konci, kde sa skontroluje úspešnosť odovzdania informácie. Test nie je obsahom tejto publikácie.		

Druhá tabuľka predstavuje formu pre každú tému modulu. Modul sa skladá z dvoch až štyroch tém, ktoré možno preberať spoločne alebo osobitne. V následnosti, alebo aj bez priamej následnosti. Mnohé témy modulu sa môžu obsahovo prelínať, alebo úzko súvisieť. Preto možno plynule prechádzať z témy do témy aj mimo hlavnej modulovej štruktúry.

Tabuľka č. 6:
Forma témy modulu

Oblasť:	
Názov modulu:	
Názov témy modulu:	
Cieľ:	Stručný popis cieľov.
Obsah:	Heslovitý popis hlavných bodov témy, čo musí obsahovať.
Forma:	Odporúčané spôsoby preberania témy.
Naspamäť:	Čo má človek pamätať, kľúčová veta, ktorá pomáha zapamätať si obsah. Nie je nutnosťou a podľa svojej úvahy je možné vybrať si inú.
Literatúra:	Odporúčané zdroje k danej téme, kde nájdeme základnú teóriu.
Nástrahy:	Stručný opis čoho sa vedúci má vyvarovať.
Aktivity:	Návrhy rôznych aktivít, ktoré pomáhajú pochopeniu a prijatiu témy.
Doplňky:	Zoznam filmov, kníh a iných prospešných vecí k danej téme.
Spolupráca:	Návrhy pre možnosti spolupráce (inštitúcie, spoločenstvá, občianske združenia, nadácie, centrá, školy).

06

ZÁKLADNÉ VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE POSTUPY A FORMY

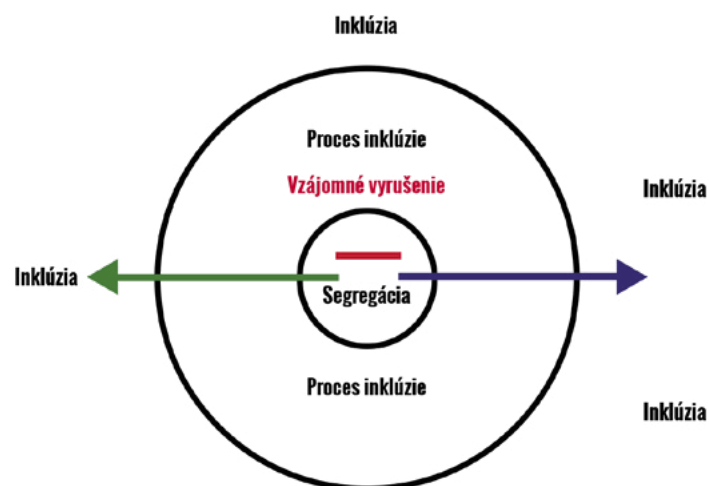
6.1 Spoločné využívanie Modulového systému

Tento programový manuál pre inklúziu rómskej mládeže zo sociálne vylúčených komunít je určený pre tých, ktorí sa venujú Rómom, mládežníckym vedúcim, misijným pracovníkom, ako aj komunitným pracovníkom.

Je možné, že aj napriek rovnakému cieľu nebudú jednotlivé prístupy, uvedené v tomto manuáli úplne fungovať pre všetky spomínané skupiny. Tento manuál má však za cieľ spájať všetky tieto skupiny a vytvárať spoluprácu. Spolupráca je nevyhnutnou potrebou na ceste k inklúzii mladých Rómov. Do tejto spolupráce je potrebné

zahrnúť nielen tých, ktorí budú používať tento manuál, ale aj tých, ktorých sa táto problematika dotýka napr. politici, starostovia, riaditelia škôl a pod. Je dôležité, aby jednotlivé skupiny pracujúce v tejto oblasti pracovali synergicky a nie protichodne. Z praxe sú známe situácie, kde napríklad v komunite pôsobia dve rozdielne cirkvi, pričom sa vzájomne vnímajú ako konkurencia. Takto sa misijná námaha vzájomne vyrušuje. Podobný efekt nastáva ak komunitní pracovníci a pracovníci v neformálnom vzdelávaní, svoju činnosť duplikujú, alebo sa vzájomne berú ako nežiaduca konkurencia, čím znevažujú činnosť toho druhého. Ciest ako dosiahnuť inklúziu je viacero, no ak nepôsobia synergicky môžu byť dokonca kontraproduktívne. V takomto vzťahu sa môžu ocitnúť aktivity vychádzajúce od vládnych predstaviteľov, starostov, sociálnych pracovníkov, komunitných pracovníkov, misijných pracovníkov, riaditeľov škôl a pod.

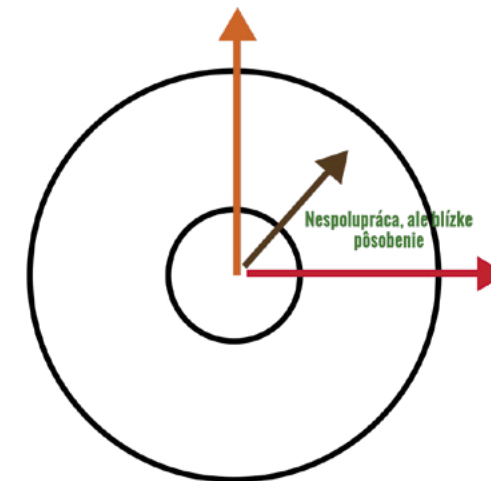
Obrázok č. 3:
Synergia 1

Druhou možnosťou je istý druh akceptácie, napr. komunitné centrum vedie svoj program inklúzie a podobne aj miestna cirkev. Nepôsobia kontraproduktívne, ale ani

nespolupracujú. Každý si pracuje vo svojej oblasti, hoci klienti sú tí istí. Takto proces inklúzie funguje. Práca nevychádza nazmar a prináša istú zmenu.

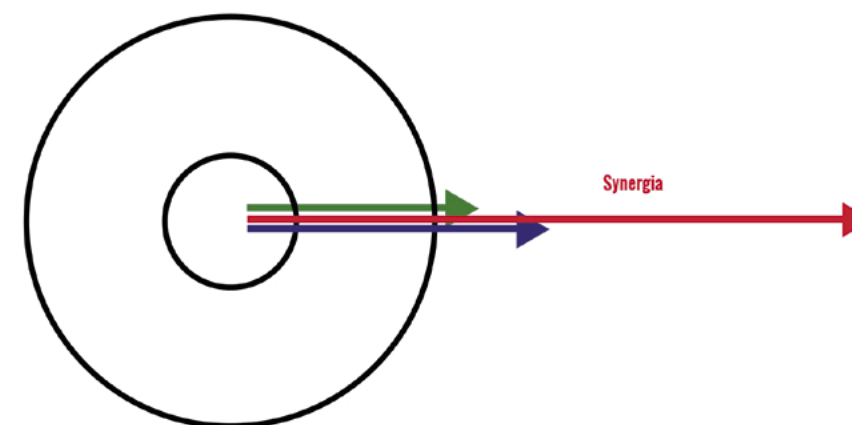
Obrázok č. 4:
Synergia 2

Treťou, ideálnou možnosťou je vzájomná spolupráca, ktorú nazývame synergia, napr. starosta v spolupráci s miestnou cirkvou tvoria spoločný program inklúzie. Vzájomne sa dopĺňajú a podporujú, a tak spoločne pôsobia na cieľovú skupinu. Zvláštnosťou synergie je, že súčet obidvoch síl sa nerovná sile synergickej, ale je väčšia. Platí tu princíp $2+2>4$. Preto má takýto druh spolupráce veľký význam pri inklúzii mladých Rómov. Spojenie všetkých síl na miestnej úrovni, regionálnej i najvyššej

úrovni by viedlo k plne efektívnemu procesu inklúzie. Každý modul, ktorý je v tomto manuáli rozpracovaný uvádza aj možnosti spolupráce s rôznymi inštitúciami. Jednotlivé moduly by napríklad mohli byť rozpracované pod záštitou rôznych organizácií, ktoré dokážu danú tému uchopiť s potrebnou odbornosťou. Témy rôznych oblastí môžu prednášať miestni odborníci a zároveň podporiť účasť majority. Proces inklúzie potrebuje „búrať hradby a prekážky“, ktoré nás oddeľujú.

Obrázok č. 5:
Synergia 3

Spolupráca na inklúzii vo vzťahu k tomuto manuálu môže mať dve úrovne. Prvá je priama, teda rozpracovanie jednotlivých tém si rozdelia rôzne participujúce organi-

zácie. Druhá je nepriama a to širšia spolupráca so všetkými, ktorí pracujú na inklúzii Rómov, ale nepoužívajú programový manuál, napr. škola, cirkev a iné.

6.2 Platforma SAVORE pre spoluprácu

SAVORE (v preklade z rómčiny do slovenčiny – všetci) je platforma, kde sa môžu ľudia angažovaní v rómskych komunitách stretávať spoločne i podľa oblasti svojej angažovanosti, aby zdieľali svoje skúsenosti, vytvárali vzťahy, nadväzovali spoluprácu a vnímali podporu Cirkvi a rovnako zmýšľajúcich ľudí pre svoju prácu. Hlavnými hodnotami sú:

1. Kresťanská angažovanosť v spoločnosti. Sme si vedomí, že cez naše dnešné konanie môžeme očakávať pozitívnu zmenu zajtrajška. Preto chceme prinášať Božie kráľovstvo do rozličných oblastí spoločnosti cez jej premenu evanjeliovými princípmi a hodnotami, aby Boh bol všetko vo všetkom.

2. Zmierenie a spolupráca. Nie je náhoda, že na Slovensku žijeme vedľa seba Slováci, Rómovia, Maďari, Rusíni a iné národnosti. Preto vyvíjame duchovné aj praktické úsilie o vzájomné zmierenie. Ovocie zmierenia vidíme vo vzájomnom rešpekte a spolupráci.

3. Integrálny rozvoj. Skutočný rozvoj zahŕňa celého človeka a každého človeka. Preto veríme, že je potrebné, aby iniciatíva a aktívna účasť pri rozvoji vychádzali aj zo strany tých, ktorým je adresovaný. Zároveň je potrebné vedieť podať pomocnú ruku tam, kde z dôvodu vylúčenia a chudoby jednotlivca alebo spoločenstva chýba schopnosť zvrátiť nepriaznivý stav vlastnými silami.

4. Vzájomná podpora. Potrebujeme sa navzájom, aby sme horeli a nevyhoreli. Podporná sieť má slúžiť na budovanie vzájomných vzťahov, priateľstiev a výmenu skúseností.

5. Odborný prístup. Vyznávame potrebu odborného rastu ako aj dôležitosť prelínania a spolupráce jednotlivých oblastí spoločenskej angažovanosti.

Prečo vznikla platforma Savore?

Lebo vnímame potrebu sieťovania Rómov a Slovákov angažovaných v rozličných spoločenských oblastiach pri práci v rómskych komunitách.

Definovali sme päť spoločenských oblastí a ich vízie:

1. Politika a zamestnávanie. Charakterné a kompetentné osobnosti pracovného a spoločenského života.

2. Pastoračná práca. Rastúci tím kňazov a laikov, ktorí prinášajú Božie kráľovstvo medzi rómsky ľud.

3. Mládež a kultúra. Hodnotovo a kultúrne zrelí mladí ľudia a rodiny, ktorí budú pre spoločnosť pridanou hodnotou.

4. Vzdelávanie a školstvo. Učitelia s vierou pre novú rómsku generáciu.

5. Sociálna práca. Sociálni pracovníci prispievajúci k integrálnemu rozvoju rómskych komunít.

Hlavnými iniciátormi platformy SAVORE sú tieto slovenské a rómske osobnosti:

Mgr. Martin Mekel, Mgr. Ing. Peter Bešenyei, Maroš Jóny, PaedDr. Mgr. Renáta Ocilková, Mgr. Peter Pollák, PhD., Mgr. Igor André, Mgr. Silvia Zábavová, PhD., Mgr. Robert Neupauer, PhD., Mgr. Rastislav Zubaj,

Mgr. Igor Čikoš, Mgr. Lukáš Bužo a Mgr. Peter Gomolák.

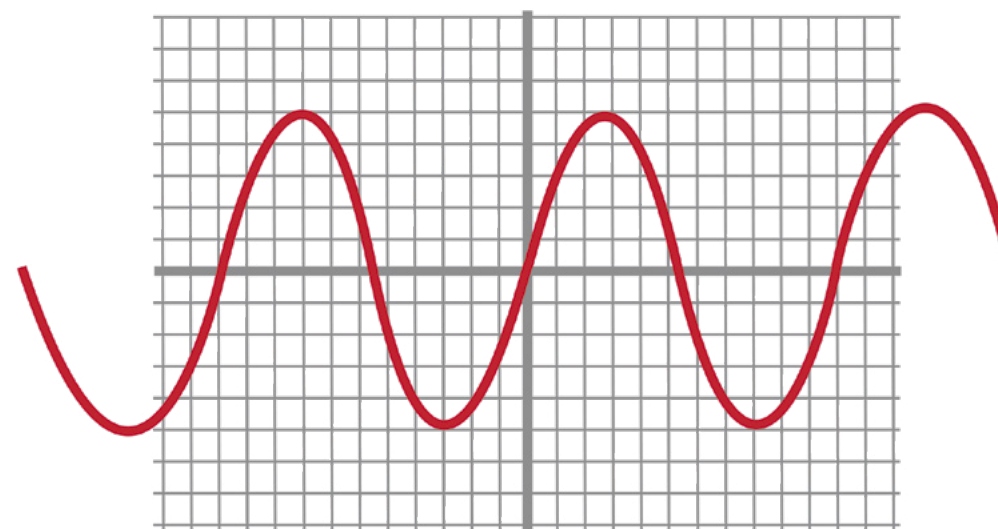
Viac informácií nájdete na stránke: <https://savore.sk/>

6.3 Formačná krivka a prístup k jednotlivcovi

V živote človeka sú obdobia, kedy sa cíti dobre a obdobia, kedy sa cíti horšie. Niekedy má pocit, že to ide dobre a inokedy, že to ide „dole vodou“. Skúsenosti kňazov z pastoraácie Rómov sa zhodujú v tom, že niečo podobné funguje aj vo viere a podobne aj v procese inklúzie. Na základe tejto subjektívnej skúsenosti sme skúsili vytvoriť

model tzv. formačnej krivky, ktorá má opísať práve tento druh nestability a výkyvov. Na základe tohto modelu by bolo možné stanoviť postup formovania na základe polohy jednotlivca. Preto sa štyri otázky pri fokusových skupinách týkali práve tejto krivky. Pre zjednodušenie sme krivku stanovili, ako základnú sínusoidu.

Obrázok č. 6:
Formačná krivka

Na krivke sme skúmali a hľadali odpovede, čo človeka drží v zlom stave, čiže v stave segregácie a odporu voči formácii a inklúzií. Ďalej sme pomenovávali, čo človeka zdvíha, čiže pozitívne ovplyvňuje a formuje. Čo ho drží v dobrom stave a nakoniec, čo je hybnou silou, ktorá ho ťahá na-

späť do predošlého stavu. Pomenovaním týchto aspektov sme získali zaujímavý pohľad na jednotlivca a jeho možnosti v procese inklúzie. Každá zo štyroch polôh nám ukazuje rôzne prístupy, ktoré vychádzajú zo situácie v ktorej sa nachádza.

Stav negatívneho dna alebo východiskový stav

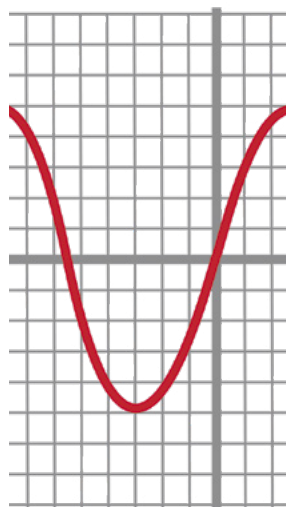
Charakteristickým znakom v tomto bode je zaslepenosť. Človek si myslí, že niet nádeje na zmenu a to čo žije je nejakou nutnosťou. Ide o stav spútania. Veľkú rolu tu zohrávajú závislosti. Prostredie vníma ako nepriateľské, ktoré ho odsudzuje, ponízuje. Z toho všetkého vzniká hnev, nenávisť a neopustenie, či už voči sebe, ľuďom, spoločnosti alebo aj voči Bohu. Vnútorne zažíva absolutizované dno. Sám nehľadá pomoc lebo neverí v pomoc, tá musí prísť k nemu. Východiskom z tejto situácie je nádej. Preto pri formovaní človeka v takomto stave je rozhodujúca pozitívna informácia, pocit prijatia a dôvery. Dá sa povedať, že vychádzanie z tohto stavu môžeme nazvať rozpútavaním.

Stav rastu

Základnou črtou tohto stavu je radosť a postupujúca otvorenosť. Človek sa otvára pre nové informácie a skúsenosti. Tento stav a čas treba ihneď naplno využívať a stimulovať. Niekedy sa stáva, že v tomto období jedinec prežíva mnoho eufórie a mnohokrát nemá ochotu počúvať triezve napomenutia. Dobrým krokom je sprevádzanie, podpora dobrého nasmerovania a očisťovanie sa od vecí, ktoré ho predtým držali, napr. závislosti, hnev s neodpustením, prijatie pravdy. Zároveň je to čas budovania základov. Ak aj človek znova padne, dobrý základ mu nedovolí padnúť hlbšie.

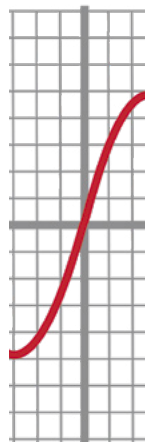
Obrázok č. 7:

Stav negatívneho dna alebo východiskový stav

Obrázok č. 8:

Stav rastu

Stav pozitívneho vrcholu

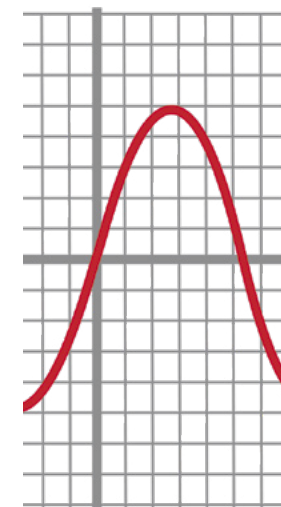
Túto pozíciu je pomerne ťažko určiť. Človek v dobrom nasmerovaní postupne rastie a v istom momente sa to preklolí a nastáva regresia. Pozitívny vrchol teda nie je ohraničený nejakým druhom správania, či nejakými merateľnými znakmi. Skôr sa dá odhadnúť stav postupného preklápania sa. V stave pozitívneho vrcholu máme pred sebou človeka, ktorý ochotne počúva má za sebou prvú fázu euforického nadšenia a premýšľa triezvejšie. Hlavnou úlohou je udržiavať ho čo najdlhšie v tomto stave, povzbudzovaním, rozvíjaním priateľských vzťahov, ktoré pomáhajú ako prevencia pred úpadkom. V tomto okamihu sa pestujú dobré návyky a vytrvalosť. Pravidelná účasť na rôznych aktivitách.

Stav úpadku

V tomto procese nastáva úpadok. Zvyčajným prejavom je uzavretie sa človeka do seba. Prestáva komunikovať a svoje vnútorné ťažkosti s nikým nezdieľa. Dôvod môže byť viacero, ale najčastejšie to býva z nejakého pocitu sklamania a zranenia. Niekedy vnútri rieši dilemu. Prelomenie môže začínať voľbou vzťahu, ktorý ho od formácie odťahuje. Napríklad: Zlá partia ktorá ho ťahá späť k alkoholu. Rodina ktorá sa mu vysmieva z toho čo robí a že verí Slovákom. V tomto stave sú dve fázy. Prvú fázu v začiatkoch môžeme obrátiť na pozitívnu zmenu. Dá sa povedať, že ide len o menšiu výchylku. Hneď ako spozorujeme príznaky vstúpime do dialógu a otvorenosti. V druhej fáze sa zdá jedinou možnosťou nechať to tak. Pretože človek býva hluchý a neprijíma nič. Vnútro je v stave trucu alebo rebélie. Nechať človeka padnúť celkom na dno a dovoliť mu tak prežiť negatívnu

Obrázok č. 9:

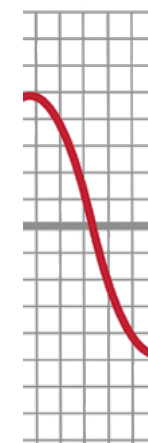
Stav pozitívneho vrcholu

stránku jeho voľby býva vhodným riešením. Počas tohto stavu ukazujeme človeku, že nám na ňom záleží. A aj napriek zlým veciam, ktoré sa stali sme ochotní mu podať znova pomocnú ruku.

Obrázok č. 10:

Stav úpadku

Celá táto krivka sa počas formácie mnohokrát opakuje. S väčšími či menšími výchylkami. Preto ak jednáme s človekom,

6.4 Základné formy

Moduly môžeme preberať rozličnou formou. Zo skúsenosti sa dá povedať, čím pesnejšie, tým účinnejšie. Tu nájdeme vymenovanie najbežnejších foriem používaných nielen v pastorácii Rómov, ale aj v bežnej sociálnej práci.

A. Bunkové spoločenstvá - základná formálna skupinka

Ide o pravidelné stretnutia malej skupiny s animátorom, ktorý prešiel aspoň základnou formáciou. Neoddeliteľnou súčasťou a potrebou animátora je prirodzená autorita. Skupinky sa tvoria podľa stavu, alebo nejakého spájajúceho elementu: muži, ženy, chlapci, dievčatá, hudobníci, skauti, drogo-vo závislý, mladý manželia, stredoškólači, dôchodcovia, slobodné matky a pod. Nie je dobré, ak skupinku tvoria absolútni začiatčníci alebo zároveň pokročilí vo formácii. Ideálne je, aby členovia skupinky mali čo najviac spoločných zážitkových bodov. Počet členov v skupinke by mal byť minimálne 4, ideálne okolo 6-7. Ak je v skupine nad 15 členov, význam skupinky sa vytráca. Uzavretý členovia zostávajú ticho, priestor na zdieľanie a spätnú väzbu, sa skraca. Dôležité je pravidelné fungovanie. Raz do týždňa, ak je to možné aj dvakrát. Pravidelnosť v intervale raz za mesiac stráca význam v procese intenzívneho formovania. Dĺžka stretnutia ideálne okolo jednej hodiny maximálne dvoch hodín. Ak sú stretnutia príliš dlhé, môže sa stať, že stretávanie začne byť brané ako veľká záťaž a postupne sa vytratí motivácia chodiť na ne. Aktivity musia byť pestré:

pohľad na túto krivku môže pomôcť efektívnejšie formovať jeho vnútro.

zdieľanie zážitkov za posledné obdobie, vyučovanie, hra, modlitba, praktické vyučovanie (učenie praktickej zručnosti), rozhovor a iné. Podstatnou zložkou je zdieľanie jednotlivých členov, kde sa dá spoznať a rozlíšiť pocho- penie témy. Pokroky v procese formovania. Tieto spoločenstvá tvoria základ fungova- nia celého formovania. Tam sa odovzdáva väčšina informácii, tam sa budujú dlhodobé vzťahy. Učí sa pravidelnosti, zodpovednému prístupu, vytvárať a udržiavať vzťahy, odpúš- ťať, milovať ľudí s ich chybami, rozvíja sa empatia. Bez týchto formálnych skupiniek je len ťažké dosiahnuť nejaký úspech v pro- cese inklúzie.

Účastníci fokusových skupín potvrdzo- vali túto skutočnosť aj prvoradé miesto vo for- mácii. Práve takáto formálna skupinka bola pre mnohých záchranou v ťažkých chvíľach a pomáhala im postupovať ďalej.

B. Poldenné prednášky (približne 3-6 ho- dinové prednáškové stretnutia)

Vhodný doplnok ku skupinovej formá- cii. Tému možno predstaviť touto formou a následne ju hlbšie rozvinúť vo formálnej skupinke. Táto forma dáva možnosť spoznať nových ľudí. Jednak prizvaním odborníka, prednášateľa témy, alebo prizvaním niekoho, kto povie svoju skúsenosť, svedectvo. Záro- veň ak sa organizácia realizuje nad komu- nitným rámcom, majú možnosť sa stretnúť ľudia z rôznych komunít. Čas prednášok je vhodné doplniť o rôzne aktivity: práca v sku- pinke, hra, pieseň, video, film, diskusia. Aby téma nebola len suchou teóriou, je potreb-

né ju podporiť aktivitami, ktoré s tým budú úzko súvisieť.

C. Víkendové kurzy (2-3 dňové stretnutia mimo bežného prostredia)

Výhodou takýchto kurzov je, že za krátky čas sa dá odovzdať veľa informácii. Otvára sa možnosť pre intenzívnejšie prežitie témy. Zmena prostredia ponúka človeku možnú zmenu myslenia. Odovzdávaná téma sa takto dá prežiť oveľa intenzívnejšie a aj spo- mienky ostávajú zakorenené hlbšie. Mno- hé moduly je vhodné odprezentovať práve týmto spôsobom. Vytvára sa tak základný priestor na vytvorenie skúseností a zážitkov a na množstvo pestrých aktivít. Víkendové kurzy predstavujú druhý základ formova- nia, lebo otvárajú človeku dvere ďalej. Je to priestor na spoznávanie, budovanie nových vzťahov, budovanie vzťahov s nerómami, zažiť nové skúsenosti, vidieť viac než svoje bežné prostredie. Ak je naším cieľom integ- rácia práve v tomto druhu aktivity je cesta.

D. Tábor (4-7 dňové stretnutia mimo bežného prostredia)

Do spomienok sa ukladajú hlavne inten- zívne zážitky. Čas na tábore býva jedným z nich.

V kruhu nových priateľov, mnoho zábavy, spoznávanie a sprostredkovaných zážitkov. Čas prázdnin je typický práve letnými tábor- mi. Dá sa nimi počas roka motivovať a zá- roveň počas jeho priebehu je to vynikajúci čas na formovanie. Hoci je organizovanie finančne aj časovo náročné je to výnimočná forma, ktorá má vo formácii svoje miesto. Umožňuje vznik nových skúseností a pria- teľstiev, teda je to priestor aj na kontakt

a vznik priateľstiev s majoritou alebo inými mladými z rôznych sociálne vylúčených ko- munit. Výsledky fokusových skupín pouka- zujú na dôležitosť tohto spôsobu formácie.

E. Výlety (púte, poznávacie zájazdy, túry)

Tvoria podstatnú zložku formácie. Sprostredkovávajú sa silné zážitky upevňujú sa priateľstvá, otvárajú nový svet pre člove- ka. Je to odporúčaný doplnok duchovného rozvoja, v prípade púte na významné du- chovné miesta.³⁴ Veľmi dobre funguje ako stimul pre ďalšie aktivity alebo ako motivá- cia pri dochádzke. Z výsledkov nášho vý- skumu vyplýva, že takéto púte a výlety silne stimulovali pozitívnu zmenu.

F. Domáce stretnutie

Navštíviť ľudí v priamo v ich domove je pomerne silný spôsob formácie. Takto sa intenzívne vstupuje do života človeka a jeho rodiny. Je to dobrý stimul k ďalšej aktivite a zároveň vynikajúcim preventívnym opatre- ním pred stratou motivácie ďalej sa formo- vať. Problémom pri tejto forme je nevyhnut- nosť dôvery a teda potreba dobrého vzťahu. Vstúpiť do domu znamená vstúpiť do intím- nej zóny.

G. Bohoslužby a modlitby

Priestor predovšetkým pre duchovné zážitky a formovanie, avšak majú malý for- mačný účinok, ak to nie je podporené ďalší- mi tu spomínanými výchovno-vzdelávacími postupmi. Treba brať na zreteľ aj nutnosť prispôbiť sa mentalite, ako odporúča smernica pre pastoráciu Rómov.³⁵ Zároveň je potrebné zvýšiť mieru angažovanosti napr. miništrovanie, spev, kapela, čítanie Božieho

³⁴ SMERNICE PRE PASTORÁCIU RÓMOV, Pápežská rada pre pastoráciu migrantov a cestujúcich, bod 70 - 73.

slova, príprava priestoru, upratanie priestoru a pod. Je to významný zjednocujúci prvok pre celý súbor malých spoločenstiev.

H. Príležitostné športové podujatia a kultúrne podujatia

Napr. plesy, tancovačka, karneval, vianočný večierok, Mikulášske posedenie, športový deň, športový turnaj, vedomostná olympiáda, súťaž v zručnostiach, talentová súťaž, opekačka, Deň rodiny, odpustová slávnosť, birmovka, krst, prvé sväté prijímanie, sobáš a iné. Zúčastňovať sa a tvoriť jednorazové programy, tvorí nezanedbateľnú zložku formovania. Zvyšuje mieru angažovanosti. Do organizácie a tvorby by sa mali zapojiť členovia komunity. Takto je to ideálna možnosť na sebarealizáciu a pozitívnu motiváciu. Vytvára sa priestor na tvorbu a upevnenie vzťahov aj s majoritou. Utužujú sa vzťahy v komunite. Dobré prichystané podujatie pomáha tvoriť pozitívny obraz o Rómoch. Ak je v slávnostnom duchu, vytvára kultúrne pozdvihnutie napr. pekne

6.5 Ako používať moduly

Aj keď ide o neformálne vzdelávanie, dá vame mu istú formu, aby sme dosiahli väčší úspech. Modulový systém ponúka ucelený balík tém pre formáciu s návrhom cieľov, obsahov a možných spôsobov ich prevedenia s doporučenými aktivitami a doplnkami, ktoré majú pomáhať.

Zváženie poradia na základe charakteru komunity

Ako už bolo spomenuté, ak moduly nemajú priamu nadväznosť, ich poradie je

pripravené prvé sväté prijímanie zostane hlboko v pamäti ako pozitívna skúsenosť. Aj z výsledkov mapovania môžeme konštatovať dôležitosť takýchto podujatí pre formáciu. Mnohokrát ich viac posunulo takéto podujatie ako poldňová prednáška, či celé mesiace práce vo formáčnej skupinke.

I. Mentoring - koučing

Osobné venovanie sa človeku, za účelom osobnostného rastu a rozvoja jeho vodcovských schopností a zručností. Nepracujeme zaňho, ale vedíme ho. Mentor funguje ako pomocník a sprievodca po celú dobu, motivuje ho a poskytuje mu spätnú väzbu. Nie je nutné robiť všetko sám, v tejto oblasti môžeme využiť viaceré organizácie, ktoré sprostredkujú mentoring. Formácia budúcich lídrov sa nesmie podceňovať. Bez vlastných lídrov nebude proces inklúzie z dlhodobého hľadiska fungovať a preto kvalitný dobre vzdelaný a vychovaný líder budú v budúcnosti dobrými spolupracovníkmi.

ľubovoľné. Práve preto je potrebné všímať si charakter komunity a mladých ľudí, ktorí k vám prichádzajú. Každá sociálne vylúčená komunita má drobné rozdielnosti. V pozitívnych i negatívnych smeroch. Prípadne aj skupina, ktorú zaujmete vašou ponukou, môže vykazovať isté odlišnosti voči zvyšku komunity. Preto je dobré zvážiť postup preberania jednotlivých modulov a určiť si prioritu na základe odhadu potrieb a potenciálu komunity.

Malé formáčne skupinky

Bez zriadenia a fungovania v malých formálnych skupinách to nepôjde. Hoci ich efektivita sa zdá na prvý pohľad malá, ale bez pravidelného stretávania a spoločného zdieľania je ťažké dosiahnuť výraznejšie pokroky. Hoci nie každý bude chcieť chodiť a stretávať sa pravidelne, ale tí, ktorí chcú, tým sa treba venovať. Oni budú tvoriť istý druh jadra, vďaka ktorému sa bude meniť aj okolie.

Nielen mladí, ale vtáňovať celé rodiny

Aj keď tento manuál je predovšetkým pre mladých, netreba zabúdať aj na dospelých a formovať tak celé rodiny. Skúsenosť hovorí, že ak sa nezachytáva celá rodina, tak práca z mladými nemusí mať požadovaný dopad. Preto aj keď starší nemusia byť priamo zainteresovaní, ale môžu byť aspoň čiastočne zachytení cez rôzne príležitostné akcie, kde sa im ich deti môžu predviesť v inom svetle. Preto je dobré ponúkať aj celorodinné aktivity.

Aktivita predchádza informáciu

Pri každom module je potrebné mať na pamäti dôležitosť zážitku, ktorý napomáha prijať teóriu a zároveň motivuje k ďalšej činnosti. Aktivity a doplnky, ktoré sú uvedené pri jednotlivých moduloch, sú len „nástreľom“, istotne jestvuje široká paleta rôznych pestrých aktivít.

Úvodný a záverečný test

Každý modul, prípadne tému modulu je vhodné začať testom, kde si jednotlivci môžu preveriť vedomosti z danej oblasti. Zároveň na konci modulu sa urobí znova, aby sa zistil posun či úspešnosť odovzdania

informácie. Túto prax netreba podceňovať. Ľudia zvyknú tvrdiť, že všetko vedia. Test im takto ukáže ich nedostatky. Zároveň znovu napísanie toho istého testu na konci bude ukazovať nielen schopnosti vyučovaných ľudí, ale aj úspešnosť odovzdania vedomostí. Samotný test je potrebné naformulovať na základe obsahov a cieľov modulov a náročnosť zvoliť podľa odhadovaných schopností. Výsledky testov môžu tvoriť vysvedčenie pre jednotlivca, ktoré raz v roku dostanú alebo zvoliť formu nejakého zberu modulov, čo by ich motivovalo zúčastňovať sa aj dlhodobej formácie.

Zmysel kľúčovej vety

Kľúčová veta zohráva významnú úlohu pri zapamätávaní informácií. Môže sa to zdať detské, či malicherné, ale funguje to. Jednoduché heslá fungujú ako kľúče k zapamätaniu a zároveň budúcemu pripomenutiu. Človeku sa pri spomienke na dané heslo vynoria zážitky a aktivity, ktoré robil aj informácie, ktoré počul. Možno nie v každom module je vybraná ideálna veta, preto nie je nutnosťou používať práve ju, ak je vhodnejšia alternatíva.

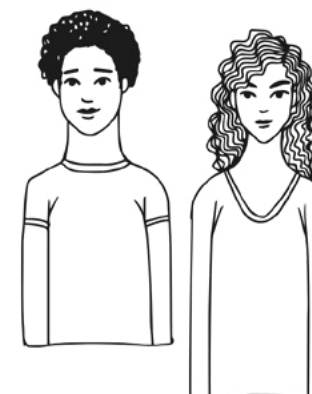
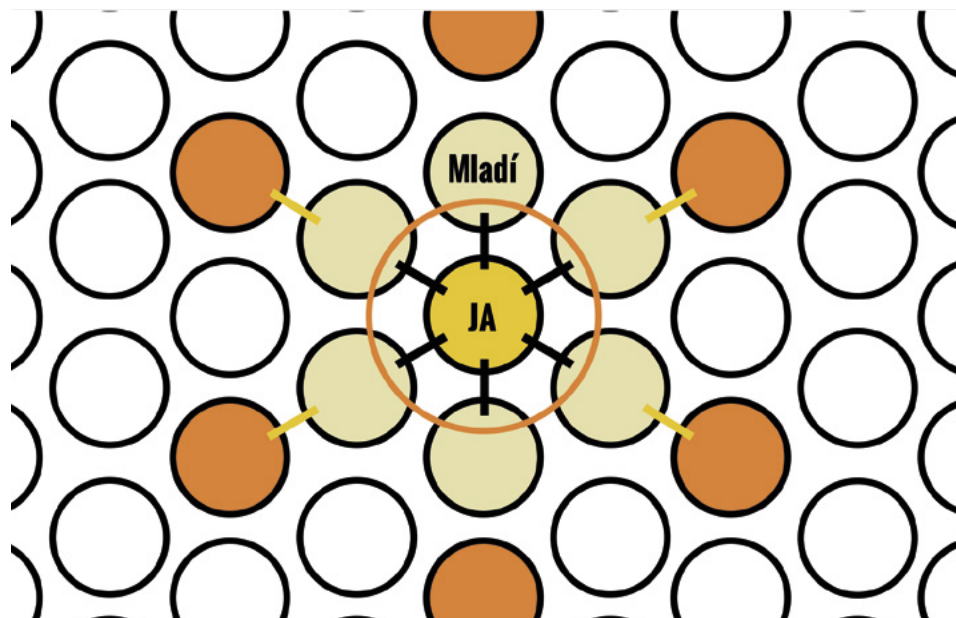
Mentoring pre mladých s potenciálom

Neodmysliteľnou formou je mentoring. Mnoho mladých Rómov zo sociálne vylúčených komunít má na to, aby dosiahli oveľa viac ako ich rovesníci a mohli by z nich vyrásť skvelí hudobníci, podnikatelia, politici, lídri, kňazi, učelia a pod. Týmto talentovaným ľuďom treba venovať náležitú pozornosť a vychovávať ich. Výchova takýchto lídrov vedie k rozširovaniu vplyvu.

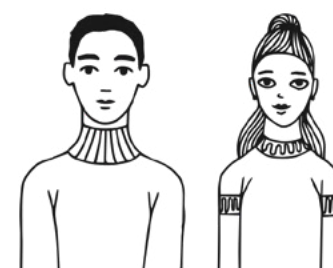
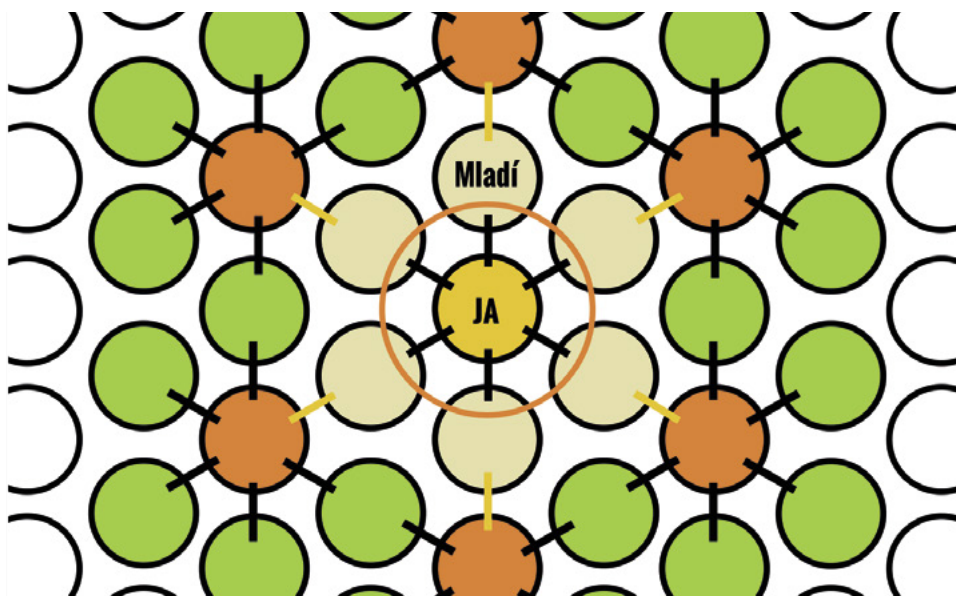
³⁵ SMERNICE PRE PASTORÁCIU RÓMOV, Pápežská rada pre pastoračiu migrantov a cestujúcich, bod 61.

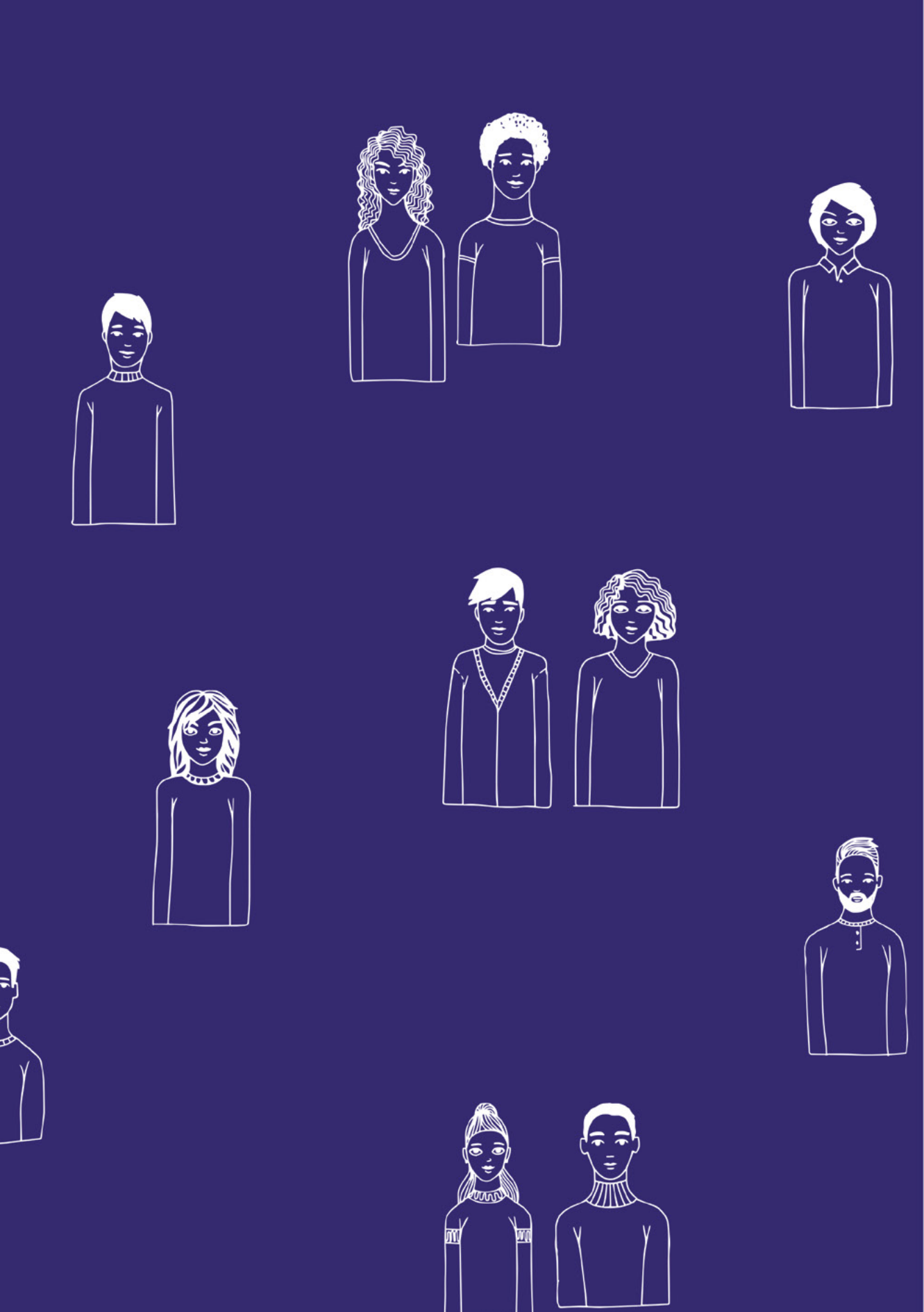
Obrázok č. 11:

Intenzívna práca s malou skupinou mladých prinesie ovocie v tej podobe, že sa posunú.

Obrázok č. 12:

Po 10 rokoch môžeme mať okolo seba združených nových lídrov, ktorý sa môžu venovať ďalším mladým. A tak sa kruh vplyvu rozširuje.

07

MODULY V JEDNOTLIVÝCH OBLASTIACH

Oblasť	Modul	Témy modulu	Strana
Rodina	Manželstvo	Manželský vzťah	85
		Sexualita	86
		Zodpovedné rodičovstvo	87
	Výchova	Výchova detí	89
		Výchova - rozvoj talentov	90
		Problematické deti	91
	Život v rodine	Spoločný čas v rodine	93
		Vzťahy v rodine	94
Životný štýl	V zdravom tele zdravý duch	Starostlivosť o zdravie	96
		Čistota pol života	97
		Stravovanie	98
		Pohyb a šport	99
	Environmentálna výchova	Recyklácia odpadu	101
		Vážime si prírodu	102
		Domáce zvieratá	103
	Voľný čas	Umenie pre radosť z krásy	105
		Hobby	106
	Závislosti	Návykové látky	108
		Hazard a hry	109
		Internet a sociálne siete	110
Finančná gramotnosť	Financie	Finančné hospodárenie v domácnosti	112
		Zadlženosť jednotlivcov a celých rodín	113
		Šetrenie	114
	Majetok	Osobné vlastníctvo	116
		Dom a záhrada, ulica	117

Oblasť	Modul	Témy modulu	Strana
Spoločnosť	Vzťah k sebe	Moja hodnota	119
		Budúcnosť je v mojich rukách	120
	Vzťah k ľuďom	Priateľstvo je vzácny dar	122
		Rasizmus a predsudky	123
	Vzťah k verejnosti	Vláda	125
		Služby	126
Viera	1. Sme stvorení s túžbou po Božej láske	Boh je milosrdný a rád odpúšťa	128
		Si stvorený, aby si bol milovaný	129
		Božia láska a Božia spravodlivosť	130
	2. Každý verí, ale ty môžeš veriť správne	Veriť podľa Božieho slova	132
		Desatoro a Ježišove prikázania	133
		Čo sa stalo, keď Ježiš zomrel na kríži	134
	3. Spasení milosťou skrze vieru	Spása skrze vieru	136
		Odovzdanie života Kristovi	137
		Kto je Svätý Duch	138
	4. Sloboda v Kristovi	Nemusíš žiť v hriechu	140
		Zriekanie sa a oslobodenie z pút okultizmu	141
		Potrebuješ odpustiť, aby ti bolo odpustené	142
		Tiene predkov	143
	5. Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi	Svätý Duch a Turíce	145
		Svätý Duch Ťa volá do spoločenstva veriacich	146
		Cirkev živého Boha - tvoj domov	147
	6. Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev	Čo si dostal od Boha, keď si bol pokrstený	149
		Keď prijímaš Eucharistiu, prijímaš Ježiša	150
		Boh a manželstvo	151
		Liturgia	152

7.1 Oblasť Rodina

84

Názov:	Manželstvo	Oblasť:	Rodina
Prečo táto téma:	Rodina je základnou bunkou spoločnosti. Základom rodiny je manželstvo medzi mužom a ženou. Je to ale vzťah, o ktorý sa treba starať a správne ho pestovať. Tento modul sa venuje len samotným manželom, nie výchovou detí. Ideálne je, ak ho absolvuje pár. Problémom tohto modulu je nutnosť zmeniť povahu tém k potrebám jednotlivca. Iný prístup zvolíme ak formujeme mladých slobodných a iný ak formujeme už manželov.		
Priorita:	Téma má pomerne veľkú prioritu. Obzvlášť pri mladých slobodných, pri formovaní postojov k sexualite, rodičovstvu a manželstvu.		
Hlavné ciele:	Pochopiť a prijať svoju rolu v manželstve a rodine. Rozumieť svojej plodnosti a možnostiam ako plánovať rodičovstvo. Rozumieť, že muži a ženy sú rozdielni nielen telesne, ale aj duševne. Prevencia pred adolescentným tehotenstvom.		
Čo predchádza túto tému:	Bez predchádzajúcich tém.		
Aké témy nadväzujú:	Nadväzuje modul Výchova.		
Periodicita:	Modul je vhodné opakovať po zmene stavu. Ak sa preberal pred manželstvom, tak potom po vstupe do manželstva približne po dvoch rokoch.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Manželský vzťah	Téma 2: Sexualita	Téma 3: Zodpovedné rodičovstvo

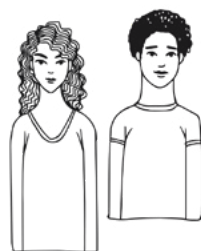
85

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Manželstvo
Názov témy modulu:	Manželský vzťah/Vzťah medzi mužom a ženou
Cieľ:	Viesť k vytváraniu zdravého a pevného manželského vzťahu. Pracovať na správnom fungovaní rodiny. Učiť sa správne žiť svoju rolu.
Obsah:	Úloha muža a ženy v rodine. Manželská komunikácia. Riešenie konfliktov. Zmierenie. Spoločný čas. Výber manželského partnera (v prípade slobodných).
Forma:	Víkendové kurzy. Práca vo formačnej skupinke.
Naspamäť:	Manželstvo je ako kvet – ak sa oň nestaráme zvädne.
Literatúra:	Kurz prípravy na manželstvo (vydala KBS), Manželská láska a dar života, Päť jazykov lásky, Láska a úcta, Hranice v manželstve, Recept na dobré manželstvo, Budem Ťa milovať a ctiť, A nikdy Ťa neopustím, Milovať a ctiť navždy, Výstup na horu manželstva.
Nástrahy:	Pri preberaní témy nemiešať slobodných s manželmi. Manželský pár preberá spoločne.
Aktivity:	Manželské večery, Kurz Rúť, Kurz prípravy na manželstvo, Deň rodiny.
Doplňky:	Kniha: Sedm princípů spokojeného manželství
Spolupráca:	Spolupráca s organizáciami, ktoré robia rôzne kurzy pre manželov, Centrá pre rodinu.

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Manželstvo
Názov témy modulu:	Sexualita
Cieľ:	Vnímať rozdiely medzi mužom a ženou. Povzbudenie k prijatiu seba a svojej sexuality. Prijatie a rozvíjanie svojej roly v manželstve. Chápať, že rozdiely sú potrebné na spoločné dopĺňanie sa.
Obsah:	Rozdiely medzi mužom a ženou. Sexualita ako budovanie vzťahu v manželstve. Zranenia v sexuálnej oblasti. Hodnota ženy. Hodnota muža. Pudy a vášne vo vzťahu k vôli. Čistota a vernosť. Rôzne možnosti prejavov lásky.
Forma:	Víkendové kurzy. Práca vo formačnej skupinke.
Naspamäť:	Rozdiely nie sú na to, aby nás rozdeľovali, ale aby sme sa dopĺňali.
Literatúra:	Kurz prípravy na manželstvo (vydala KBS), Manželská láska a dar života, Päť jazykov lásky, Muži sú z Marsu, ženy z Venuše, Sex - šľahačka na torte, Nebojte sa sexu (Alebo miluj a rob čo chceš), Sex ako ho nepoznáte, Radostná zvesť o sexe a manželstve, Milovať a ctiť - Sexualita.
Nástrahy:	Nezamerať sa len na sex, ale hovoriť o rozdieloch medzi mužom a ženou.
Aktivity:	Manželské večery, Kurz Rúť, Kurz prípravy na manželstvo, Deň rodiny.
Doplňky:	Film: Po čom ženy túžia. Video: Rozdiely medzi mužom a ženou.
Spolupráca:	Spolupráca s organizáciami, ktoré robia rôzne kurzy pre manželov, Centrá pre rodinu.

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Manželstvo
Názov témy modulu:	Zodpovedné rodičovstvo
Cieľ:	Povzbudenie k prijatiu seba a svojej sexuality. Rozumieť svojej plodnosti a vedieť si plánovať deti. Vedenie k vernosti. Prevencia pred promiskuitným životom. Prevencia pred adolescentným tehotenstvom.
Obsah:	Prirodzené metódy plánovania rodičovstva. Príprava na zodpovedné rodičovstvo. Význam zdržanlivosti pri symptotermálnej metóde. Nástrahy promiskuitného života. Význam zdržanlivosti vo vzťahu.
Forma:	Víkendové kurzy. Práca vo formačnej skupinke. Individuálna práca s konkrétnym manželským párom.
Naspamäť:	Plodnosť je dar, ktorý si treba vážiť.
Literatúra:	Kurz prípravy na manželstvo (vydala KBS), Manželská láska a dar života, Päť jazykov lásky, Kniha o rodičovstve, Dar lásky pre rodičov, www.lpp.sk.
Nástrahy:	Pre intímnu povahu témy je dobré osobitne pracovať s mužmi a ženami.
Aktivity:	Manželské večery, Kurz Rúť, Kurz prípravy na manželstvo, Deň rodiny.
Doplňky:	Video: Vznik a vývin nového života, Od počatia po narodenie.
Spolupráca:	Spolupráca s organizáciami, ktoré robia rôzne kurzy pre manželov, Fórum života, Centrá pre rodinu. Využiť skúsenosti odborníkov z iniciatívy Prolife.

Názov:	Výchova	Oblasť:	Rodina
Prečo táto téma:	Častým problémom býva, že deti vychováva ulica. Rodičia zanedbávajú svoj výchovný potenciál a nespokupujú s výchovnými inštitúciami. Tento modul má pomôcť usmerniť rodičov.		
Priorita:	Má vyššiu prioritu, pretože otvára možnosti ďalšieho formovania detí.		
Hlavné ciele:	Pomôcť zhostiť sa úlohy rodiča. Prijať dieťa, také aké je. Uvedomiť si zodpovednosť za výchovu svojho dieťaťa. Predstaviť základné výchovné postupy a princípy a ich postupnú aplikáciu. Rozvoj talentov dieťaťa.		
Čo predchádza túto tému:	Téma nadväzuje na modul Manželstvo.		
Aké témy nadväzujú:	Nadväzuje modul Život v rodine.		
Periodicita:	Tento modul je potrebné preberať až s rodičmi. Dobré opakovať, približne raz za päť rokov.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Výchova detí	Téma 2: Výchova - rozvoj talentov	Téma 3: Problematické deti

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Výchova
Názov témy modulu:	Výchova detí
Cieľ:	Viesť rodičov k aktívnemu záujmu o výchovu detí. Cítiť zodpovednosť.
Obsah:	Predstavenie základných princípov výchovy. Jednotná výchova otca a matky. Riziká a dôsledky nejednotnej výchovy v rodine. Zapojenie detí do pomocných prác v rodine. Digitálne technológie a deti.
Forma:	Návšteva v rodine. Poldenná prednáška. Víkendovka. Osobné poradenstvo. Osobné sprevádzanie rodín - mentoring.
Naspamäť:	Ak chcete dobre vychovávať svoje deti, miňte na ne dvakrát viac času a dvakrát menej peňazí.
Literatúra:	Päť jazykov lásky pre deti, Klub nerozbitných detí, Milovať a ctiť - Výchova detí, To keby sme vedeli predtým, než sme mali deti. Vzťahová výchova.
Nástrahy:	Nečerpať z výchovných smerov, ktorých zlé výsledky vidíme dnes. Nečerpať literárne zdroje podporujúce LGBTI s deštruktívnym dopadom na myslenie detí v oblasti sexuality.
Aktivity:	Simulácie rôznych situácií. Kurz Samuel
Doplňky:	Kniha: Veľká kniha rodičovstva.
Spolupráca:	Centrá pre rodinu.

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Výchova
Názov témy modulu:	Výchova - rozvoj talentov
Cieľ:	Rozpoznať talent detí pre jednotlivé druhy umenia. Definovať oblasti a možnosti (formy) prirodzeného rozvoja talentu v rodine, škole, cirkevnom spoločenstve a pod.
Obsah:	Potreba vychovávať deti k umeniu, estetike a kráse. Podpora a pomoc talentovaným deťom - krúžky, mimoškolské vzdelávanie. Práca na talente.
Forma:	Spolupráca s rodinou. Návšteva v rodine. Poldenná prednáška. Osobné poradenstvo.
Naspamäť:	Talent je jedno percento úspechu, ten zvyšok je každodenná drina.
Literatúra:	Kniha: Talent v akcii - vyhľadávanie a podpora práce s talentovanou mládežou.
Nástrahy:	Táto téma nie je o tom, aby vedúci rozvíjal talenty, ale o tom, aby k tomu stimuloval rodičov.
Aktivity:	Talentová súťaž. Verejná prezentácia diel.
Doplňky:	Film: Orol Eddie, Život chrobáka, Ratatouille
Spolupráca:	Spolupráca s miestnou základnou umeleckou školou. Prepojenosť s mentoringom, umeleckými dielňami, klubmi, telesami a centrami pri rómskej misii, ostatnými umeleckými inštitúciami.

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Výchova
Názov témy modulu:	Problematické deti
Cieľ:	Prijatie inak obdarených detí do rodiny. Hľadanie spôsobov rozvoja týchto detí. Široká spolupráca pri starostlivosti a rozvoji detí.
Obsah:	Predstavenie základných porúch správania a učenia, mentálne a fyzické postihy. Výchovné špecifiká. Odporúčanie pomocných prostriedkov a inštitúcií. Prijatie inak obdarených detí do rodiny.
Forma:	Návšteva v rodine. Poldenná prednáška. Osobné poradenstvo. Príležitostná osvetová akcia (Svetový deň povedomia o autizme).
Naspamäť:	Každý je v niečom výnimočný, len jeho výnimočnosť musíme nájsť.
Literatúra:	Klub nerozbitných detí - Slávka Kubíková
Nástrahy:	Vyhnúť sa zosmiešňovaniu detí alebo ich rodičov.
Aktivity:	Návšteva inštitúcií venujúca sa takýmto deťom. Poradenstvo u špecialistu. Osobné svedectvá rodičov, ktorý majú také deti.
Doplňky:	Príhovor Svätého otca na Svetovom stretnutí mládeže 2019 v Paname. Film: Moja ľavá noha, Forrest Gump.
Spolupráca:	Môžeme spolupracovať s konkrétnymi občianskymi združeniami, centrami či školami, ktoré pracujú s deťmi, ktoré majú svoj osobitý problém.

Názov:	Život v rodine	Oblasť:	Rodina
Prečo táto téma:	Pod slovom rodina sa v rómskych komunitách chápe široký rodinný strom, teda nielen rodičia a deti, ale aj starý rodičia, ujovia, tety, bratrance, sesternice. Preto je potrebné venovať tejto problematike náležitú pozornosť. Okrem toho tento modul pojednáva o spoločnom trávení času, s čím v minulosti nebol problém, ale dnešný charakter zamestnania a vplyv médií spôsobuje minimalizáciu spoločne stráveného času.		
Priorita:	Priemerná		
Hlavné ciele:	Pochopiť potrebu spoločného trávenia času v rodine. Prevencia pred škodlivými vzťahmi v rodine.		
Čo predchádza túto tému:	Voľne túto tému predchádzajú moduly z oblasti Rodina.		
Aké témy nadväzujú:	Nemá nadväznosť		
Periodicita:	Modul opakujeme podľa potreby a okolností, napr. ak dieťa mladých rodičov vstupuje do škôlky.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Spoločný čas v rodine	Téma 2: Vzťahy v rodine	

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Život v rodine
Názov témy modulu:	Spoločný čas v rodine
Cieľ:	Vnímať potrebu spoločného trávenia času. Naučiť rodiny tráviť spoločný čas. Ponúknuť rôzne spôsoby trávenia spoločného času.
Obsah:	Dôležitosť spoločného času v rodine. Spoločné stolovanie. Spoločná práca. Spoločná zábava.
Forma:	Krátka prednáška na túto tému. Dôležitosť skúšania. Počas celej formácie je dobré tvoriť aktivity pre celú rodinu.
Naspamäť:	Čas, ktorý strávime s rodinou nikdy nie je stratený.
Literatúra:	Ako získať VIAC ČASU pre rodinu.
Nástrahy:	Nestačí pripraviť len prednášku, je potrebné viesť k praktickej skúsenosti.
Aktivity:	Meranie času stráveného spoločne v rodine, spoločné hry, výlety, spoločná práca, tvorba diela, služba. Plán na rozpočet výletu.
Doplňky:	Vhodný rodinný film.
Spolupráca:	Centrá pre rodinu (Rodinkovo, Sigord...).

Oblasť:	Rodina
Názov modulu:	Život v rodine
Názov témy modulu:	Vzťahy v rodine
Cieľ:	Vedieť na čom stoja dobré vzťahy. Rozumieť čo prináša odpustenie a čo neodpustenie. Vedieť využiť prevenciu a poradenstvo pri narušených vzťahoch. Chápať svoju úlohu v rodine. Vedieť používať pozitívny spôsob komunikácie.
Obsah:	Moje miesto v rodine. Hierarchické vzťahy v rodine, autorita otca, láska matky a poslušnosť detí, roly: otca, matky, detí, súrodencov. Sanácia vzťahov a eliminácia zlých návykov. Nezdravé vzťahy. Komunikácia pozitívna a negatívna. Odpustenie.
Forma:	Poldenná prednáška. Práca vo formáčnej skupinke.
Naspamäť:	Moja rodina má v mojom srdci jednoznačne prednosť pred prácou či pred službou. V práci som nahraditeľný, v rodine nie.
Literatúra:	Rodina žije z lásky. Rozprávania a mlčanie/medzigeneračná komunikácia v rodine. Konflikt, zmierovanie, zmierovacie rady. Riešenie konfliktov. Milovať a ctiť - úcta v rodine.
Nástrahy:	Nehrať rolu sudcu.
Aktivity:	Tvorba svojho rodokmeňa. Vzájomné zmierenie. Svedectvá rodičov, detí. Simulácia modelových situácií.
Doplňky:	Kniha: Strom života našej rodiny (Kniha pro zaznamenávání rodokmenu a rodinné historie) Můžeme sa inšpirovať knihami: Babička, rozprávaj; Dedko, rozprávaj.
Spolupráca:	Centrá pre rodinu (Rodinkovo, Sigord...).

7.2 Oblasť Životný štýl

Názov:	V zdravom tele zdravý duch	Oblasť:	Životný štýl
Prečo táto téma:	Podľa štúdií o zdraví v rómskych komunitách sa jednoznačne ukazuje horší zdravotný stav oproti majorite. Preto táto téma má svoje miesto vo formácii a je potrebnou súčasťou k dosiahnutiu sociálnej inklúzie.		
Priorita:	Aj napriek tomu, že tento problém je zjavný, jeho priorita je nižšia. Dôvodom je to, že najskôr sa človek musí formovať z vnútra, aby sme mohli dosiahnuť vonkajšie viditeľné znaky.		
Hlavné ciele:	Uvedomiť si nesprávnosť hygienických návykov a ich postupnú zmenu. Chápať vzťah medzi starostlivosťou o zdravie a zdravotným stavom. Motivovať k zdravému životnému štýlu v rámci svojich možností.		
Čo predchádza túto tému:	Túto tému predchádzajú témy týkajúce sa vnútorného formovania človeka.		
Aké témy nadväzujú:	Voľne nadväzujú moduly z oblasti Životný štýl a Spoločnosť.		
Periodicita:	Je vhodné tému občas pripomínať, hlavne vzhľadom k meniacemu sa sociálnemu statusu. Obzvlášť, keď sa žena stáva matkou.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Starostlivosť o zdravie	Téma 2: Čistota pol života	Téma 3: Pohyb a šport

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	V zdravom tele zdravý duch
Názov témy modulu:	Starostlivosť o zdravie
Cieľ:	Pochopiť potrebu starostlivosti o svoje zdravie. Chápať dôsledky zanedbania. Vedieť rozlíšiť, kedy navštíviť lekára a kedy volať rýchlu zdravotnú pomoc. Vedieť sa postarať o chorého člena rodiny.
Obsah:	Základná starostlivosť o svoje zdravie a zdravie detí. Čo škodí zdraviu. Pedikulóza. Kedy volať záchranku. Prevencia. Rozpoznávanie základných chorôb (chrípka, zápal, infarkt, otrava, žltáčka). Oboznámenie z psychickými chorobami. Základy starostlivosti o chorého.
Forma:	Poldenné prednášky a aktivity s odborníkom, príležitostná aktivita ku svetovému dňu chorých. V niektorých prípadoch aj osobná domáca návšteva. Usmerňovanie v mentoringu.
Naspamäť:	Zdravie máme len jedno.
Literatúra:	Veš dětská, pedikulóza a možnosti odvěšivování. http://www.janabendova.blog/nevolaj-mi-sanitku-laska-alebo-kedy-volat-155/
Nástrahy:	Znevažovanie a zosmiešňovanie. Získať si dôveru a porozumenie že je to pre ich dobro.
Aktivity:	Simulovaný výjazd záchranky. Hra na chorého a ošetrojúceho. Simulácia rôznych chorôb a akútneho riešenia.
Doplňky:	Video: The Choice (https://www.youtube.com/watch?v=_HENohs6yYw) Organ Story (https://www.youtube.com/watch?v=y5rita8a9_E)
Spolupráca:	Spolupráca s osvetárkami, osvetu zdravia v rámci projektu „Zdravé regióny“.

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	V zdravom tele zdravý duch
Názov témy modulu:	Čistota pol života
Cieľ:	Získať vnútornú motiváciu k dodržiavaniu hygieny. Rozumieť, že hygiena je základnou prevenciou.
Obsah:	Základy osobnej a domácej hygieny a dodržiavanie hygieny odevov.
Forma:	Poldenné prednášky a aktivity s odborníkom. V niektorých prípadoch aj osobná domáca návšteva. Usmerňovanie v mentoringu. Usmerňovanie a vedenie počas dlhších táborových stretnutí.
Naspamäť:	Čistota pol života
Literatúra:	Hygienické návyky Péče o zdraví (Učebnice pro 6. - 9. r. ZŠ)
Nástrahy:	Nezосmiešňovať
Aktivity:	Simulácia jednotlivých hygienických návykov. Simultánna ukážka šírenia niektorých chorôb.
Doplňky:	Kniha: Filipove dobrodružstvá
Spolupráca:	komunitné centrá, červený kríž, charita

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	V zdravom tele zdravý duch
Názov témy modulu:	Stravovanie
Cieľ:	Pochopiť rozdiel medzi zdravým stravovaním a nezdravými formami, hraničiacimi s psychickými poruchami v príjme potravy. Upozorniť na nezdravé prejedanie sa a nezdravé jedlá, vytvoriť zodpovednosť za jedlo a úctu k tomu, že ho máme (neplytvať jedlom, nevyhadzovať ho).
Obsah:	Základy zdravého stravovania a zdravej výživy, potreba pitia čistej vody, zelenina a ovocie. Ako lacno a chutne navariť - recepty. Spoločné stolovanie - čas pre spoločnú komunikáciu.
Forma:	Poldenný kurz o varení a zdravom stravovaní. Príležitostná akcia.
Naspamäť:	Jem preto, aby som žil. Nežijem preto, aby som jedol.
Literatúra:	Kniha: Jedlo ako jed, jedlo ako liek
Nástrahy:	Zdravé stravovanie treba prispôbiť reálnym možnostiam rodiny.
Aktivity:	Kuchárska súťaž. Simulácia stolovania. Tvorba komunitnej kuchárky. Netradičné varenie a pečenie.
Doplňky:	Kniha: Filipove dobrodružstvá
Spolupráca:	Róm varí Rómom.

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	V zdravom tele zdravý duch
Názov témy modulu:	Pohyb a šport
Cieľ:	Rozumieť potrebe pohybu. Vyberať si vedome pohyb namiesto lenivosti a pohodlnosti (schody, verejná doprava, výlety, túry a pod.).
Obsah:	Zdravá aktivita, šport, prirodzený pohyb verzus sedavý spôsob života, tanec ako jeden zo spôsobov pohybu. Základné cviky pre rôzne potreby (bolesti chrbtice, chudnutie, posilnenie).
Forma:	Výlet - túra, športové podujatia, krúžky, tanečné kurzy.
Naspamäť:	V zdravom tele zdravý duch
Literatúra:	Kniha: Pohyb ako liek, V tejto oblasti je mnoho zaujímavých kníh.
Nástrahy:	Kniha: Pohyb ako liek, V tejto oblasti je mnoho zaujímavých kníh.
Aktivity:	Najrôznejšie športové hry. Skúšať netradičné športy. Usporiadávať turnaje a jednoduché súťaže. Vytvoriť komunitné fitness centrum.
Doplňky:	Ísť von. Ukážky videí s cvičením.
Spolupráca:	S miestnou školou (telocvičňa)

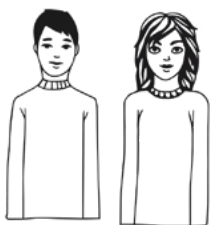
Názov:	Environmentálna výchova	Oblasť:	Životný štýl
Prečo táto téma:	V sociálne vylúčených komunitách býva veľkým problémom odpad, ktorý sa hromadí a tvorí po okolí čierne skládky. Špina je potom všadeprítomná a tvorí nezdravé životné prostredie, v ktorom sa množia hlodavce a patogény. Téma má pomôcť k tvorbe zdravého životného priestoru. Zabráneniu nezmyselnej devastácii prírody a usmerneniu vzťahu k domácim zvieratám obzvlášť psom.		
Priorita:	Modul má nižšiu prioritu.		
Hlavné ciele:	Cítiť zodpovednosť za stav životného prostredia. Začať aktívne pracovať na zdravom životnom prostredí vo svojej tesnej blízkosti. Zamedzeniu tvorby čiernych skládok. Motivovať k separovaniu odpadu.		
Čo predchádza túto tému:	Predchádzať by mali formálne témy o hodnote človeka.		
Aké témy nadväzujú:	Nepriamo nadväzujú na témy z oblasti životný štýl.		
Periodicita:	Jednotlivé témy je potrebné občas znovu pripomenúť. Hlavne v jarom období, keď sa roztopí sneh a ukáže sa množstvo nečistôt. Tiež v čase očkovania psov, premnoženia hlodavcov a iných nepriaznivých situácií.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Recyklácia odpadu	Téma 2: Vážime si prírodu	Téma 3: Domáce zvieratá

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Environmentálna výchova
Názov témy modulu:	Recyklácia odpadu
Cieľ:	Spoznať problematiku odpadu. Problém znečisťovania a škodlivosti. Naučiť sa triediť odpad. Cítiť zodpovednosť za znečisťovanie.
Obsah:	Škodlivosť odpadu. Druhy znečistenia - dôsledky znečistenia. Základné druhy domáceho odpadu, ich triedenie a recyklácia.
Forma:	Teoretická časť nesmie zatieniť praktickú. Vhodné na preberanie vo formálnej skupinke, na poldenných prednáškach, či vytvorenie príležitostnej aktivity, poldenného programu ku dňu zeme.
Naspamäť:	Nemusím žiť na smetisku.
Literatúra:	http://www.triedime.sk , Encyklika Svätého Otca Františka LAUDATO SI o starostlivosti o náš spoločný domov, Environmentálna výchova učebnice.
Nástrahy:	Nezosliesniť človeka a jeho doterajšie návyky, ale vytvárať pocit zodpovednosti. Triedenie a iné ekologické návyky (spotreba vody, nákup ekologicky neškodlivých vecí) je potrebné prispôbiť reálnym možnostiam.
Aktivity:	Ísť spoločne vyčistiť nejakú oblasť od smetí. Praktické ukážky triedenia. Dokumentárny film o odpade, recyklácii a dôsledkoch znečistenia.
Doplňky:	Na internete nájdeme množstvo videí s touto témou. Dokumentárny film Home - Domov, Wall-E.
Spolupráca:	S miestnou samosprávou: zabezpečenie kontajnera, vriec na triedenie odpadu a pod.

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Environmentálna výchova
Názov témy modulu:	Vážime si prírodu
Cieľ:	Vnímať hodnotu životného prostredia a zodpovednosť za jeho utváranie. Nadchnúť sa krásou prírody. Prevencia pred nezmyselným ničením rastlín a zabíjaním zvierat. Prevencia pred tvorbou čiernych skládok.
Obsah:	Ovocné stromy. Divé zvieratá a človek. Včely a ich nenahraditeľná úloha. Ničenie prírody. Ochrana prírody. Miestne chránené územia a správanie sa v nich.
Forma:	Vhodné je celú tému prezentovať odborne v teréne (v prírode) s malou formačnou skupinkou. Škola v prírode. Skauting.
Naspamäť:	„Človek neprežije bez prírody, príroda bez človeka áno. Ak žiješ v súlade s prírodou, nikdy nebudeš chudobný, ak žiješ podľa mienky ľudí, nikdy nebudeš bohatý.“ (Seneca)
Literatúra:	Ochrana a využívanie prírodných zdrojov (Eva Chmielewská a kol.), Včely (Piotr Socha), Stromy (Piotr Socha, Wojciech Grajkowski).
Nástrahy:	Vyhnuť sa masovým akciám. Dať priestor na kontakt s prírodou.
Aktivity:	Navštíviť niektorú z miestnych chránených oblastí. Navštíviť nejaké znečistené a environmentálne zničené lokality. Výsadba stromov. Zriadenie komunitnej záhrady.
Doplňky:	Dokumentárny film: Home - Domov, video: Muž ktorý sadil stromy, Wall-E, kniha: 50 nápadů pro děti, jak přispět k záchraně planety (Sophie Javna), Filipove ďalšie dobrodružstvá
Spolupráca:	Je dobré nájsť miestneho človeka, ktorý má rád prírodu, skauta, záhradkára, lesníka a pod.

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Environmentálna výchova
Názov témy modulu:	Domáce zvieratá
Cieľ:	Vnímať potreby domácich zvierat a naplňovať ich. Zodpovednosť za ne. Predchádzať tvorbe nezdravých vzťahov ku zvieratám (týranie, zbožšťovanie). Obmedzenie nezákonného chovu. Motivácia ku chovu úžitkových zvierat.
Obsah:	Potreby môjho zvierťa (dane, očkovanie, základné choroby). Domáce úžitkové zvieratá. Úžitok a starostlivosť.
Forma:	Poldenná prednáška, Práca vo formačnej skupinke, Exkurzia.
Naspamäť:	Moje zviera, moja zodpovednosť.
Literatúra:	Dostupné veľké množstvo o chove domácich miláčikov.
Nástrahy:	Odovzdanie témy bez kontaktu zo zvieratami. Citlivosť pri téme psov a zákonných povinností.
Aktivity:	Exkurzia do ZOO, k miestnemu farmárovi. Chov spoločného komunitného zvierťa. Priniesť zvieratá na ukážku.
Doplňky:	Film: Kniha džunglí, Frankenweenie. Video: Ako vycvičiť psa.
Spolupráca:	S miestnym farmárom. Chovateľom cvičiteľom psov.

Názov:	Využívanie voľného času	Oblasť:	Životný štýl
Prečo táto téma:	Téma voľného času je u mladých stále aktuálna. Pretože ak sa voľný čas a potenciál, ktorý je v mladých neusmerní a nevyužije, končí to často získaním zlých návykov. Dávať priestor na zmysluplne využívanie voľného času je neustále potrebné.		
Priorita:	Túto tému nie je nutné preberať teoreticky, ale viesť ju prakticky. Má byť neustálou súčasťou v procese formovania. Aj keď teoretickú oblasť je vhodné rozvinúť po prebratí vnútorných formačných tém.		
Hlavné ciele:	Naučiť sa rozumne využívať voľný čas. Objaviť a učiť sa rozvíjať svoj talent. Podporovať rozvoj pozitívnej rómskej kultúry.		
Čo predchádza túto tému:	Nenadväzuje, ale môže byť spojivom pre jednotlivé moduly.		
Aké témy nadväzujú:	Nemá následnosť, ale má talentovaných viesť k absolvovaniu základnej umeleckej školy, prípadne z hobby vytvoriť živnosť.		
Periodicita:	Opakovanie nie je nutné, pretože táto téma má byť neustálou súčasťou celej formácie.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Umenie pre radosť z krásy		Téma 2: Hobby

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Využívanie voľného času
Názov témy modulu:	Umenie pre radosť z krásy
Cieľ:	Aby začali vnímať odkaz a pozitívny vplyv umenia na osobnosť jedinca. Podpora krásy ženy a dievčaťa. Krása a estetika v domácnosti. Previesť rôznymi formami umenia a podpora k rozvíjaniu talentu.
Obsah:	Krása ženy a dievčaťa. Skúsiť si rôzne spôsoby umeleckého prejavu, výtvarné, divadlo, film, hudba, literatúra. Zútulňovanie svojho domova.
Forma:	Poldenná prednáška. Kurz nejakej umeleckej techniky, tvorivé dieln, návšteva výstavy, divadla, koncertu. Zorganizovanie výstavy, koncertu, nácvik ochotníckeho divadla. Výstup k príležitostnej akcii.
Naspamäť:	„Vo svete existuje zázračný prostriedok dorozumenia. Je to umenie. A aj literatúra.“ (Alexandr Isajevič Solženicyn) „Život bez umenia - hlúposť, na čo je tvor čo netvorí.“ (Majk Spirit)
Literatúra:	Dějiny výtvarného umění (Alois Bauer), Boj každej mladej ženy (Stephen Arterburn, Shannon Ethridge), Nekompromisná (Hannah Farverová)
Nástrahy:	Dať priestor na rozvoj neponáhľať v tejto téme. Talent, ktorý sa nájde podporovať.
Aktivity:	Mikulášske posedenie, vianočný večierok atď. Ísť do kina, divadla, na operu, festival, usporiadať vernisáž. Súťaže talentov. Na vlastnej koži si vyskúšať rôzne druhy umenia.
Doplňky:	Výtvarné dielne pro děti (Susan Schwakeová). Veľa inšpirácií môžeme čerpať na internetových stránkach ako napr. PINTEREST. https://www.webumenia.sk/ http://jaknahudebku.blogspot.com/
Spolupráca:	V spolupráci s miestnou základnou umeleckou školou.

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Využívanie voľného času
Názov témy modulu:	Hobby
Cieľ:	Nachádzať nové spôsoby trávenia času pri rôznych psychických aj fyzických činnostiach a rozvíjať svoju osobnosť.
Obsah:	Predstavenie rôznych spôsobov trávenia voľného času.
Forma:	Ako súčasť stretnutí malej formácie skupinky, príležitostných akcií. Vytvorenie krúžkovej činnosti. Motivovať- organizovať umelecké/tvorivé dielne, športové podujatia, snažiť sa podporiť človeka v tom, čo ho baví napr. hudba, tanec, šport, turistika a pod.
Naspamäť:	Premárnený čas ti už nik nevráti.
Literatúra:	Originálne ručné práce, Nové originálne ručné práce, Biblia v detských ručných prácach (Gillian Chapmanová)
Nástrahy:	Robiť niečo pre niečo. Mať na zreteli vyšší cieľ. (Inklúzia)
Aktivity:	Motivovať - organizovať umelecké/tvorivé dielne, chránené dielne, športové podujatia, turistické prechádzky. Skúsiť na vlastnej koži rôzne spôsoby trávenia voľného času.
Doplňky:	Film: Nedotknuteľní
Spolupráca:	S miestnou školou a Centrom voľného času.

Názov:	Závislosti	Oblasť:	Životný štýl
Prečo táto téma:	V sociálne vylúčených komunitách býva častým problémom oblasť závislostí. Množstvo ľudí rieši svoju ťažkú situáciu alkoholom, drogami, fetovaním či hraním hazardných hier. V dnešnej dobe pribudla aj závislosť na médiách, obzvlášť na internete a sociálnych sieťach. Tento druh závislosti je veľmi rizikový u mladých. Závislosti sú pre človeka škodlivé, pretože škodia jeho telu, ale aj psychike a v neposlednom rade podporuje chudobu a ničí medziľudské vzťahy.		
Priorita:	Aj keď tento modul sa na prvý pohľad zdá veľmi potrebný, slúži skôr ako prevencia pred vznikom závislostí. Teda jeho priorita je nižšia. Tých, ktorý trpia závislosťami potrebujú najskôr zasiahnuť vnútro.		
Hlavné ciele:	Prevencia pred vznikom rôznych závislostí.		
Čo predchádza túto tému:	Témy formujúce vnútro človeka.		
Aké témy nadväzujú:	Voľne nadväzuje modul Voľný čas.		
Periodicita:	Iba vtedy, ak vo formovanej skupine vznikajú tendencie k vzniku závislostí.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Návykové látky	Téma 2: Hazard a hry	Téma 3: Internet a sociálne siete

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Závislosti
Názov témy modulu:	Návykové látky
Cieľ:	Prevenca pred vznikom závislostí na návykových látkach. Rozumieť zlým dôsledkom pri závislostiach.
Obsah:	Závislosť na alkohole. Tvrdé a mäkké drogy. Chemikálie. Prečo človek upadá do závislostí: zvedavosť, ťažké problémy, útek z reality.
Forma:	Práca vo formáčnej skupinke. Poldenná prednáška.
Naspamäť:	Alkohol je nepriateľom ľudstva, ale býva priateľom človeka. Priateľstvo s alkoholom vždy tak dopadne, že človeka o všetko okradne.
Literatúra:	Jestvuje viacero zaujímavých informačných brožúr.
Nástrahy:	Dať téme vážnosť.
Aktivity:	Svedectvo abstinentov. Ukážky dopadu na zdravie.
Doplňky:	Film: The Basketball Diaries, 28 dní,
Spolupráca:	Pomoc s Okresným riaditeľstvom Policajného zboru, majú v každom okrese špecialistov - preventistov.

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Závislosti
Názov témy modulu:	Hazard a hry
Cieľ:	Prevenca pred vznikom závislostí.
Obsah:	Nástrahy hazardu a hier. Útek z reality.
Forma:	Práca vo formáčnej skupinke. Poldenná prednáška.
Naspamäť:	Daremná porta pújde do čorta. Ľahké peniaze, ľahko odídu.
Literatúra:	Jestvuje viacero zaujímavých informačných brožúr
Nástrahy:	Zdôrazniť vážnosť gamblerstva. A motivovať k poctivému získavaniu financií.
Aktivity:	Ukážka simulovaného domáceho rozpočtu a dopadu hazardu. Svedectvá závislých.
Doplňky:	Seriál: Černé zrcadlo S01E02.
Spolupráca:	Pomoc s Okresným riaditeľstvom Policajného zboru, majú v každom okrese špecialistov - preventistov.

Oblasť:	Životný štýl
Názov modulu:	Závislosti
Názov témy modulu:	Internet a sociálne siete
Cieľ:	Uvedomiť si škodlivosť prílišného používania digitálnych technológií, internetu a sociálnych sietí.
Obsah:	Nástrahy internetu a sociálnych sietí. Hoax, vírus, heslá, citlivé informácie, vydieranie a pod.
Forma:	Práca vo formačnej skupinke. Poldenná prednáška. Tábor.
Naspamäť:	Internet nie je skutočný svet.
Literatúra:	Kniha: Digitální demence.
Nástrahy:	Je potrebné viesť k alternatíve. Ak nie som na internete čo mám potom robiť?
Aktivity:	Víkend, tábor bez internetu a mobilov. Diskusia, rozhovor.
Doplňky:	Seriál: Černé zrcadlo (S03E01), (S03E03).
Spolupráca:	Pomoc s Okresným riaditeľstvom Policajného zboru, majú v každom okrese špecialistov - preventistov.

7.3 Oblasť Finančná gramotnosť

Názov:	Financie	Oblasť:	Finančná gramotnosť
Prečo táto téma:	V sociálne vylúčených komunitách býva častým problémom chudoba a veľká miera zadlženosti. Súčasná situácia na Slovensku dáva veľa možností ako vyjsť z tejto ťažkosti, preto mnoho ľudí je možné vyviešť z tejto chudoby. Modul má pomôcť v tomto zápase a je konkrétnou pomocou.		
Priorita:	Téma má vyššiu prioritu.		
Hlavné ciele:	Ukázať možnosti ako vyjsť z chudoby. Motivovať k tomu, aby na tom začal pracovať.		
Čo predchádza túto tému:	Tému nepredchádzajú žiadne moduly. Aj keď odporúčame moduly vnútornej motivácie a formácie.		
Aké témy nadväzujú:	Nepriamo nadväzujú témy modulu Závislosti.		
Periodicita:	Modul je dobrý v období jedného až dvoch rokov zopakovať a tak zistiť posun a motivovať k ďalším krokom		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Finančné hospodárenie v domácnosti	Téma 2: Zadlženosť jednotlivcov a celých rodín	Téma 3: Šetrenie

Oblasť:	Finančná gramotnosť
Názov modulu:	Financie
Názov témy modulu:	Finančné hospodárenie v domácnosti
Cieľ:	Naučiť sa rozumne hospodáriť s financiami. Žiť v takom štandarde, na ktorý mám. Ukázať spôsoby ako vyjsť z chudoby.
Obsah:	Vytvorenie domáceho rozpočtu, sledovanie príjmov a výdavkov.
Forma:	Poldenná prednáška. Práca vo formáčnej skupinke. Domáci rozhovor. Mentoring.
Naspamäť:	Dobre hospodáriť znamená vyhnúť sa zbytočným výdavkom.
Literatúra:	Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2. Milovať a ctiť - Financie v rodine.
Nástrahy:	Pre citlivosť témy je lepšie riešiť domáci rozpočet súkromne
Aktivity:	Tvorba domáceho rozpočtu. Simulácie rôznych finančných okolností, ktoré pomáhajú alebo škodia.
Doplňky:	Film: Šťestí na dosah
Spolupráca:	S Úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity - implementácia Aktualizovaného akčného plánu pre finančné začlenenie na roky 2019-2020 Stratégie SR pre integráciu Rómov do roku 2020.

Oblasť:	Finančná gramotnosť
Názov modulu:	Financie
Názov témy modulu:	Zadlženost' jednotlivcov a celých rodín
Cieľ:	Pochopiť nástrahy úžery. Znížiť mieru zadlženosti. Pochopiť ochranu pred činnosťou úžerníkov a nelegálnymi praktikami úverových spoločností a sprístupnenia nástrojov oddlžovania.
Obsah:	Úžera, finančné služby - sporenie, pôžičky, mikropôžičky, úvery. Fungovanie úverov, osobný bankrot.
Forma:	Poldenná prednáška. Práca vo formáčnej skupinke. Mentoring.
Naspamäť:	Požičané nie je moje.
Literatúra:	Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2
Nástrahy:	Osobný bankrot, či iné citlivé témy riešiť osobne.
Aktivity:	Simulácia rôznych modelov pri zadlžení. Ich dlhodobé dôsledky.
Doplňky:	Film: Šťestí na dosah,
Spolupráca:	Spolupráca s Centrom právnej pomoci.

Oblasť:	Finančná gramotnosť
Názov modulu:	Financie
Názov témy modulu:	Šetrenie
Cieľ:	Pochopiť potrebu šetrenia. Osobné vytváranie záloh pre ťažké situácie.
Obsah:	Krátkodobé šetrenie, dlhodobé šetrenie.
Forma:	Poldenná prednáška. Práca vo formačnej skupinke. Mentoring.
Naspamäť:	Bohatstvo je to čo ušetríte, nie to čo miniete.
Literatúra:	Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2
Nástrahy:	Nevytvárať nátlak a dojem, že z nich chce niekto vymámiť peniaze.
Aktivity:	Simulácie šetrenia. Simulácie dôsledkov ak človek šetri a ak nie.
Doplňky:	Zoznam piesní, filmov, kníh a iných prospešných vecí k danej téme.
Spolupráca:	Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity - Aktualizovaný akčný pre plán pre finančné začlenenie.

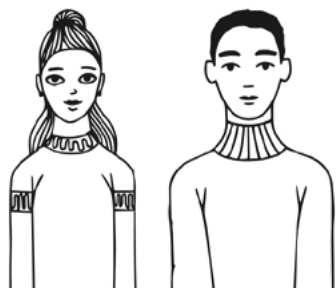
Názov:	Majetok	Oblasť:	Finančná gramotnosť
Prečo táto téma:	V sociálne vylúčených komunitách ťažko hovoriť o osobnom vlastníctve. Veci sú akosi spoločné. Obzvlášť v chudobnejšom prostredí. Preto aj vzťah k cudziemu majetku býva podobný. Je teda potrebné budovanie zdravého vzťahu k majetku a jeho vlastníctvu. Mnoho ľudí aj napriek svojej ťažkej finančnej situácii mŕňa peniaze na zbytočnosti.		
Priorita:	Má nižšiu prioritu ako modul financie.		
Hlavné ciele:	Naučiť sa rešpektovať osobné vlastníctvo. Rozumieť, že nemusím mať všetko čo vidím. Používať veci šetrne. Obmedzenie míňania financií na zbytočnosti. Snaha žiť dôstojným životom v rámci svojich možností.		
Čo predchádza túto tému:	Modul by sa mal preberať až po module Financie, ale nie je nutná priama nadväznosť.		
Aké témy nadväzujú:	Možno pokračovať modulom environmentálna výchova, ináč nemá priamu nadväznosť.		
Periodicita:	Iba v prípade výskytu nechceného správania.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Osobné vlastníctvo	Téma 2: Dom a záhrada, ulica	

Oblasť:	Finančná gramotnosť
Názov modulu:	Majetok
Názov témy modulu:	Osobné vlastníctvo
Cieľ:	Rozumieť a akceptovať osobné vlastníctvo. Prevencie pred drobnými krádežami. Prijatť, že nemusím mať všetko, čo vidím. Rozlišovať prirodzenú potrebu od umelo vyvolaných reklamou a spoločnosťou. Podpora dobrovoľníctva.
Obsah:	Osobné vlastníctvo. Majetok, súkromný a verejný. Delím sa - dobrovoľníctvo. Čo skutočne potrebujem, čo je už nadštandard. Moja hodnota nie je v tom, čo mám. Učím sa využívať to, čo mám.
Forma:	Poldenné prednášky. Práca vo formálnych skupinkách.
Naspamäť:	Človeka nečiní šťastným majetok, ale schopnosť obdarovávať.
Literatúra:	Lepšie žiť, menej mlieť.
Nástrahy:	Rozlišovať medzi súkromným a verejným vlastníctvom.
Aktivity:	Simulácie nákupov. Urobiť nejakú dobrovoľnícku aktivitu pre celé spoločenstvo. Vytvorenie zoznamu potrieb a zbytočností. Praktické ukážky využívania nepotrebných vecí.
Doplňky:	Film: Já zlodej.
Spolupráca:	Možnosť právneho poradenstva

Oblasť:	Finančná gramotnosť
Názov modulu:	Majetok
Názov témy modulu:	Dom a záhrada, ulica
Cieľ:	Vnímať potrebu skrášľovania svojho domova a okolia. Prijatť spoluzodpovednosť za stav verejných vecí. Podnietenie k tvorbe dlhodobějších plánov pre svoj dom a okolie. Budovať schopnosť vyrábať si veci, recyklovať, šiť, zdieľať nepotrebné.
Obsah:	Ochrana majetku. Verejný majetok a správanie sa k nemu. Moje stromy a rastliny. Kreatívne znovu využívanie starých vecí.
Forma:	Práca vo formálnych skupinkách.
Naspamäť:	Môj dom – môj hrad.
Literatúra:	Verejné priestory. Zmena sa začína spolu.
Nástrahy:	Rozlišovať medzi súkromným a verejným vlastníctvom.
Aktivity:	Kreatívne kurzy. Spoločné skrášlenie verejného priestoru.
Doplňky:	ideo: Muž ktorý sadil stromy Film: Lorax
Spolupráca:	S dobrovoľníckymi organizáciami

7.4 Oblasť Spoločnosť

Názov:	Vzťah k sebe	Oblasť:	Spoločnosť
Prečo táto téma:	Každá formácia musí začínať hlbokým vnútrom človeka. Objaviť pravdu o sebe, nájsť prijatie, prežiť odpustenie.		
Priorita:	Mimo oblasti viery má tento modul najvyššiu prioritu. Preberať ako prvé.		
Hlavné ciele:	Upevniť sebavedomie. Vnímať seba ako plnohodnotného človeka. Uvedomiť si prítomnosť komplexov a začať na nich pracovať. Uvedomiť si potrebu zodpovednosti a učiť sa zodpovednému prístupu. Postupne chápať vzťah terajšieho konania k budúcnosti.		
Čo predchádza túto tému:	Túto tému môžu predchádzať moduly z oblasti <i>Viera</i> .		
Aké témy nadväzujú:	Nadväzuje modul <i>Vzťah k ľuďom</i>		
Periodicita:	Tento modul je dobre zopakovať po roku. Samozrejme, vždy s novými aktivitami a troška iným náhľadom. Je dobré sledovať vývoj osobnosti v tejto téme.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Moja hodnota	Téma 2: Budúcnosť je v mojich rukách	

Oblasť:	Spoločnosť
Názov modulu:	Vzťah k sebe
Názov témy modulu:	Moja hodnota
Cieľ:	Spoznávať svoju hodnotu. Postupne prijímať seba samého. Vnímať svoje schopnosti. Vnímať svoje komplexy a učiť sa s nimi zápasť.
Obsah:	Moja hodnota. Seba prijatie. Moje schopnosti.
Forma:	Víkendový kurz. Mentoring.
Naspamäť:	„Ty nie si tvoja práca, nie si ani tvoje bankové konto. Nie si auto, ktoré šoféruješ a tiež nie si obsah tvojej peňaženky.“ „Naše životy nepatria len nám. Od zrodenia až po hrob sme previazaní s ostatnými, predkami aj súčasníkmi. Každým zločinom a každou láskavosťou utvárame našu budúcnosť.“
Literatúra:	Nedostatočný pocit vlastnej hodnoty. Malý princ.
Nástrahy:	Je potrebné venovať čas osobnému rozhovoru. Táto téma sa úzko prepája na vieru. Je dobré to spojiť.
Aktivity:	Testy osobnosti a talentov.
Doplňky:	Film: Horton, Atlas Mrakov, Kniha: Malý princ.
Spolupráca:	Táto téma sa úzko prepája na vieru. Je dobré to spojiť.

Oblasť:	Spoločnosť
Názov modulu:	Vzťah k sebe
Názov témy modulu:	Budúcnosť je v mojich rukách
Cieľ:	Uvedomiť si potrebu zodpovednosti a učiť sa zodpovednému prístupu. Postupne chápať vzťah a vplyv terajšieho konania k budúcnosti. Rozumieť, aké dôsledky prináša nezodpovednosť a aké zodpovednosť. Uvedomiť si, že vzdelanie ovplyvní celý môj život, prácu, zárobok, spoločenské postavenie, rodinný život... všetko!
Obsah:	Zodpovednosť. Vzdelanie a práca. Dobrovoľníctvo.
Forma:	Víkendový kurz. Mentoring,
Naspamäť:	Budúcnosť je v mojich rukách. „Všetko, čo musíme urobiť, je rozhodnúť sa ako naložíme s časom, ktorý nám bol daný.“ Každý človek raz zomrie, no nie každý skutočne žije.
Literatúra:	Odporúčané zdroje k danej téme, kde nájdeme základnú teóriu.
Nástrahy:	Je potrebné venovať čas osobnému rozhovoru.
Aktivity:	Hľadanie vzťahov činy - dôsledky. Simulácie vývoja budúceho života na základe vzdelania.
Doplňky:	Film: Lásky čas, Klik - život na diaľkové ovládání.
Spolupráca:	Táto téma sa úzko prepája na vieru. Je dobré to spojiť.

Názov:	Vzťah k ľuďom	Oblasť:	Spoločnosť
Prečo táto téma:	Na svete nežijeme sami, ale v komunitách. Preto vzťahy v komunite tvoria podstatnú zložku života človeka. Tvorba dobrých vzťahov mimo rodinného kruhu je podstatnou zložkou formácie vedúcej k integrácii.		
Priorita:	Vysoká. Patrí k prvým témam.		
Hlavné ciele:	Rozumieť dôležitosti priateľských vzťahov. Rozšírenie siete priateľov. Postupné odbúravanie predsudkov voči majorite. Tvorba nových priateľských vzťahov aj z majority.		
Čo predchádza túto tému:	Predchádza Modul Vzťah k sebe.		
Aké témy nadväzujú:	Bez nadväznosti.		
Periodicita:	Opakovanie je potrebné len ak vnímame nedostatok poznania teórie. Skôr je potrebné celý systém formovania smerovať k budovaniu priateľských vzťahov a k odbúravaniu predsudkov.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Priateľstvo je vzácny dar	Téma 2: Rasizmus a predsudky	

Oblasť:	Spoločnosť
Názov modulu:	Vzťah k ľuďom
Názov témy modulu:	Priateľstvo je vzácny dar
Cieľ:	Motivovať k tvorbe dobrých priateľstiev. Vedieť riešiť konflikty. Prijímať ľudí takých aký sú. Odpustenie. Vedieť, že rozličné názory a pohľady na vec budujú, nie ohrozujú priateľstvo.
Obsah:	Skutočné priateľstvo. Riešenie konfliktov a zmierenie. Empatia. Spolupráca. Dôležitosť priateľských vzťahov. Vernosť.
Forma:	Tábor. Poldenná prednáška. Práca vo formáčnej skupinke.
Naspamäť:	Priateľstvo je vzácny dar. „Láska je jediná sila, schopná zmeniť nepriateľa na priateľa.“
Literatúra:	Ako si získavať priateľov a pôsobiť na ľudí
Nástrahy:	Nezostať na teoretickej úrovni. Treba priamo vytvárať podmienky na tvorbu nových vzťahov.
Aktivity:	Tábor, na ktorom sa stretnú mladí z rozličných komunit. Domáci plagát sociálnej siete.
Doplňky:	Film: Pošli to ďalej. Video: „Mr Indifferent“ (https://www.youtube.com/watch?v=qLGNj-xrgvY&t=6s)
Spolupráca:	V spolupráci s inými centrami, inými misijnými komunitami vytvárať spoločné programy.

Oblasť:	Spoločnosť
Názov modulu:	Vzťah k ľuďom
Názov témy modulu:	Rasizmus a predsudky
Cieľ:	Rozumieť čo spôsobujú predsudky v ľudských vzťahoch. viesť k objavovaniu skutočnej pravdy. Vedieť čo je a čo nie je rasizmus. Neospravedlňovať obvinením z rasizmu moje nemorálne a asociálne správanie.
Obsah:	Čo sú predsudky? Predsudky voči majorite. Čo je rasizmus? Čo nie je rasizmus? Budovanie dôvery od seba k ľuďom.
Forma:	Tábor. Poldenná prednáška. Práca vo formáčnej skupinke.
Naspamäť:	Najväčšou prekážkou na ceste k šťastiu sú predsudky. „Mŕtvy sa živia predsudkami, živí láskou.“
Literatúra:	Výchova k tolerancii hrou.
Nástrahy:	Hovoriť o obojstranných predsudkoch a obojstranného rasizmu Rómov aj majority.
Aktivity:	Svedectvá. Vzory priateľstiev Róm a neróm.
Doplňky:	Film: Nedotknuteľní, Chlapec v pruhovanom pyžame Videá: Kozmo, RomaSlovak.
Spolupráca:	Zo spoločenstvami, kde fungujú dobré priateľstvá Rómov a Slovákov.

Názov:	Vzťah k verejnosti	Oblasť:	Spoločnosť
Prečo táto téma:	Posledným rozmerom vzťahov k spoločnosti je vzťah k verejnosti teda k niečomu, čo je rámcom komunity. Myslíme tu hlavne dve oblasti: politickú vládu a systém služieb v našej krajine. Je potrebné k nim formovať zdravé vzťahy, patričnú formu spolupráce a participácie na verejnom dianí.		
Priorita:	Z celej oblasti <i>Spoločnosť</i> má tento modul najnižšiu prioritu.		
Hlavné ciele:	Vnímať seba ako občana SR. Poznať svoje povinnosti a práva. Vedieť kde sa čo dá vybaviť.		
Čo predchádza túto tému:	Je dobré, ak tento modul predchádzajú modul o <i>Environmentálnej výchove</i> , kde sa stimuluje záujem o verejné priestranstvá.		
Aké témy nadväzujú:	Bez nadväznosti.		
Periodicita:	Je potrebné pripomenúť tému vlády pred voľbami.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Vláda	Téma 2: Služby	

Oblasť:	Spoločnosť
Názov modulu:	Vzťah k verejnosti
Názov témy modulu:	Vláda
Cieľ:	Vnímať, že štát a jeho služby sú pre naše dobro. Vnímať možnosti ako participovať na ich utváraní. Vedieť čo môžeme na ktorom úrade vybaviť.
Obsah:	Vláda SR. Vyššie územné celky. Komunálna politika. Dane.
Forma:	Práca vo formačnej skupinke. Exkurzia. Mentoring
Naspať:	Vládne nám ten, koho si zvolíme.
Literatúra:	Umění vládnout, učebnica Náuky o spoločnosti
Nástrahy:	Nevnucovať svoje politické názory. Nejde tu o kritiku politikov, ale o tom, ako to má fungovať.
Aktivity:	exkurzia na jednotlivých úradoch, stretnutie s politikom
Doplňky:	Živé vysielanie z Národnej rady SR.
Spolupráca:	Spolupráca s jednotlivými úradmi

Oblasť:	Spoločnosť
Názov modulu:	Vzťah k verejnosti
Názov témy modulu:	Služby
Cieľ:	Využívať služby primerane situácii. Vedieť kde nájdem riešenie vyskytnutých problémov. Poznať základy slušnej asertívnej komunikácie.
Obsah:	Matrika, sociálna poisťovňa, polícia zdravotníctvo, súdnictvo, asertívna komunikácia.
Forma:	Práca vo formačnej skupinke. Exkurzia. Mentoring.
Naspamäť:	Slušné správanie otvára dvere.
Literatúra:	Učebnice dobrých mravů.
Nástrahy:	Nerobiť bez praktických ukážok.
Aktivity:	Simulácia rôznych situácií a ich riešenie. Hra na úrad. Voľby. Exkurzia na jednotlivé úrady. Prezentácia práce polície.
Doplňky:	Etiketa - kompletný seriál
Spolupráca:	S Jednotlivými úradmi, políciou, hasičmi a pod.

7.5 Oblasť Viera

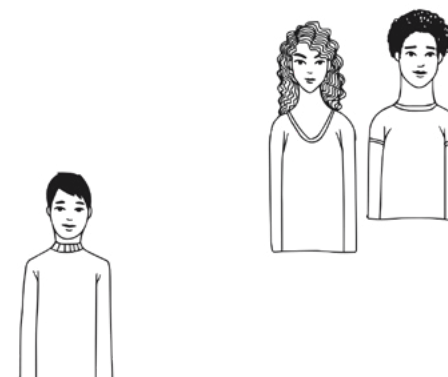
Názov:	1. Sme stvorení s túžbou po Božej láske	Oblasť:	Viera
Prečo táto téma:	Osoby z rómskych komunít sú v mnohých prípadoch založené viac emocionálne ako rozumovo. Vedia omnoho viac prežívať emóciu ako informáciu - poznatok. Zo skúseností vyplýva, že ovplyvnenie k nejakému výkonu, alebo pasivite je emocionálneho charakteru. Žiaľ, práve z tohto dôvodu, sú často obeťami manipulácie, či svojich rodín alebo rovesníkov. Túžba po láske je okrem toho zakorenená v každom človeku. Je to zároveň pohnútkou ku konaniu vecí, poznávaniu i zmene postojov a zmýšľania. Ak ľudia neporozumejú tejto téme, ostatné - najmä náboženské vyučovanie - vyznie ako nepríjemné moralizovanie.		
Priorita:	K tejto téme je potrebné sa často vracáť a z hľadiska tohto manuálu je dôležité pripomínať ju a prežívať pravidelne pri modlitbách so skupinou mladých ľudí. Božia láska je principiálne jednou z najdôležitejších motívov pre ľudí, aby pracovali na svojom charakte.		
Hlavné ciele:	Zažiť skúsenosť Božej lásky osobne. Porozumieť ako túžba človeka po láske súvisí s Božím charakterom - milovať človeka. A ak Boh miluje človeka, prečo potom človek neprežíva Božiu lásku trvale.		
Čo predchádza túto tému:	Táto téma je v rámci modulu začiatočnou témou. Tému môžu predchádzať predevanjelizačné témy.		
Ukončenie témy:	Dynamika: byť v Božom objatí - Božej prítomnosti.		
Aké témy nadväzujú:	2. modul <i>Viera</i>		
Periodicita:	Najlepšie je pripomínať tému minimálne 2-krát ročne v rámci formácie, prostredníctvom modlitieb. Je vhodné v počiatkovej fáze formácie túto tému prežívať aspoň raz mesačne.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Boh je milosrdný a rád odpúšťa	Téma 2: Si stvorený, aby si bol milovaný	Téma 3: Božia láska a Božia spravodlivosť

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sme stvorení s túžbou po Božej láske
Názov témy modulu:	Boh je milosrdný a rád odpúšťa
Cieľ:	Ohlásiť pravdu o milujúcom Bohu. Konfrontácia osobných skúseností, poloprávd a klamstiev v tejto oblasti s pravdou o Božej láske. Privádzať k viere, že Boh je láska.
Obsah:	Hlavná postava: Milosrdný Otec. Túžba človeka po láske. Túžba človeka po Bohu. Vnútorná neistota či sme milovaní. Osobné svedectvá o Božej láske. Biblické príbehy o Božom odpustení - Boh miluje hriešnika.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Jn 3, 16; Ef 2, 8-10; 1 Jn 1,5,; Jn 10, 9-11; 17-18, 1 Jn 1, 5; Nm 14, 18-20; Ef 2,4; Hebr 8, 10-12
Literatúra:	Skupinové hry pro život, Klaus W. Vopel, Ideme sa hrať, 100 hier na rozvoj osobnosti, Narod' sa znova, P. Čuřík.
Nástrahy:	Presvedčenia: nezaslúžim si jeho lásku, nie som hoden lásky, musím robiť dobré veci aby ma Boh miloval. Skúsenosti: Boh je ako môj otec (v zmysle že premietame vlastnosti biologického otca na Boha Otca). Boh nie je dobrý a láskavý, je iba spravodlivý.
Aktivity:	Objatie, Dom na skale. Cesta pútnika - str. 36. Počúvať a čítať svedectvá o Božej láske. Pripomenúť si svoje osobné zážitky (počas kráčania s Bohom).
Doplňky:	Modlitba - Od srdca k srdcu str. 55. Piesne - Od srdca k srdcu str. 74, 82. Spevník SPAP 2012, str. 8, 14.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sme stvorení s túžbou po Božej láske
Názov témy modulu:	Si stvorený, aby si bol milovaný
Cieľ:	Naučiť sa, čo hovorí Boh o svojej láske k človeku. Sprostredkovať skúsenosť Božej lásky.
Obsah:	Hlavná postava: apoštol Ján. Príbeh o stvorení človeka podľa Biblie. Príbeh o učeníkovi, ktorého Ježiš miloval. Božia láska k človeku nepodlieha okolnostiam. Si milovaný bezpodmienečne. Boh ťa miluje ako prvý a osobne. Svedectvá k téme.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Jn 3,16; 1 Jn 4, 19; 1 Jn 4, 16; Jak 1, 16 – 17; Iz 54, 8-10.
Literatúra:	Proměna života duchovní moci, D. Prince - str. 120. Cesta pútnika, PCR - str. 12 - 18. Dom na skale - str. 36.
Nástrahy:	Presvedčenia: nepotrebujem byť milovaný, mne je to jedno, vystačím si sám, stačí že Boh miluje mňa, ja nemusím milovať iných. Boh miluje gadžov a kňazov, ale mňa nie. Skúsenosti: necítim to a preto to neexistuje.
Aktivity:	Modlitby, chvály.
Doplňky:	Modlitba - Od srdca k srdcu - str. 55. Piesne - Od srdca k srdcu str. 74 a 82. Spevník Spap - str. 82 a 14.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sme stvorení s túžbou po Božej láske
Názov témy modulu:	Božia láska a Božia spravodlivosť
Cieľ:	Rozumieť významu slov: láska, milovať, spravodlivosť a kto je spravodlivý - podľa Biblie. Poznať pravdu o tom, z čoho pramení zlo, kto je pôvodcom zla. Priviesť k odpusteniu Bohu (lebo sme si mysleli, že nám spôsobil zlo). Viesť k modlitbe, aby bol obnovený vzťah medzi Bohom a mnou.
Obsah:	Hlavná postava: Noe. Dať odpovede na otázky: Prečo je vo svete zlo, prečo zomierajú deti, kto vládne strachom a smrťou a kto vládne láskou a dáva život. Rim 6,23 - mzda hriechu. Prečo Boh, ktorý nás miluje nám nedovolí beztrešne robiť zlo - prečo zlo musí byť potrestané Sodoma a Gomora, Babylonská veža, Noe a potopa. Porovnanie: rodičovská láska a spravodlivosť. Čo znamená láska, milovať, spravodlivosť a kto je spravodlivý - podľa Biblie.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	1Tim 6,11; 2 Tim 2,22; Ž 33,5; Ž 101,1; Iz 54,8; 54,10.
Literatúra:	KKC 54 – 56, 1807, 271, 220, C. S. Lewis - Veľký rozvod. Proměna života duchovní moci, D. Prince - str. 340 - 343.
Nástrahy:	Presvedčenia: Boh je zodpovedný za zlo, vojny a choroby. Ak Boh je láska, potom nejestvuje peklo alebo nedovolí, aby som sa tam dostal. Božia spravodlivosť je rovnaká ako ľudská - „nespravodlivá“. Skúsenosti: dejú sa mi zlé veci, pretože ma Boh nemá rád. Boh je nespravodlivý, lebo ostatní sa majú lepšie ako ja.
Aktivity:	Príbehy: Bohu sa vysmievať nedá. Príbeh z Biblie: Potopa, Babylonská veža.
Doplňky:	Film: Babylon, videá spravodlivosť - youtube, aktivity - kurzy
Spolupráca:	S miestnou cirkvou, alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Názov:	2. Každý verí, ale ty môžeš veriť správne	Oblasť:	Viera
Prečo táto téma:	V dnešnej spoločnosti môže veriť každý ako chce. Tento modul dáva svetlo do oblasti poznania a skúsenosti, že to, čomu človek verí, sa potrebuje o niečo oprieť. V prípade tohto manuálu je to Božie slovo a učenie cirkvi. Takmer všetci Rómovia veria, ale ich viera je viacvrstvomá, ako hovoríme v teoretickej časti manuálu.		
Priorita:	Aby sme mohli ďalšie moduly oblasti Viera vyučovať a nimi formovať ľudí, potrebujeme položiť základy toho, o čo budeme naše ďalšie „pátranie“ opierať. Všetky ostatné moduly sa opierajú o skutočnosť, že Božie slovo je pravdivé.		
Hlavné ciele:	Priviesť k poznaniu, že Božie slovo je zdrojom pravdy a že má autoritu danú od Boha. Načrtnúť hlavné príkazy a prisľúbenia Starého a Nového zákona v súvislosti s vierou. Poukázať na fakt, že nedokážeme spĺňať Božie požiadavky z vlastných síl a na dôsledok tejto skutočnosti. Na základe Božieho slova podať vysvetlenie príbehu ukrižovania Krista z pohľadu spásy.		
Čo predchádza túto tému:	Modul 1. v rámci oblasti: <i>Viera</i>		
Aké témy nadväzujú:	Modul 3. v rámci oblasti: <i>Viera</i>		
Periodicita:	Raz ročne v rámci prvého cyklu formácie. Pravidelne pri nasledujúcich moduloch oblasti Viera opakovať odpovede na základné otázky položené v týchto témach.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Veriť podľa Božieho slova	Téma 2: Desatoro a Ježišove prikázania	Téma 3: Čo sa stalo, keď Ježiš zomrel na kríži

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Každý verí, ale ty môžeš veriť správne
Názov témy modulu:	Veriť podľa Božieho slova
Cieľ:	Porozumieť potrebe poznať Božie slovo, ako návod na život. Porozumieť, že Božie slovo má autoritu. Naučiť sa niektoré základné pravdy viery pre praktický život. Priviesť človeka k tomu, aby našiel v čom má urobiť malý krok viery podľa Božieho slova a aby ho urobil. Prvé kroky pri používaní Biblie: čítať ju, modliť sa s ňou.
Obsah:	Hlavná postava: Abrahám. Príbeh o viere Abraháma, ako rozprával s Bohom. Príbeh o stotníkovom sluhovi Mt 8,5-13. Nemôžeme veriť podľa toho, čo si myslíme, ale potrebujeme veriť podľa toho, čo hovorí Boh vo svojom Slove. Autorita Božieho Slova. Veriť v Boha verus veriť Bohu. Praktické aplikácie: čo znamená robiť kroky viery - Apoštol Peter - chodenie po vode.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Jn 14,6; Jn 1,1; Mt 4,4; Jak 1,21.
Literatúra:	Dom na skale str. 13 – 18. Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 100-104, 132–153.
Nástrahy:	Presvedčenia: Veď verím, to mám veriť nejako špeciálne? Nemusíš čítať Sväté písmo, stačí chodiť na liturgiu. Skúsenosti: Nevieť dobre čítať, je to pre mňa ťažké. Boh ku mne nehovorí, ako ho mám počúvať?
Aktivity:	Kúpa vlastnej Biblie a jej požehnanie a slávnostné odovzdanie. Naučiť sa rozjímať nad Božím slovom. Zrieť sa vlastných predstáv, či prijatých klamstiev o Bohu.
Doplňky:	Film - Vzoprieť sa obrom, Fireproof, Abrahám, Válečný kabinet, Jn - 1. kapitola, Mt 13, 18-23. Prečítať jednu kapitolu z Nového zákona každý deň. Modlitba - Od srdca k srdcu - str. 44 a str. 46. Piesne – spevník PCR 2012 - str. 21, 28, 35
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Každý verí, ale ty môžeš veriť správne
Názov témy modulu:	Desatoro a Ježišove prikázania
Cieľ:	Naučiť sa desatoro a Ježišove prikázanie lásky. Porozumieť v základných rysoch čo je hriech a aké sú dôsledky hriechu. Uvedomiť si hriechy, ktoré si doteraz nevedomoval. Priznať skutkom, ktoré považoval za normálne, že sú hriešne. Porozumieť významu slova pokánie a spoveď.
Obsah:	Hlavná postava: bohatý mladík. Definícia hriechu. Desť Božích prikázaní. Aké sú dôsledky zachovávaní a nezachovávaní Božích prikázaní. Čo je duchovná smrť? (následok hriechu). Dajú sa zachovávať Božie prikázania z vlastných síl? Prikázania voči Bohu a voči ľuďom. Vedomé hriechy a dobrovoľné hriechy. Význam pojmu pokánie a spoveď. Ježišove prikázania. Prikázanie lásky.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Ef 2, 8-10; Rim 3,23; 1 Pt 2,24; 1 Pt 3,18
Literatúra:	Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 248-253. Dom na skale, KKC 617-620.
Nástrahy:	Presvedčenia: Ja nemám hriechy – nikoho som nezabil ani neznásilnil. Prikázania sú už staré netreba ich dodržiavať, veď už nežijem v dobe Mojžiša. Spovedať sa treba len Bohu, netreba sa spovedať kňazovi. Skúsenosti: Ako Boh hovorí, že mám slobodu, keď mi niečo prikazuje? Zhrešil som a nič sa mi nestalo. Tí, čo nezachovávajú Božie prikázania sa majú lepší ako tí, čo ich zachovávajú.
Aktivity:	Spytovanie svedomia – ako sa robí, spovedné zrkadlo.
Doplňky:	Film: Mojžiš. Video: lifehouse – everything, Our God is an awesome god, Peklo existuje. Jn 9, 1-41. Piesne: spevník PCR 2012 str. 7,9, 10, Modlitby: Od srdca k srdcu - str. 36 a 38.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Každý verí, ale ty môžeš veriť správne
Názov témy modulu:	Čo sa stalo, keď Ježiš zomrel na kríži
Cieľ:	Poznať príbeh o ukrižovaní Ježiša Krista. Porozumieť, prečo Ježiš dobrovoľne zomrel na kríži. Porozumieť významu Ježišovej smrti pre človeka. Praktické základné aplikácie spásy pre život veriaceho človeka. Rozumieť čo znamená byť spasený a čo znamená, že Ježiš je Kristus a Spasiteľ. Vedieť od čoho nás Ježiš zachránil.
Obsah:	Hlavná postava: Dizmas (jeden zo zločincov ukrižovaných s Ježišom). Príbeh o ukrižovaní z pohľadu zločinca. Starozákonné predpovede ukrižovania o Božom sluhovi - Izaiáš. Čo sa stalo na kríži. Vysvetliť pojem spása. Spasenie z moci hriechu, diabla a smrti. Ježiš Kristus - osobný záchránca - Spasiteľ.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy
Naspamäť:	1Jn, 5,3; Mt 22, 37-40; Rim 13, 9-10
Literatúra:	Dom na skale - str. 25-32, KKC 286-400, 2055.
Nástrahy:	Presvedčenia: kňazi zabili Ježiša (v zmysle – dnešní kňazi). Ježiš je mŕtvy. Ja som spasený (hoci žijem v hriechu). Ježiš všetkých zachránil, ja už nemusím urobiť nič. Skúsenosti: Ja som pocítil v srdci Ježiša, keď som pozeral film. Mal som sen s Ježišom.
Aktivity:	Krížová cesta. Rozjímanie nad Kristovým utrpením pred krížom. Prijatie Ježiša ako osobného Spasiteľa – nejaká aktivita.
Doplňky:	Filmy: Most; Umučenie Krista. Jn 8, 1-11, Modlitba: Od srdca k srdcu - str. 44- 45. Piesne - Od srdca k srdcu - str. 80, 86, 96. Spevník PCR 2012 – str. 9. Vyhlasať základné prisľúbenia o spásе nad svojím životom.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Názov:	3. Spasení milosťou skrze vieru	Oblasť:	Viera
Prečo táto téma:	Ježiš Kristus prišiel na svet, aby nás spasil. Modul hovorí o základoch, ktoré budujú porozumenie pojmu spása, milosť. Spreádzajú krokmi: Božie synovstvo, odovzdanie života Kristovi, prijatie Svätého Ducha.		
Priorita:	Je to kľúčová téma celej oblasti <i>Viera</i> . K téme Spása smerujeme prostredníctvom jednotlivých tém a všetky ostatné témy sú z nej odvodené, alebo sa vysvetľujú v jej svetle. Nasledujúce moduly v oblasti <i>Viera</i> sú vlastne len praktické aplikácie a dôsledky, ktoré z porozumenia, uverenia osvojenia si tejto témy vychádzajú.		
Hlavné ciele:	Odovzdať život Kristovi ako Pánovi a Spasiteľovi – ako odpoveď na Božiu ponuku. Poznať základné biblické verše, ktoré hovoria o Božej spásе. Zažiť ovocie spásy - skúsenosť a stretnutie so Svätým Duchom.		
Čo predchádza túto tému:	Modul nutne predchádza modul číslo dva, v rámci oblasti <i>Viera</i> , v prípade potreby sa môže zopakovať ešte po module číslo štyri z oblasti <i>Viera</i> .		
Aké témy nadväzujú:	Všetky ostatné moduly v rámci oblasti <i>Viera</i> - modul: štyri, päť a šesť.		
Periodicita:	Je vhodné pri duchovných obnovách túto tému pravidelne pripomínať a podávať z rôznych strán. Je bežné, že mnohí ľudia si túto tému osvoja v jej praktických aplikáciách až po niekoľkých rokoch sprevádzania. I v opačnom prípade je to téma, ktorá sa objavuje v širokom spektre tém oblasti <i>Viera</i> .		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Spása skrze vieru	Téma 2: Odovzdanie života Kristovi	Téma 3: Kto je Svätý Duch

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Spasení milosťou skrze vieru
Názov témy modulu:	Spása skrze vieru
Cieľ:	Porozumieť jasne, že spása je dar z Božej milosti. Porozumenie ako súvisí spása z milosti a desatoro. Porozumieť v praktickej aplikácii spásy v oblasti hriechu, pokušenia, strachu, zdravia, večného života. Naučiť sa čo znamená žiť ako spasený človek.
Obsah:	Hlavná postava: Boh Otec. Boh Otec chce, aby sme žili ako spasení - piliere spásy. Východisko - Kristus vstal z mŕtvych Ježiš žije! Spasení sme vierou v zmŕtvychvstalého Ef 2,8-10. Spása je vytrhnutie z tmy do svetla - príbeh o uzdravení slepého Jn 9. Mojžišov zákon verzus Ježišova milosť a pravda - Jn 1,17. Mylné predstavy o tom, čo znamená spása. Novozákonný princíp spásy - nové srdce, nový život. Príklady aplikácie spásy v každodennom živote.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Ef 2,8-10; Jn 1,17
Literatúra:	Dom na skale - str. 39-41. Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 248- 256. KKC 620,169, 760, 846.
Nástrahy:	Presvedčenia: Nepotrebujem cirkev, ja sa snažím žiť dobre - spása zo skutkov. Musím zachovávať Božie prikázania a potom budem spasený. Nepreháňať to s vierou, len tak trochu byť veriaci. Ježiš je mŕtvy. Ja som spasený (hoci žijem v hriechu). Ježiš všetkých zachránil, ja už nemusím urobiť nič. Skúsenosti: Mne sa nedá len tak odpustiť, som veľký hriešnik. Snažil som sa polepšiť, ale stále som zlyhal. Keď som sa modlil, nič sa nestalo.
Aktivity:	Mylné predstavy o Bohu + zrieknuť sa falošných predstáv o Bohu. Osobné ohlasovanie: „Ježiš je Spasiteľ“ iným ľuďom.
Doplňky:	Radostná chvála - ako dôležitá forma modlitby. Modlitba odovzdania života. Piesne: Ježiš Kristus je Pán Aleluja! Ježiš žije v nás! Aleluja - On ukázal svoju silu!
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Spasení milosťou skrze vieru
Názov témy modulu:	Odovzdanie života Kristovi
Cieľ:	Hlavný cieľ - odovzdať život Kristovi slobodne a vedome. Poznať, čo súvisí s odovzdaním života Kristovi. Porozumieť, že je to vážny záväzok. Verejné vyznanie, že Ježiš Kristus je môj Pán a Spasiteľ. Každodenné osobné odovzdávanie života Kristovi. Zakúšanie, čo prináša život s Kristom a aký je život bez Neho.
Obsah:	Hlavná postava: Ježiš Kristus. Základné kroky k životu spásy, životu s Ježišom Kristom. Odpustiť každému. Zrieknuť sa diabla. Život pokánia: oddeliť sa od sveta, od hriechu. Osvojiť si verše: 2 Kor 6,14-18; Ž 1, Mk 9,42-48; Mt 10,34-39; Jn 6,68-69. Znovuzrodenie.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	2 Kor 6,14-18; Ž 1; Mk 9,42-48; Mt 10,34-39; Jn 6,68-69
Literatúra:	Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 248-256, 342. Dom na skale.
Nástrahy:	Presvedčenia: Kto raz odovzdal život Ježišovi, už nebude zatratený. Nepotrebujem nikomu nič odovzdávať - svoj život si riadim sám. Nepotrebujem sa zriekať, nie som posadnutý, nepotrebujem sa oddeliť od sveta. Môžem žiť 50: 50. Skúsenosti: Bojím sa diabla. Už som odovzdával život Kristovi a nič sa nestalo. Odišiel som od Boha, hoci som ho poznal. Nevieť alebo nechcem odpustiť.
Aktivity:	Odštartovať v tejto téme každodenné odovzdávanie života Kristovi - malo by trvať aspoň 40 dní. Na každý deň jednoduché Božie slovo. Povedať svedectvo priznať Boha pred ľuďmi.
Doplňky:	Čas stíšenia, kedy je každý sám a trávi čas s Božím slovom - ako dôležitá forma modlitby. Modlitba: Od srdca k srdcu - str.31, 38-39, 60-61. Piesne: spevník PCR 2012. Skok viery - hodiť sa dozadu a druhý ma chytiť.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Spasení milosťou skrze vieru
Názov témy modulu:	Kto je Svätý Duch
Cieľ:	Prijať Svätého Ducha. Poznať od základov úlohy Svätého Ducha. Porozumieť, že Svätý Duch je ten, ktorý prebýva v nás a koná v nás svoje dielo. Mať skúsenosť s vedením Svätého Ducha.
Obsah:	Hlavná postava: Svätý Duch. Bez Svätého Ducha nemôžeme žiť ako spasení. Predstavenie osoby Svätého Ducha. Otcovo prisľúbenie Jn 14 a Jn 16, Sk 1. Svätý Duch je osoba - Boh, Svätý Duch - Tešiteľ, Svätý Duch - Vodca, Svätý Duch - Uzdravovateľ, Svätý Duch - Učiteľ.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Lk 11,13.
Literatúra:	KKC 152, 243-248. Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 96-100, 125, 272-279, J. Bevere - Duch Svätý.
Nástrahy:	Presvedčenia: Svätý Duch je ako energia. Môžem žiť podľa Svätého Ducha, aj keď som sa nezriekol a neoslobodil z moci démonov. Ja rozumiem Bohu, ja chápem Božie slovo aj bez Svätého Ducha. Skúsenosti: Svätý Duch robí čudné veci. Skúsenosti s vedením démonmi - niekedy napodobňujú Božie vedenie.
Aktivity:	Dynamika: Volať o pomoc a vedenie Ducha Svätého.
Doplňky:	Modlitba za človeka - dôležitá forma modlitby. Modlitba za vyliatie Svätého Ducha. Piesne: Nie silou, nie mocou; Duchu Svätý príd'. Od srdca k srdcu - str. 55, 62-63. Piesne: Od srdca k srdcu - str. 90, 92. Spevník PCR 2012 - str. 22. Sveto Duchos sikhav man. modlitba: Vyzývanie Svätého Ducha, učebnica kresťanského života - str. 43.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami

Názov:	4. Sloboda v Kristovi	Oblasť:	Viera	
Prečo táto téma:	Témy tohto modulu môžu vyznieť mierne negatívne. Avšak vyrovnanie sa, alebo trpezlivá práca na sebe v oblasti týchto tém prináša serióznu bázu pre uskutočnenie sociálnej zmeny a tiež pre vnútorný pokoj človeka, ktorý ovplyvňuje jeho konanie a správanie sa v kruhoch rodiny a spoločenstva. Vyžaduje však istú mieru vytrvalosti a otvorenosti daného človeka.			
Priorita:	Témy modulu číslo tri o spáse, by sa preberali zbytočne, ak by človek neodpovedal na výzvy v oblasti hriechu, zriekania sa, odpustenia, vyrovnanie sa s rodovými záležitosťami.			
Hlavné ciele:	Rozumieť a aplikovať dielo spásy Ježiša Krista v oblastiach: hriech, odpustenie, oslobodenie, hriechy predkov. Pripraviť človeka na to, že v týchto oblastiach bude prežívať „Boží tréning“ dlhodobo.			
Čo predchádza túto tému:	Modul číslo tri v rámci oblasti Viera.			
Aké témy nadväzujú:	Môže naň opäť nadväzovať modul tri v oblasti Viera.			
Periodicita:	V mnohých aspektoch praktickú aplikáciu spásy v týchto témach potrebuje každý človek používať takmer denne.			
Názvy tém modulu:	Téma 1: Nemusíš žiť v hriechu	Téma 2: Zriekanie sa a oslobodenie z pút okultizmu	Téma 3: Potrebuješ odpustiť, aby ti bolo odpustené	Téma 4: Tiene predkov

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sloboda v Kristovi
Názov témy modulu:	Nemusíš žiť v hriechu
Cieľ:	Porozumieť tomu, čo je dielo spásy v oblasti hriechu. Uveriť, že to Boh chce oslobodiť od hriechu. Čo je to: život pokánia, pokánie ako zmena zmýšľania. Naučiť sa dôverovať Bohu, že ma oslobodí od hriechu. Vydávať svedectvo o Božej spásy v oblasti hriechu. Vidieť z akého hriechu ma Boh už oslobodil.
Obsah:	Hlavná postava: Mária Magdaléna a Zachej. Vyučovanie o diele spásy v oblasti hriechu. Rozdiel: očakávať odpustenie hriechu a očakávať oslobodenie z hriechu. Príbehy, či svedectvá o oslobodení z hriechu. Príbeh o cudzoložnici Jn 8,1-11 – Ježišov postoj k hriešnikovi. Milovať Boha = zachovávať prikázania. Božie prikázania nie sú ťažké 1 Jn 5,3. Boh ťa od hriechu bude oslobodzovať postupne. Povolanie ku svätosti = povolanie k oddelenosti od hriechu.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	1 Jn 5,3; Jak 4, 6-8; Flp 4,13.
Literatúra:	Dom na skale - str. 25-30, Proměna života duchovní mocí, D. Prince - str. 67-68, KKC 654,2853. Rim 6, 19-22.
Nástrahy:	Presvedčenia: Nedá sa nehrešiť. Ja nie som svätý ani k takým nechcem patriť. Neprišiel môj čas aby som sa zmenil. Musím hrešiť, veď som hriešnik. Neverím, že mi Boh pomáha, aby som nehrešil. Boh sa na mňa hnevá. Všetci hrešia nedá sa byť iný. Tí, čo sa tvária, že poznajú Boha sú horší ako ja. Skúsenosti: Niektoré hriechy nerobím a niektorých sa neviem zbaviť. Keď sa snažím chrániť sa hriechu, mám menej peňazí, a neprežívam Božie požehnanie. Tí, čo sa modlia tiež robia hriechy. Pohoršenie pre hriechy veriacich.
Aktivity:	Sv. spoveď, Rim 6,11.
Doplňky:	Film: Válečný kabinet. Lk 19,1-10; Lk 15,11-32; Mt 6,14-15; Jn 15,5; Jn 8,1-11. Od srdca k srdcu - str. 36 - 38, 48, Piesne: Od srdca k srdcu - str. 80, Spevník PCR. Osobné svedectvá o oslobodení z hriechu.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sloboda v Kristovi
Názov témy modulu:	Zriekanie sa a oslobodenie z pút okultizmu
Cieľ:	Odhaliť a zrieknuť sa rôznych foriem služby iným bohom. Poznať znaky a formy bielej a čiernej mágie. Prijatť a realizovať spôsoby nápravy a oslobodenia z pút okultizmu zahrnúť povery a preklánia a pod. – zrieknutie sa týchto vecí.
Obsah:	Hlavná postava: kresťania v Efeze. Čo je okultizmus. Diablove ponuky falošnej nábožnosti - zasvätenia. Vyvolávanie duchov, duchovní sprievodcovia. Pozývanie diabla na pomoc, pomoc liečiteľov. Povery a amulety. Čierna, biela, červená mágia, cigánska mágia, preklatia. Oslobodenie má svoj proces a trvá nejaký čas.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	1 Tim 6,12.
Literatúra:	Dom na skale - str. 55. Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 29-76.
Nástrahy:	Presvedčenia: neverím na také veci, nie som ničím spútaný, nepotrebujem sa ničím takým zaoberať, biela mágia pomáha, zrieknem sa a už bude všetko v poriadku. Skúsenosti: Bojím sa diabla. Už som sa zriekal a nepomáha. Keď mám ísť na oslobodenie niečo mi silno bráni a mám veľa prekážok. Diabol je silnejší ako ja. Keď sa modlím, potom sa cítim zle. Hanbím sa za to, že mám pri modlitbe démonické prejavy. Nechcem povedať o skúsenosti s oslobodením.
Aktivity:	Divadlo - Ako to vyzerá, keď nás diabol spúta. Modlitba oslobodenia. Zrieknuť sa týchto vecí pred svedkami. Zrieknuť sa výhod, ktoré mi tieto praktiky poskytovali
Doplňky:	Kurz: O okultizme, Ale zbav nás Zlého. Ikona rozvázovania uzlov - symbolika. Gal 5, 19-25. Od srdca k srdcu - str.35, 38, 39, 46, 47. Piesne: spevník PCR 2012.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sloboda v Kristovi
Názov témy modulu:	Potrebuješ odpustiť, aby ti bolo odpustené
Cieľ:	Porozumieť ako veľmi nám odpúšťa Boh. Porozumieť dôsledkom neodpustenia. Porozumieť potrebe odpustiť sám sebe. Privádzať k uskutočneniu procesu odpustenia v rôznych oblastiach. Uveriť, že môžeme odpustiť a môže mi byť odpustené.
Obsah:	Hlavná postava: apoštol Peter. Boh odpúšťa prvý a očakáva naše odpustenie. Príbeh o nemilosrdnom sluhovi - Mt 18, 23-35. Odpustenie. Odpustiť Bohu, sebe samému a iným Petrove príbehy s odpustením. Odpustiť = sloboda a neodpustiť = väzenie. Náprava vzťahov.
Naspamäť:	Mt 6, 14-15.
Literatúra:	Dom na skale - str. 1 - 12.
Nástrahy:	Presvedčenia: Boh mi to nemôže odpustiť. Boh mi odpúšťa, veď zomrel na kríži (v zmysle - ja nemusím odpustiť). Odpustím iba ak sa príde ospravedlniť. Odpustenie je pocit. Odpúšťam ti, ale nebudem sa a tebou už rozprávať. Niektoré veci sa odpustiť nedá. Skúsenosti: Mylné používanie slova „nenávidím“ v zmysle „neznášam“ alebo „je mi protivný“. Nedokážem odpustiť, stále ma to v srdci bolí.. Chcel som sa zmieriť, ale ten druhý nie. Druhý mi nechce odpustiť.
Aktivity:	Adorácia s odpúšťaním od počatia až doteraz. Krížová cesta odpustenia.
Doplňky:	Film: „Chatrč“, „Ostrov“, „Lietajúci Cyprián“. Tréning k odpusteniu - praktické cvičenia. Od srdca k srdcu - str. 32, 36. Piesne: spevník PCR 2012.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sloboda v Kristovi
Názov témy modulu:	Tiene predkov
Cieľ:	Spoznanie silných a citlivých miest vo svojom živote z hľadiska generačnej línie. Osvojiť si biblické citáty k téme. Osvojiť si biblické prisľúbenia k téme. Nasmerovanie k aktívnemu hľadaniu ciest, z dôsledkov generačných preklatí.
Obsah:	Hlavná postava: Mojžiš. Dielo spásy z hľadiska generačnej línie. Rozprávanie o rodokmeni. Rozprávanie Mojžiša o dôsledkoch hriechov predkov (od Kaina). Hľadanie pozitívnych a negatívnych udalostí a praktík v predchádzajúcich generáciách. Príklady generačných problémov v oblasti zdravia telesného, duševného a duchovného. Čo robiť, aby sme vyšli z generačných poviav
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Dt 5, 9
Literatúra:	Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 67.
Nástrahy:	Presvedčenia: Mňa sa to netýka. Už som bol na oslobodení. Neverím tomu, veď je to môj život, prečo by sme mali byť trestaní za hriechy našich predkov. SKÚSENOSTI: Prečo máme v rodine choroby. Keď som začal kráčať s Kristom, akoby bol celý svet proti mne. Som chvíľu hore a dlho dole.
Aktivity:	Liturgia za oslobodenie z generačných preklatí. Zástupné pokánie.
Doplňky:	Rodokmeň - skúmanie histórie z hľadiska generačných preklatí. Od srdca k srdcu - str. 31, 32, 35, 36. Mt 1. kapitola.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Názov:	5. Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi	Oblasť:	Viera
Prečo táto téma:	Svätý Duch je ten, ktorý spôsobuje vnútornú zmenu v človeku, ktorá sa neskôr jasne prejavuje v zmene postojov a správania sa človeka. Bez pomoci Svätého Ducha jednotlivec nemôže rásť v morálke a v osobnom šťastí v rozličných životných okolnostiach. Je to Božia odpoveď na odovzdanie života Kristovi.		
Priorita:	Téma je dôležitá z hľadiska dlhodobého kresťanského formovania osobnosti človeka. Nájsť svoje miesto v spoločnosti je dôležité. Dielo Svätého Ducha prenáša posolstvo o milosti a spásy do reality života vo veriacom človeku. Bez Svätého Ducha by bola oblasť viera len o nejakom poznaní a snahy polepšiť sa, čo v realite Božieho pohľadu na človeka nie je v ľudských silách.		
Hlavné ciele:	Prijať Svätého Ducha. Poznať a rozlišovať pôsobenie Svätého Ducha v človeku. Aby sa jednotlivec začlenil do malého spoločenstva, kde bude ďalej formovaný. Aby rozumel rozmeru všeobecnej Cirkvi a zakúsil to na vlastnej koži.		
Čo predchádza túto tému:	Predchádza: Modul číslo tri – O spásy. Vhodný je aj modul číslo štyri – O Slobode v Kristovi.		
Ukončenie témy:	Modlitba za vylatie Svätého Ducha.		
Aké témy nadväzujú:	Bolo by dobré aby nasledoval modul číslo šesť - O sviatostiach.		
Periodicita:	Minimálne raz ročne.		
Názvy tém modulu:	Téma 1: Svätý Duch a Turíce	Téma 2: Svätý Duch Ťa volá do spoločenstva veriacich	Téma 3: Cirkev živého Boha - tvoj domov

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi
Názov témy modulu:	Svätý Duch a Turíce
Cieľ:	Poznať znaky prítomnosti Svätého Ducha v človeku. Modlitba za dary Svätého Ducha. Nemať strach z chariziem Svätého Ducha – otvoriť sa. Základné rozlišovanie medzi pôsobením Svätého Ducha a zlého ducha.
Obsah:	Hlavná postava: Panna Mária Bohorodička. Panna Mária ako prototyp kresťana, Čo sa stalo na Turíce - Sk 2, Božie Kráľovstvo je v Moci a Svätom Duchu, prejavy Svätého Ducha - pri modlitbe. Znaky prítomnosti Svätého Ducha v človeku, dary a charizmy, nebáť sa Božích vecí a báť sa tých démonických. Prejavy zlého ducha.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Sk 1,5; 2Kor 5,17; Jn 20,19-22; 1 Kor 3,16.
Literatúra:	Proměna života duchovní mocí D. Prince - str. 91, 125.
Nástrahy:	Presvedčenia: Nepotrebujem k životu charizmy. Viera to sú len reči a modlitby. Tí, čo dvíhajú ruky sú sektári. Mária - chápaná ako bohyňa. Skúsenosti: „odpadol“ (udalosť, kedy spočinul v Duchu). Charizmy - to je ako čarovanie. Záměna pôsobenia zlého ducha a Božieho Ducha. Bojím sa Božích vecí, lebo sa bojím aj démonických vecí.
Aktivity:	Skúsenosť v modlitbe, že nás Svätý Duch zjednocuje. Práca s Božím Slovom - čo mi Svätý Duch hovorí cez Božie slovo. Modliť sa v spoločenstve.
Doplňky:	Modlitby za vylatie Svätého Ducha, chariziem. Nebáť sa povedať modlitbu pred druhými ľuďmi. Ikona zoslania Svätého Ducha - symbolika. Spevník PCR 2012 - str. 53; 62.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi
Názov témy modulu:	Svätý Duch Ťa volá do spoločenstva veriacich
Cieľ:	Aby sa človek zaradil do spoločenstva. Osobné vnímanie potreby spoločenstva. Poznanie diablových zámerov a taktík. Motivácia k prežívaniu prikázania lásky. Cieľom je, aby ľudia poznali úžitok aj riziká spoločenstva.
Obsah:	Hlavná postava: učenici ako spoločenstvo. Spoločenstvo - súrodenci v Kristovi - nová rodina. Ježiš je centrom spoločenstva. Byť hrdý na to, že patrí Kristovi. Duch volá spaseného človeka do Cirkvi - do spoločenstva veriacich. Nedá sa rásť bez spoločenstva. Diablovo dielo - nenávidí spoločenstvá, chce človeka oddeliť od bratského spoločenstva. Realizácia prikázania lásky: Sk 4.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Sk 2,42-48
Literatúra:	Farské bunkové spoločenstvá
Nástrahy:	Presvedčenia: Nepotrebujem cirkev, spoločenstvo – iba ja a Boh. Ak som opustil spoločenstvo nemôžem sa vrátiť. Ľudia v spoločenstvách sú čudní a zlí. Ja budem chodiť len do chrámu. Skúsenosti: V spoločenstve mi ublížili. Neverím ľuďom. Keď mám ísť do spoločenstva, skoro vždy mám prekážky. Nechcem mať kvôli spoločensvu problémy v rodine. Zámena pôsobenia zlého ducha a Božieho Ducha. Bojím sa Božích vecí, lebo sa bojím aj démonických vecí.
Aktivity:	Účasť na veľkom modlitbovom zhromaždení.
Doplňky:	Spoločný výlet, opekačka, hry.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Duch Svätý a spoločenstvo Cirkvi
Názov témy modulu:	Cirkev živého Boha - tvoj domov
Cieľ:	Porozumieť širšiemu rozmeru cirkvi. Porozumieť, že v cirkvi nie sú dokonalí ľudia. Porozumieť, čo znamená, že cirkev je Kristovo telo. Rozumieť, ako prebieha život v cirkvi a moja spoluúčasť na diele spásy.
Obsah:	Hlavná postava: pápež. „Ani brány pekelné ju nepremôžu.“ Cirkev zo živých kameňov Pt 2. kapitola. Spoločná viera - Ef 3.kapitola. Katolícka cirkev a iné denominácie. Cirkev - Kristovo telo a Boží dom. Autority: pápež, biskup, učiteľský úrad cirkvi.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	1 Pt 2, 4-5
Literatúra:	Cirkev živého Boha
Nástrahy:	Presvedčenia: Cirkev chce peniaze, je bohatá. Farári sú darmožráči. V Cirkvi sú falošní ľudia. Necítim, že by som mal ísť do Cirkvi. Cirkev vymysleli ľudia. Katolíci sú modlári. Skúsenosti: Odmietnutie, či poníženie človeka zo strany Cirkvi. Pre nejaký dôvod nemôže prijímať sviatosti. Pohoršenie nad hriechom kňaza. Účasť na bohoslužbách iných cirkevných spoločenstiev alebo siekt.
Aktivity:	Zažiť dobré spoločenstvo. Obrad prijatia do spoločenstva. Odpúšťanie hriechov Cirkvi. Krivdy a zlé skúsenosti odovzdať Bohu.
Doplňky:	Navštíviť iné spoločenstvo - farnosť. Ísť na púť. Cirkev ako oheň - človek ako uhlík, ktorý je v pahrebe alebo je mimo nej Zjv 21. a 22. kapitola.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

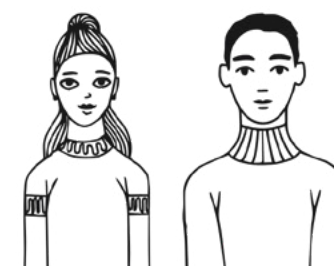
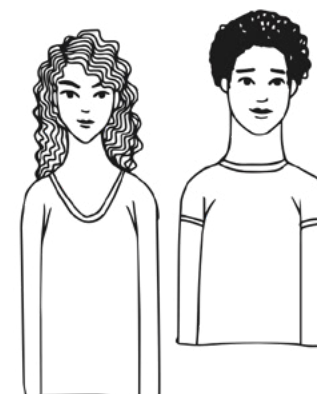
Názov:	6. Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev	Oblasť:	Viera	
Prečo táto téma:	Téma je potrebná pre porozumenie a praktizovanie viery v jej základných prejavoch v Cirkvi. Bez praktického používania sú ostatné poznatky, z dlhodobého hľadiska, veľmi slabo udržateľné. Formácia by ostala len veľmi krátkodobá a jej účinky by sa stratili, ak by sa človek nezačlenil do spoločenstva Cirkvi s ostatnými ľuďmi.			
Priorita:	Je dôležitá pre ukotvenie predošlých poznatkov a ich dlhodobého prehĺbovania, ktoré prinesie reálne výsledky v živote.			
Hlavné ciele:	Porozumieť významu krstu. Pripraviť sa na sviatosť zmierenia. Priviesť k užitočnému prijímaniu Eucharistie. Uzavrieť, alebo obnoviť manželský sľub pred Bohom. Základné porozumenie liturgii Cirkvi.			
Čo predchádza túto tému:	Mali by ju predchádzať moduly 1-5. Častou chybou pri formácii je to, že sa touto témou začína a ľudia majú pocit, že už to „vedia a majú“ a potom je veľmi ťažké ich formovať.			
Aké témy nadväzujú:	Na túto tému by mohlo nadväzovať opätovné prehĺbenie predchádzajúcich tém.			
Periodicita:	Obsah tém by sa mal prežívať najmä veľmi prakticky. Praktické prehľbovanie súvisí s prežívaním duchovného spoločenstva a osobnej úprimnosti voči Bohu a sebe samému. Spočiatku je vhodné často pripomínať obsah tém pri ich konkrétnom prežívaní.			
Názvy tém modulu:	Téma 1: Čo si dostal od Boha, keď si bol pokrstený	Téma 2: Keď prijímaš Eucharistiu, prijímaš Ježiša	Téma 3: Boh a manželstvo	Téma 4: Liturgia

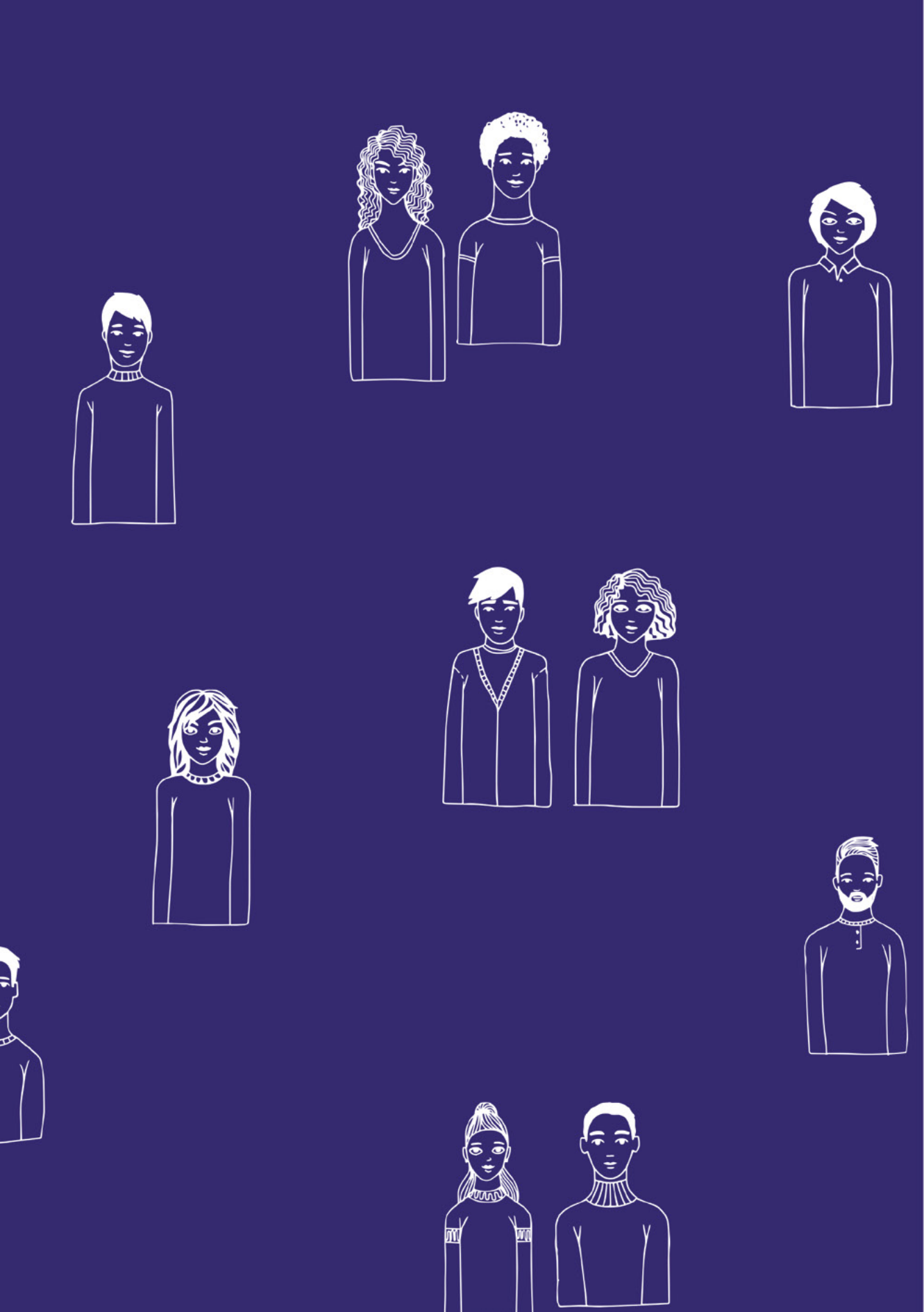
Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev
Názov témy modulu:	Čo si dostal od Boha, keď si bol pokrstený
Cieľ:	Porozumieť, že význam krstu v živote spásy. Porozumieť, prečo krstíme deti. Rozumieť, kedy moc krstu pôsobí a kedy nepôsobí. Obnovenie krstných sľubov. Pripraviť na sviatosť zmierenia.
Obsah:	Hlavná postava: Filip. Príbeh o Filipovi, ktorý krstí etiópskeho veľmoža. Krst ako brána do Cirkvi. Krst ako odpustenie hriechov. Krst ako povolanie ku svätosti. Krst a viera. Krst a večný život. Dary od Boha pri krste. Obnova krstu vo Sviatosti zmierenia. Sviatosť zmierenia.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška. Víkendové kurzy.
Naspamäť:	Mk 16, 16.
Literatúra:	Katechizmus Katolíckej cirkvi
Nástrahy:	Presvedčenia: Chceme pokrstiť dieťa, aby bolo pokojné. Stačí byť pokrstený. Nech sa dieťa samo rozhodne, či chce byť pokrstené. Krstiť sa majú len dospelí. Krst sa berie ako druh mágie. Skúsenosti: Hostina po krste je dôležitejšia ako krst. Nechcú mi pokrstiť deti, lebo nie sme zosobášení v kostole. Bojím sa spovede.
Aktivity:	Generálna spoveď - príprava a realizácia. Obnova krstných sľubov.
Doplňky:	Rim 6. kapitola; Mk 16,16; Ex 14. kapitola. Potvrdenie od cirkvi pre človeka, že nastúpil na Božiu cestu.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev
Názov témy modulu:	Keď prijímaš Eucharistiu, prijímaš Ježiša
Cieľ:	Viesť k prijímaniu Eucharistie – na svoj úžitok. Porozumenie, že prijímame Ježiša. Porozumieť, čo vyznávame, keď nejdeme na prijímanie. Rozlišovanie, kedy Eucharistiu prijať a kedy nie.
Obsah:	Hlavná postava: Emauzskí učeníci. Posledná večera - ustanovenie Eucharistie. Prečo voláme premenený chlieb a víno – Eucharistia. Kto ju môže prijímať. Eucharistia ako obnovenie odovzdania života Kristovi. Príbeh o Emauzských učeníkoch - od skleslosti k radosti zo Vzkrieseného. Čo nám Boh dáva skrze Eucharistiu.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška.
Naspamäť:	Jn 6, 54.
Literatúra:	Katechizmus Katolíckej cirkvi
Nástrahy:	Presvedčenia: Len keď sa vyspovedám, môžem ísť na prijímanie. Prijímanie je len chlieb a víno. Na prijímanie chodia len svätuškári. V spoločenstve pijú krv. Môžem chodiť na prijímanie, veď som bol na prvom svätom prijímaní. Skúsenosti: Hostina po krste je dôležitejšia ako krst. Nechcú mi pokrstiť deti, lebo nie sme zosobášení v kostole. Bojím sa spovede.
Aktivity:	Adorácia. Zažiť prijímanie v rôznych spoločenstvách.
Doplňky:	Eucharistické zázraky - dokument. Jn 6. kapitola, 1Kor 11. kapitola.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev
Názov témy modulu:	Boh a manželstvo
Cieľ:	Porozumenie, prečo je potrebné uzavrieť manželstvo pred Bohom. Porozumieť princípom manželstva. Príprava sa na oblasť manželstvo. Nasmerovanie k čistote pred manželstvom. Nasmerovanie k obnoveniu vzťahu a modlitby.
Obsah:	Boh stvoril manželstvo Gn 1-3. Boh ako súčasť manželstva. Princípy manželstva - jednota a nerozlučiteľnosť. Jedno telo, láska a podriadenosť, čistota - Ef 5. Spoločná modlitba a viera manželov.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška.
Naspamäť:	Božia vôľa je správne manželstvo.
Literatúra:	Katechizmus Katolíckej cirkvi
Nástrahy:	Presvedčenia: Netreba sobáš, hlavne, že sa máme radi. Som už starý, už to nepotrebujem riešiť. Boh povedal plodte a množte sa a Rómovia to zobrali vážne. Keď som takto žil 30 rokov na čo mi to je teraz? Bez sexu sa nedá žiť. Skúsenosti: Keď sa zosobášim, nemôžem sa rozviesť. Ženu mám na varenie, upratovanie a sex. Žijem s mužom kvôli peniazom a deťom. Aj tí, čo nie sú zosobášení žijú dobre.
Aktivity:	Spoločná manželská modlitba. Modlitba v rodine - rodičia a deti. Obnova manželských sľubov.
Doplňky:	Film: „Fireproof“
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

Oblasť:	Viera
Názov modulu:	Sviatosti - Kristove dary pre Cirkev
Názov témy modulu:	Liturgia
Cieľ:	Aktívna účasť na liturgii Cirkvi. Porozumenie a plnšie prežívanie liturgických obradov.
Obsah:	Prečo je potrebná liturgia. Čo znamená slovo liturgia. Z čoho sa liturgia skladá. Základné symboly liturgie. Sprítomnenie smrti a vzkriesenia Krista.
Forma:	Bunkové spoločenstvá. Poldenná prednáška.
Naspamäť:	2 Kor 13,13.
Literatúra:	Katechizmus Katolíckej cirkvi
Nástrahy:	Presvedčenia: Aj ja by som vedel viesť liturgiu, nielen kňaz. Stačí, keď sa modlím doma, nepotrebujem chodiť do kostola. Veď Boh je všade. To je kňazská záležitosť. Skúsenosti: Na liturgii je nuda. Nerozumiem, čo sa tam deje.
Aktivity:	Prednáška, na ktorej prebieha vysvetľovanie symbolov liturgie.
Doplňky:	Citácie z Božieho slova, ktoré sú vo svätej liturgii. Brožúra - „Prežívaj sv. omšu“.
Spolupráca:	S miestnou cirkvou alebo evanjelizujúcimi cirkevnými organizáciami.

08

PODMIENKY K ZAVEDENIU PROGRAMOVÉHO MANUÁLU DO PRAXE

8.1 Finančné náklady na pokrytie realizácie programového manuálu

Vytvorený programový manuál obsahuje päť oblastí, osemnásť modulov a štyridsať tém modulov. Náklady na realizáciu jednotlivých tém sa môžu odlišovať v závislosti od vybraných foriem, presnejšie vyčíslenie nákladov na realizáciu bude závisieť od spôsobu ich vypracovania, časového určenia a podmienok lokality, z ktorej príde iniciatíva a záujem využiť nástroje modulového manuálu. Presné vyčíslenie nákladov preto nie je možné z uvedených dôvodov v tejto fáze určiť.

V niektorých lokalitách môžu byť vytvorené dobré interné a externé priestory vo vlastníctve obce, cirkvi alebo mimovládnej organizácie. Niekde však bude potrebné realizovať podujatia tém v prenajatých priestoroch. Formy sprostredkovania obsahu tém budú tiež rozličné – prednáška lektora, odborníka, svedectvo jednotlivca, rodiny, návšteva úradu, inštitúcie, inej lokality s príkladom dobrej praxe, návšteva skupinky v dobre fungujúcej harmonickej rodine, návšteva firmy, závodu, sociálneho podniku, strednej alebo vysokej školy, kultúrny výlet, turistický výlet, športové aktivity,

rôzne súťaže, duchovné stretnutia, víkendové podujatia (nocľah), letné tábory (5-6 dní), sústreďenia (3-4 dní).

Pri zavedení programového manuálu v konkrétnej lokalite, bude potrebné mať určenú zodpovednú osobu alebo tím, ktorý bude manažovať organizáciu a realizáciu jednotlivých modulov, prípadne cyklické opakovanie v niektorých témach a zabezpečenie trvalej udržateľnosti, tak, aby sociálna inklúzia mladých Rómov dosiahla až k reálnej sociálnej zmene. Tieto osoby môžu byť čiastočne z radov trvalo zamestnaných osôb obce resp. aktívne pôsobiacej organizácie v obci a čiastočne z projektu pre zavedenie manuálu, financovaného z rôznych grantových a podporných finančných schém. Náklady pre zavedenie programového manuálu sa spracujú na základe miestnych podmienok a potrieb, miestnej stratégie pre inklúziu Rómov (všeobecne).

Pri pokrytí finančných nákladov realizácie programového manuálu pre prácu s rómskou mládežou je možné využívať finančný mechanizmus pre podporu aktivít mládeže Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, finančnú podporu z Dotačnej schémy Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, alokované zdroje pre schválené aktualizované akčné plány Stratégie SR pre integráciu Rómov do roku 2020 pre oblasti – vzdelávanie, zamestnanosť, bývanie, zdravie, finančná inklúzia, nediskriminácia a komunikácia s verejnosťou, Fond na podporu kultúry

národnostných menšín v rámci Programu 1 a jeho podprogramov pre podporu kultúrno-osvetovej činnosti a vzdelávacej činnosti, vedy a výskumu a Programu 4 na podporu zabezpečenia interkultúrneho dialógu a porozumenia medzi občanmi slovenskej národnosti a občanmi patriacimi k národnostným menšinám a etnickými skupinami. Je vhodné využiť spoluprácu s obcou, využiť zdroje Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ako sprostredkovateľského orgánu pre časť Operačného programu Ľudské zdroje (OP ĽZ), ktoré vyhlásilo dňa 19. novembra 2018 výzvu zameranú na zlepšené formy bývania pre obce s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít s prvkami prestupného bývania, ktorá je spolufinancovaná zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja. Cieľom tejto výzvy je podpora projektov na zlepšenie životnej úrovne príslušníkov

8.2 Odporúčania pre prax v oblasti legislatívy

A. V novopripravovanej stratégii Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre mladých po roku 2020, odporúčame zakomponovať podporu rozvoja rómskej mládeže a jej aktívne zapojenie do hlavných prúdov mládežníckych aktivít na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni.

B. Pre podporu inklúzie rómskej mládeže odporúčame pripraviť návrh novely školského zákona, ktorý s platnosťou od 1. septembra 2020 zavedie povinné predprimárne vzdelávanie v materskej škole pre každé dieťa, jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky v základnej škole.

C. Odporúčame odstránenie dvojzmennej prevádzky základných škôl, aby sa v týchto školách mohli vytvoriť podmienky

marginalizovaných rómskych komunít, ich sociálneho postavenia. Projekty sociálneho bývania s prvkami prestupného bývania prispievajú k vytváraniu optimálnych podmienok pre zlepšenie inklúzie. Bezprostrednou súčasťou prestupného bývania je systematická sociálna práca – práca asistentov bývania, ktorí budú poskytovať poradenstvo a pomoc pri riešení problémov ohrozených skupín obyvateľstva.

Veľkou príležitosťou pre podporu zavedenia programového manuálu inklúzie rómskej mládeže je vyhlásenie predsedu vlády SR po októbrovom výjazdovom rokovaní vlády v roku 2018, podporovať pastoráciu Rómov, kde prebiehajú rokovania s jednotlivými cirkvami k príprave spoločnej stratégie, v rámci ktorej vláda očakáva od jednotlivých cirkví predloženie zaujímavých programov na podporu inklúzie Rómov.

pre inkluzívnu školu s využitím celodenného výchovného systému.

D. Odporúčame vytvorenie inkluzívnych poradných tímov v odboroch školstva, v sídle kraja, pre vytváranie inkluzívnych podmienok na základných školách v Prešove, Košiciach a Bratislave.

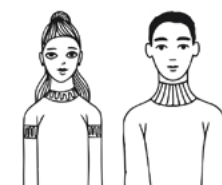
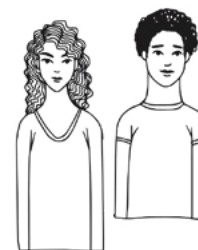
E. Podporujeme vykonávanie priebežného hodnotenia experimentálneho overovania prijímania žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia – variant A do učebných odborov nižšieho stredného odborného vzdelania 3178 F výroba konfekcie, 3383 F spracúvanie dreva, 3686 F stavebná výroba.

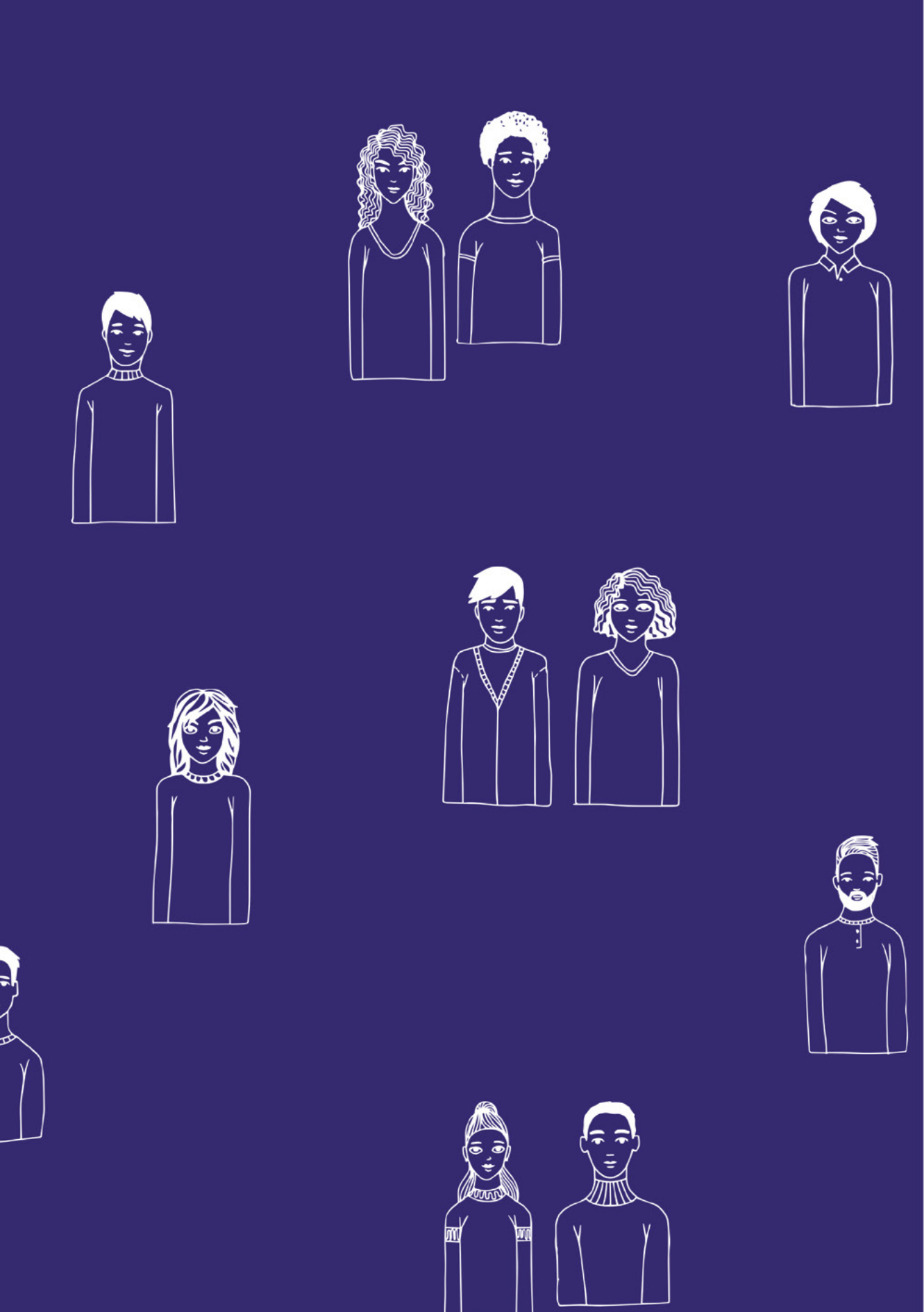
F. Odporúčame vytvorenie atraktívnych (magnetových) stredných škôl s účasťou

rómskych žiakov v Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom samosprávnom kraji.

G. Odporúčame pripraviť zámery na podporu neaktívnych alebo nezamestnaných ľudí z prostredia marginalizovaných rómskych komunít s dôrazom na dlhodobu nezamestnané osoby, formou asistencie pri pracovnom začleňovaní.

H. Odporúčame pripraviť zámer na výzvy, pre podporu poskytovania asistenčných služieb zameraných na zvýšenie zamestnanosti a zamestnatelnosti ľudí žijúcich v prostredí marginalizovaných rómskych komunít poskytovaných napríklad prostredníctvom pastoraácie, mentoringu s cieľom ich sociálno-ekonomickej integrácie.

09

ZÁVER

Veríme, že toto dielo sa stane užitočným nástrojom v procese inklúzie mladých zo sociálne vylúčených komunít na Slovensku. Sme si vedomí, že tento proces je behom na dlhé trate, v ktorom našou hlavnou úlohou je podporovať sociálnu zmenu, ktorá je predpokladom pre budúcu inklúziu. Potrebujeme mať vieru v Rómov, lebo zmena k lepšiemu je možná. Ak sa správne zasiahne rómske srdce, stane sa pre majoritu novým posilnením. To čo vnímame ako choré a záťaž, sa dokáže premeniť na zdravé a silné. Vyžaduje to však nielen vieru ale aj ochotných ľudí, ktorý sa nebudú báť vyhrnúť si rukávy a začať pracovať. Pre tých, ktorí chcú takto pracovať ponúkame tento manuál.

Toto dielo nie je konečným manuálom. Preto našou víziou je naďalej tvoriť súhrn funkčných postupov pre inklúziu Rómov zo sociálne vylúčených komunít. Prínosné by bolo vytvorenie internetovej stránky, kde by sa dali vzájomne zdieľať dobré skúsenosti v praktickom využívaní modulov. Zároveň by sa takto dopĺňali modulové tabuľky overené praxou. Mohli by sa vytvoriť

tiež zdieľané testy a široká škála doplnkov. Takto by mohla vznikať sieť ľudí a organizácii, ktoré by ponúkali kvalitné prevedenie jednotlivých modulov a tém. Časom by bolo vhodné vytvoriť komplexnejšie metódy vychádzajúce z modulového systému. Ďalšou našou víziou je zameranie na vytvorenie pokročilej úrovne formácie.

Na záver tohto programového manuálu uvádzame niekoľko všeobecne platných myšlienok zo skúseností Saleziánskej misie medzi Rómami.

Viera: Kým sa neodstráni bieda duchovná, neodstráni sa ani bieda materiálna. Prvoradá je duchovná pomoc, ak materiálna predbieha duchovnú, tak ju zatieni natoľko, že Rómovia o duchovnú stratia záujem. Len Boh môže zmeniť srdce človeka, nenárokujeme si na túto schopnosť. Kde niet Boha, niet ani morálky. V rómskej osade existuje veľa zla. Medzi Rómov musia ísť ľudia, ktorí sú schopní toto prostredie premodliť a premôcť. Človek, ktorý ustavične klame, nemá svedomie. Prednostná pozornosť sa musí venovať evanjelizácii rómskych detí, ale súčasne sa nesmie zanedbať evanjelizácia dospelých. Ohlasovanie viery medzi Rómami musí byť postavené aj na citovom zážitku.

Vzťahy: Ak ich prijmem a necháme sa nimi prijať, pochopíme Rómov v ich vnútri. Majme ich radi a nachádzajme si pre nich čas. Rešpektujme ich odlišnosti.

Vzťah si vyžaduje čas. Vzťah sa odohráva na úrovni dôvery a rovnocennosti, vo vzťahoch nemožno podvádzať. Budme nároční, dávajme, ale aj požadujme. Požadujeme spoluúčasť. Nebudme mäkkí a precitlivení, nedajme sa zneužiť. Lepšie je nezačať, ako dať ľuďom nádej, ponúknuť priateľstvo, a potom z toho vycúvať. Ide o ľudí, citlivých a zraniteľných, nie o tovar.

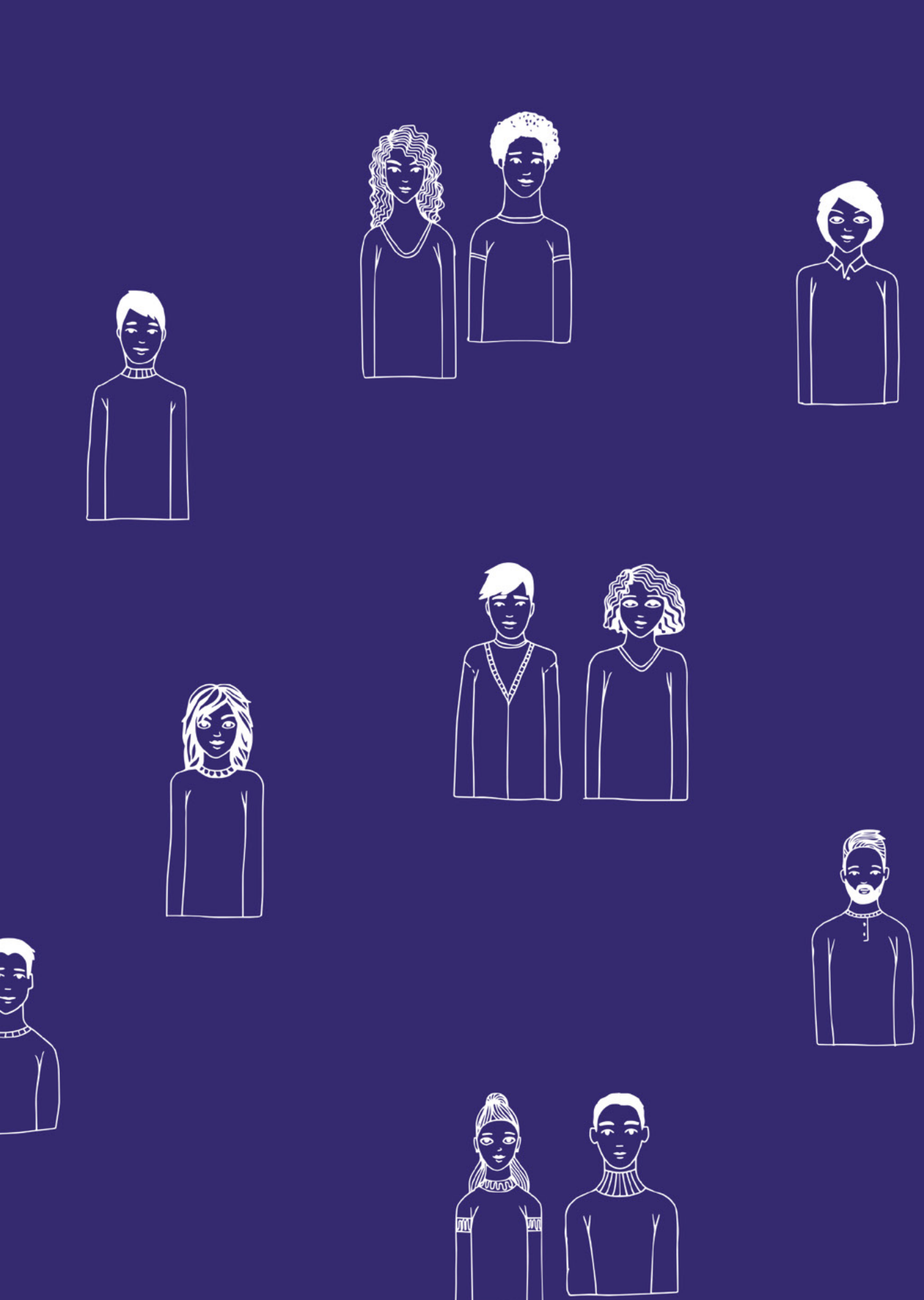
Komunikácia: Povedať nie, neznamená byť zlý. Naše „nie“, Rómovia nepovažujú za konečné. Učme sa viac počúvať, menej moralizovať.

Materiálne veci: Nedávať nič zadarmo a nedávať nič dopredu. Neosobné odmeňovanie a dary pôsobia deštruktívne, podnecujú pasívnu nárokovateľnosť. Vyvolanie súcitu u majority Rómovia využívajú ako prostriedok na manipuláciu, aby dosiahli svoje krátkodobé ciele. Len vystierať ruku a plakať nestačí. Tí, čo nemajú, sa často správajú tak, ako by im všetko patrilo. Zadarmo rozdávané sociálne dávky nemotivujú adresátov žiť inak.

Výchova a vzdelanie: Lepšia formácia im zabezpečí lepšiu budúcnosť. Výchova je dôležitejšia ako vzdelanie. Pri výchove nie je dôležitý počet. Naše výchovné úsilie bez spolupráce s rodičmi má malú úspešnosť. Vzdelanie je hodnota, ktorá má v živote človeka dôležité miesto. Katechéza je úspešnejšia, ak sa robí v malých skupinách, v pravidelnom čase a v známom prostredí. Väčšia pozornosť sa dá dosiahnuť v čisto chlapčenských alebo dievčenských skupinách. Pri katechéze je dobré využívať tvorivé zážitkové formy, čím ich vtiahneme

do katechézy. Veľmi účinný je individuálny prístup. Hudba a šport sú dôležité prvky výchovy. Lenivosť je cesta k neúspechu, bez práce a disciplíny sa človek degeneruje.

V službe: Systematické pôsobenie búra bariéry. Robme ústretové kroky. Človek, ktorý je prijatý rómskou komunitou, otvára dvere tým, ktorí prichádzajú po ňom. Z začať misijnú prítomnosť znamená bežať dlhý, niekoľkogeneračný maratón. Budme prezieraví a každému zverme len toľko slobody, koľko unesie. Neznechucujme sa, ak nedochádza k prieniku našich ponúk s ich očakávaniami. Ide nám o dlhodobý cieľ výchovy a nie o populizmus. Nehľadáme za každú cenu popularitu, ale dobro iných.

10

ZOZNAM
POUŽITEJ LITERATÚRY

Knižné publikácie:

1. BIBLIA. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008, 273 s., ISBN 978-80-85486-48-3.
2. BEŠENYEI, P. Rómske ticho. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 2009, 129 s., ISBN 978-80-8074109-9.
3. BAKER, B. Z bludného kruhu. Košice: Združenie za sociálnu reformu vo vydavateľstve Silvana, 2007, 128 s., ISBN 978-80-969539-1-2.
4. HALUŠ, M. a kol. Odliv mozgov po slovensky. Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000. Bratislava: Inštitút finančnej politiky, 2017, s. 3.
5. MORGAN, D. L. Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert, 2001, ISBN 8085834774.
6. NEUPAUER, R. Integrálny rozvoj Rómov v kontexte pastoračnej práce a sociálnej práce v Čičave, Lomničke a Veľkej Lomnici. Ružomberok: PF KU, 2017, 220 s.
7. NEUPAUER, R. Stredné školstvo a sociálne vylúčené komunity na území Prešovského kraja. Analýza, prognóza, podnety a odporúčania pre regionálnu politiku. 2018, 37 s.
8. PÁPEŽSKÁ RADA PRE PASTORÁCIU MIGRANTOV A CESTUJÚCICH. Smernice pre pastoraáciu Rómov. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2007, 79. s., ISBN 978-80-7162-651-0.
9. PODOLINSKÁ, T. – HRUŠTIČ, T. Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Bratislava: ÚEt SAV, 2010, 173 s., ISBN 978-80-89027-34-7.
10. PAYNE, R. K. – DEVOL, P. – SMITH, T. D. Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity. Košice: Equilibria s.r.o., 2010, 293 s.
11. VLAČUHA, R. - KOVÁČOVÁ, Y. EÚ SILC 2016 Indikátori chudoby a sociálneho vylúčenia. 2017, 33 s., ISBN 978-80-8121-557-5.
12. ROZVOJOVÝ PROGRAM OSN, Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013. Bratislava: Regionálne centrum rozvojového programu OSN pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov, 2013, 120 s.
13. ROZVOJOVÝ PROGRAM OSN, Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010. Bratislava: Regionálne centrum rozvojového programu OSN pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov, 2012, 120 s.
14. SCHAVEL, M. a kol. Sociálna prevencia. Prohu, s.r.o., 2012, 267 s., ISBN 978-80-89535-06-4.
15. ŠUVADA, M. Rómovia v slovenských mestách. Bratislava: POMS, 2015, 168 s., ISBN 978-80-8061-828-5.

Články:

16. BUDILOVÁ, L. – JAKOUBEK, M. Cigánska osada – rodina nebo obec? In Rómské osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, 2008, s. 42.
17. ŽAMBAZOVIČ, R. – JURÁSKOVÁ, M. Sociálne vylúčenie Rómov na Slovensku. In Čačipen pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. s. 551 – 552.
18. HRUŠTIČ, T. - PODOLINSKÁ T. Dopad náboženských misií v rómskych komunitách na zamestnateľnosť. In Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku. Pokrízová obnova SR: Zvyšovanie zamestnanosti a inklúzia Rómov. Národný konvent o EÚ, s. 159-160.
19. JAKOUBEK, M. Multikulturalismus vs. kultura (na príkladu tzv. Romů a „jejich“ kultury). In Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit – antropologická perspektiva. s. 231 – 232.
20. MLÁDEK, P. – PUKÁČOVÁ, J. Mladé vekové štruktúry Rómov na Slovensku. In Acta geographica Universitatis Comenianae. 2012, roč. 56., č.1, s. 3 - 24.
21. STEINER, J. Ekonomie sociálního vyloučení. In Romové: Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 218 – 229.

Internetové zdroje:

22. EURÓPSKA KOMISIA. Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020. [online]. [cit. 25.2.2019]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0173:SK:NOT>>
23. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR, MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2. [online]. [cit. 25.2.2019]. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/17597-sk/narodny-standard-financnej-gramotnosti/>>
24. STRUK. P. Odchod mladých spôsobí kolaps východu. Košice:dnes. [online]. [cit. 25.2.2019]. Dostupné na internete: <<https://kosicednes.sk/tema-dna/odchod-mladych-sposobi-kolaps-vychodu>>
25. VLÁDA SR. Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020. [online]. [cit. 25.2.2019]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?romske-komunity-uvod&subor=160449>>

TENTO PROJEKT BOL PODPorenÝ Z DOTÁCIE MINISTERSTVA ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR „PROGRAMY PRE MLÁDEŽ 2014 - 2020“,
KTORÚ ADMINISTRUJE IUVENTA - SLOVENSKÝ INŠTITÚT MLÁDEŽE.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

iuventa

ISBN 978-80-89754-04-5

9 788089 754045

WWW.ZKSM.SK